

Kameravalvonnan rikostorjunnalliset
vaikutukset liikkeenjohdon ja
rikollisten näkökulmista

Huhtanen, Hannu

Hannu Huuhtanen

Kameravalvonnan rikostorjunnalliset vaikutukset liikkeenjohdon ja rikollisten näkökulmista

Vuosi 2009 Sivumäärä 121

Suomen kaupan alalle arvioitiin aiheutuneen 400 miljoonan euron varkauksista johtuva hävikki vuodelle 2008, ja varkaushävikkiä ehkäiseviin toimiin käytetään arviolta 50 - 100 miljoonaa euroa vuodessa. Kameravalvonta on yksi yleisimmistä kaupan alalla käytettävistä varkaushävikin torjuntamenetelmistä, mutta siitä huolimatta sen todellisia rikostorjunnallisia vaikutuksia myymäläympäristössä ei ole tähän asti tutkittu Suomessa, eikä sen enempää muuallakaan maailmassa. Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää sitä, mitkä ovat kameravalvonnan todelliset rikostorjunnalliset vaikutukset, eli toisin sanoen onko kameravalvontaan investoiminen kannattavaa. Tähän kysymykseen etsittiin vastausta olemassa olevien teorioiden, liikkeenjohdon, myymäläkohtaisten turvallisuusvastaavien sekä laajan rikostaustan omaavien tuomittujen rikollisten näkemysten ja kokemusten avulla.

Tutkimus toteutettiin vertaamalla laajalla perspektiivillä luotua ilmiötä käsittelevää teoriapohjaa käytäntöön. Työn teoriaosuudessa on käsitelty kameravalvonnan, rikostorjunnan ja kaupan alaan kohdistuvan rikollisuuden lisäksi myös mm. rikollisuutta itseään sekä siihen johtavia syitä käsitteleviä teorioita, koska on ymmärrettävä ilmiön luonne jotta sitä vastaan voidaan suorittaa oikeita vastatoimenpiteitä. Tutkimuksen käytännön toteutukseen osallistui yksi maamme suurimmista kaupan alan ketjuista sekä useita laajan rikostaustan omaavia tuomittuja myymälävarkaita, joiden kanssa tutkittua asiaa selvitettiin kyselyjen ja haastattelujen avulla.

Tutkimus onnistui kokonaisuudessaan toivotusti, ja yksiselitteisenä vastauksena tutkittuun asiaan voidaan todeta, että kameravalvontaan investoiminen on kannattavaa. Kameravalvonnan pystyttiin osoittamaan rikostorjunnallisia vaikutuksia, ja siitä oli ennen kaikkea saavutettu ne hyödyt joita siitä oli eniten toivottu. Ilmiötä koskettaviin teorioihin verrattuna tietyt kameravalvonnan vaikutusmuodot toteutuivat kuitenkin vain osiltaan, ja myös useat hävikin torjuntamenetelmät osoittautuivat oletettua tehottomammiksi.

Objektiivisen totuuden löytäminen tutkitusta asiasta on kuitenkin erittäin vaikeaa. Kameravalvonnan vaikutukset pohjautuvat osiltaan myös eri yksilöiden inhimilliseen käyttäytymiseen, joiden välille on äärimmäisen vaikea löytää riittävän suurella varmuudella yleistettäviä kaavoja. Vaikka kameravalvonnan vaikutuksiin liittyykin useita epävarmuustekijöitä, voidaan kuitenkin varmasti todeta, että kameravalvonta on merkittävä rikostorjunnallinen työväline kaupan alalla.

Tästä opinnäytetyöstä voivat hyötyä kaupan alan turvallisuuden kanssa tekemisissä olevien lisäksi myös kaikki, jotka harkitsevat kameravalvontaan investoimista. Työ toimii myös erinomaisena tietopakettina kameravalvonnan tai rikostorjunnan kiinnostuneille. Työssä käsiteltiin myös kauppa-alan laajuudelta tulosvastuullisten ihmisten näkemyksiä kameravalvonnan, joten tutkimustuloksista voivat hyötyä myös esimerkiksi kameravalvontajärjestelmien jälleennyöntiä harjoittavat organisaatiot.

Asiasanat: Kameravalvonta, rikostorjunta, hävikin ehkäisy, vähittäiskaupan hävikki

Hannu Huuhtanen

CCTV ´s effects on crime prevention from the perspectives of retail management and criminals

Year	2009	Pages	121
------	------	-------	-----

It was estimated that in the year 2008 Finnish retail trade had a theft related loss of 400 million euros, and each year approximately 50 - 100 million euros are spent on actions aimed at loss prevention. Closed Circuit Television (CCTV) is one of the most commonly used methods of loss prevention, but still its true effects on crime prevention in retail environment have not yet been studied in Finland or globally. The purpose of this research was to explore what are the real effects of CCTV on crime prevention, i.e. is it profitable to invest in CCTV. The answer to this question was sought with views and experiences of existing theories, store managers, store security responsables and convicted criminals with wide shoplifting backgrounds.

The study was executed by creating a theory base with a wide perspective and comparing that to practice. The theory part of this research paper examines besides CCTV, crime prevention and crimes affecting retail also e.g. criminality itself and reasons leading to that, because it is important to understand the nature of the phenomenon so that right counter-measures can be taken. Participants in this study were one of Finland´s largest retail chains and multiple convicted shoplifters with large criminal backgrounds, with whom the examined subject was researched by inquiries and interviews.

The research succeeded as expected, and as a straight answer to the examined question it can be said that it is profitable to invest in CCTV. It was possible to indicate that CCTV has effects on crime prevention, and above all it had provided the expected essential benefits. However, comparing to theories concerning CCTV and its effectiveness certain CCTV´s impacts occurred only partly, as well as many loss prevention methods turned out to be less effective than it has been assumed.

Finding the objective truth about the explored subject is, however, highly difficult. CCTV´s effects are also partly based on the human behavior of different individuals, and it is extremely hard to find generalized patterns with adequate reliability between these individuals. Even though there is some unreliability in CCTV´s effects, it can be pointed out that CCTV is a significant tool in crime prevention for retail.

Besides for people who are working with retail security, this thesis can be beneficial for everyone who is considering investing in CCTV. This work also serves as an excellent information package for everyone who is interested in CCTV or crime prevention. In addition, the thesis examines also views of people responsible for the overall business results of the retail chain; therefore the results of this study can be also useful, for example, to sellers of video surveillance systems.

Key words: CCTV, crime prevention, loss prevention, retail shrinkage

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Työn tausta ja tarkoitus	9
	2.1 Keskeisimmät käsitteet.....	9
	2.2 Aiheen rajaus	10
3	Kameravalvonta	11
	3.1 Valvontaan vaikuttavat lait.....	11
	3.1.1 Rikoslaki.....	12
	3.1.2 Henkilötietolaki.....	13
	3.1.3 Laki yksityisyyden suojasta työelämässä.....	13
	3.2 Järjestelmän rakenne	14
	3.2.1 Kuvan tallentaminen	15
	3.2.2 Kameravalvontaverkot.....	16
	3.3 Kameravalvonnan vaikutukset valvontaan ja nykyinen tekniikka.....	18
	3.3.1 Kameravalvonta osana turvallisuutta.....	20
	3.3.2 Aktiivinen ja passiivinen kameravalvonta	21
	3.3.3 Kameravalvonta muiden turvallisuusjärjestelmien tukena	22
	3.4 Valvonnan suunnittelu.....	23
	3.5 Tähän astiset tutkimukset kameravalvonnan vaikutuksista	25
4	Rikollisuus ja rikostorjunta	28
	4.1 Rikollisuus ilmiönä	29
	4.2 Kriminologisia teorioita rikollisuuteen.....	30
	4.2.1 Differentiaalinen assosiaatio ja alakulttuuriteoria.....	30
	4.2.2 Kontrolliteoria ja konfliktiteoriat.....	32
	4.2.3 Leimautumisteoria ja anomiateoria	33
	4.2.4 Rikos rationaalisenä valintana.....	35
	4.2.5 Rutiiniaktiiviteettiteoria	37
	4.3 Rikostorjunta ja sen muodot	38
	4.4 Rikosten tilannetorjunta	40
	4.4.1 Rikoksenteon vaikeuttaminen	41
	4.4.2 Rikoksenteon riskien lisääminen	42
	4.4.3 Rikoksesta saatavan hyödyn vähentäminen	44
	4.5 Tekijäpreventio.....	45
	4.6 Uhripreventio	46
	4.7 Yhteisöpohjainen rikostorjunta	46
	4.8 CPTED-rikostorjuntamalli	47

5	Kaupan alaan kohdistuva rikollisuus	48
5.1	Ulkoisen rikollisuus	49
5.2	Sisäinen rikollisuus	54
6	Tutkimuksen toteuttaminen	55
6.1	Myymlävarkaat	56
6.2	Kauppaketju X	57
7	Tutkimusmenetelmät	58
7.1	Tapaustutkimus	58
7.2	Kysely	61
7.3	Teemahaastattelu	63
7.4	Otanta	64
7.5	Tiedon analysointimenetelmät	64
8	Tutkimustulokset	66
8.1	Haastattelut	66
8.1.1	Haastateltavien taustat	67
8.1.2	Varkauskohteiden valinnat ja varkauksien tekotavat	67
8.1.3	Kameravalvonnan vaikutukset	68
8.1.4	Muiden varkaushävikin ehkäisymenetelmien vaikutukset	70
8.2	Myymlävarkaiden vastaukset	71
8.2.1	Varastamispäätöksen tekohetki ja päihteiden käyttö varkaustilanteissa	71
8.2.2	Kameravalvonnan kokeminen ja huomion kiinnittäminen aktiiviseen kameravalvontaan	72
8.2.3	Aktiivisen kameravalvonnan testaaminen ja domekamerat	73
8.2.4	Kiinnijäämisriskin ajattelu varkaustilanteessa	75
8.2.5	Kameravalvonnan merkitys varkauskohteen valinnassa	75
8.2.6	Muiden varkaushävikin ehkäisymenetelmien merkitys varkauskohteen valinnassa	77
8.2.7	Parhaat varkaushävikin ehkäisymenetelmät vastaajien näkemänä ...	78
8.3	Myymläjohtajien vastaukset	79
8.3.1	Kameravalvonnan hankintaan vaikuttaneet syyt	80
8.3.2	Kameravalvonnan toivotut vaikutukset	83
8.3.3	Kameravalvonnasta saavutetut vaikutukset ja niiden ilmenemiset ..	86
8.3.4	Kameravalvonnasta toivottujen ja siitä saavutettujen vaikutusten kohtaaminen	90
8.3.5	Myymlävarkauksien ehkäisyyn käytetyt menetelmät ja niiden tärkeysjärjestys	93
8.3.6	Kameravalvontaan investoimisen kannattavuus	95

8.4	Myymäläkohtaisten turvallisuusvastaavien vastaukset	97
8.4.1	Valvontakameroiden lukumäärät ja aktiivisen kameravalvonnan määrä.....	97
8.4.2	Hankinnan jälkeinen investoiminen kameravalvontaan	98
9	Johtopäätökset	99
10	Työn arviointi ja jatkotutkimusmahdollisuudet	103
	Lähteet	106
	Kuvio- ja taulukkuuettelo.....	109
	Kuvaluettelo	110
	Liitteet	111
	Liite 1. Kyselylomake myymälöiden johtajille	112
	Liite 2. Kyselylomake myymäläkohtaisille turvallisuusvastaaville	116
	Liite 3. Myymälävarkaiden kyselylomake.....	118
	Liite 4. Kauppaketju X:n kyselytutkimuksen saatekirje	121

1 Johdanto

Vaikka varkausrikosten määrät ovat laskeneet Suomessa viimeisen viiden vuoden aikana 17 %, kaupan alaan kohdistuvien varkausrikosten määrä on kuitenkin kasvanut tällä ajan jaksolla seitsemän prosenttiyksikköä. Vuodelle 2008 Suomen kaupan alalle arvioitiin aiheutuneen 400 miljoonan euron varkauksista johtuva hävikki, jonka lisäksi myymälöiden varkaushävikkiä ehkäiseviin toimiin käytetään arviolta 50 - 100 miljoonaa euroa vuodessa. Kameravalvontaa käytetään tänä päivänä lähes kaikissa vähittäiskaupan myymälöissä rikostorjunnan ollen edelleen sen pääasiallinen funktio. Vaikka kameravalvonta on yksi yleisimmistä kaupan alalla käytetyistä hävikin torjunnan välineistä, sen todellisia rikostorjunnallisia vaikutuksia nimenomaan myymäläympäristöissä ei ole siitä huolimatta tutkittu Suomessa, eikä juuri enempää muuallakaan maailmassa.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selvittää sitä, mitkä ovat kameravalvonnan todelliset rikostorjunnalliset vaikutukset, eli toisin sanoen onko kameravalvontaan investoiminen kannattavaa. Tutkimuksessa oli mukana yksi maamme suurimmista kaupan alan ketjuista, jonka lisäksi saatiin myös tilaisuus päästä lähestymään tuomittuja pidemmän linjan myymälävarkaita haastattelujen ja kyselyjen avulla. Kameravalvonnan todellisia rikostorjunnallisia vaikutuksia myymäläympäristössä selvitetään näin ollen olemassa olevien teorioiden, liikkeenjohdon, myymäläkohtaisten turvallisuusvastaavien sekä tuomittujen rikollisten näkemysten ja kokemusten avulla.

Tästä opinnäytetyöstä voivat hyötyä kaupan alan turvallisuuden kanssa tekemisissä olevien lisäksi myös kaikki, jotka harkitsevat kameravalvontaan investoimista. Tämän lisäksi opinnäytetyö toimii erinomaisena tietopakettina kaikille kameravalvonnasta tai rikostorjunnasta kiinnostuneille. Työssä käsitellään myös tulosvastuullisten ihmisten näkemyksiä kameravalvonnasta, joten tutkimustuloksista voivat hyötyä myös kameravalvontajärjestelmien jälleenmyyntiä harjoittavat organisaatiot.

Työn teoriaosuudessa käsitellään kameravalvonnan itsensä lisäksi mm. sen vaikutuksia valvontaan, kameravalvontaan vaikuttavia lakeja, valvonnan suunnittelua ja nykyistä tekniikkaa. Rikostorjunnan lisäksi työssä keskitytään myös rikollisuuteen johtaviin syihin sekä rikollisuuden itseensä ilmiönä, koska on ymmärrettävä ilmiön luonne, jotta sitä vastaan voidaan suorittaa oikeita vastatoimenpiteitä. Tästä syystä teoriaosuus käsittelee kameravalvonnan jälkeen yleisimpiä kriminologisia teorioita rikollisuudesta sekä sen syntyperistä, joiden jälkeen työssä on esitetty erilaisia rikostorjunnallisia teorioita. Sekä kriminologisista rikollisuutta selittävästä teorioista että rikostorjunnan teorioista on osoitettu erikseen ne, jotka ovat olennaisimpia kameravalvonnan rikostorjunnallisia vaikutuksia ajatellen. Viimeisenä teoriaosuudessa on käsitelty kaupan alaan kohdistuvaa ulkoista ja sisäistä rikollisuutta teorioiden sekä

tilastojen valossa. Opinnäytetyön loppuosassa käydään läpi haastattelujen ja kyselyjen tulokset, joista ilmenee mm. kameravalvonnasta tavoiteltujen ja siitä saavutettujen vaikutusten kohtaaminen. Johtopäätöksissä taas tarkastellaan tutkimuksesta saatujen tulosten yhteensovittuvuutta esitettyjen teorioiden kanssa.

2 Työn tausta ja tarkoitus

Tämän opinnäytetyön taustalla ovat vaikuttaneet vahvasti omat kiinnostukseni tässä työssä käsiteltäviä asioita kohtaan, sekä ennen kaikkea tarve tätä ilmiötä käsittelevälle tutkimukselle. Olen ollut jo pidempään kiinnostunut erityisesti rikostorjunnasta ja -turvallisuudesta, joiden kautta tämän opinnäytetyön aihe alkoi hiljalleen muotoutua. Suomessa ei ole myöskään koskaan aikaisemmin tutkittu kameravalvonnan rikostorjunnallisia vaikutuksia vähittäiskaupan myymäläympäristöissä, joka toi selvityksensä viimeisen varmistuksen tämän aiheen valinnalle.

Tarkoitukseni on tuottaa uutta tietoa ilmiöstä, joka on tähän asti ollut hyvin pitkälti pelkästään käsitysten varassa. Tutkimuksen kohteena on kauppaketju X:n lisäksi myös laajoja varkausrikostaustoja omaavia tuomittuja rikollisia, koska tavoitteena on saada tämän opinnäytetyön aiheesta mahdollisimman kokonaisvaltainen käsitys.

Tutkimuksen tutkimusongelma on se, onko kameravalvontaan investoiminen kannattavaa. Käytännössä tutkimus käsittelee paljolti sitä, mitkä ovat kameravalvonnan rikostorjunnalliset vaikutukset todellisuudessa, ja tutkimuksen kohteena olevan kauppaketjun myymälöiden johtajien näkemyksinä. Tässäkin on ylemmällä tasolla kyse siitä, onko yritykselle tai organisaatiolle kannattavaa investoida kameravalvontaan. Tutkimuksen apukysymyksiä ovat mm. mitä kautta kameravalvonta vaikuttaa, miten myymälävaras kokee kameravalvonnan, mitkä ovat olleet kameravalvonnan hankintasyyt ja mitkä ovat olleet siitä tavoitellut hyödyt.

Tämän työn sisällön ja siitä saavutettavan hyödyn ei ole missään nimessä tarkoitus keskittyä pelkästään tutkimukseen osallistuneelle kauppaketjulle, vaan kaikille vähittäiskauppaa harjoittaville tai vain kameravalvontaan investoimista harkitseville. Työn käsitellessä laajasti myös rikostorjuntaa ja rikollisuutta itseään, työ toimii hyödyllisenä tietopakettina myös rikostorjuntaa harjoittaville tai siitä muuten vain kiinnostuneille. Kameravalvonnan rikostorjunnallisten vaikutusten lisäksi työssä käsitellään myös myymälöiden tulosvastuullisten johtajien suhtautumista kameravalvontaan sekä siitä saavutettaviin hyötyihin, joten tutkimus antaa hyödyllistä tietoa myös mm. kameravalvontajärjestelmien jälleenmyyjille.

2.1 Keskeisimmät käsitteet

Tämän työn keskeisiä käsitteitä ovat kameravalvonta, rikostorjunta, vaikuttavuus ja kaupan alaan kohdistuva rikollisuus. Kameravalvonta käsitetään tässä kontekstissa ensisijaisesti lain määritelmän pohjalta, eli jatkuvasti kuvaa välittävän tai kuvaa tallentavan teknisen laitteen käyttöön perustuvaksi valvonnaksi. Kameravalvonta voidaan määritellä myös tekniikaksi, jonka avulla kameralla kuvattavasta kohteesta välittyntä kuvaa voidaan katsoa jostakin toises-

ta paikasta samanaikaisesti ja/tai että kuva tallentuu nauhalle tai kiintolevyille myöhemmin katsottavaksi (Takala 1998, 7).

Rikostorjunnaksi ymmärretään kaikki toimenpiteet, jotka vaikeuttavat rikoksen suorittamista ja tähtäävät rikollisuuden ennaltaehkäisemiseen. Rikostorjuntaa toteutetaan eri muodoissa ja eri keinoin riippuen siitä, mihin sillä on tarkoitus vaikuttaa. Osa rikostorjuntatoimista keskittyy sosiaaliseen ympäristöön ja rikosmahdollisuuksiin vaikuttaviin tekijöihin, osa ihmisiin tai ihmisryhmiin joista saattaa muodostua rikoksentekijöitä ja osa taas keskittyy sellaisiin ihmisiin jotka ovat jo tehneet rikoksia pyrkien ehkäisemään rikollisuuden uusiutumista (Bennett & Graham 1998, 17-18).

Kolmas tämän työn keskeinen käsite on vaikuttavuus, joka toimii kahden edellisen käsitteen kohtaavuuden mittarina. Vaikuttavuudella tarkoitetaan tässä yhteydessä siis kameravalvonnan ja rikostorjunnan välistä suhdetta, sekä kameravalvonnan rikostorjunnallisten ilmentymien tehokkuutta.

Kaupan alaan kohdistuvaan rikollisuuteen kuuluu taas ulkoista ja sisäistä rikollisuutta. Ulkoiseen rikollisuuteen kuuluvat erilaiset varkausrikokset, ryöstöt, petokset ja vahingonteot, kun taas sisäinen rikollisuus käsittää pääasiallisesti henkilökunnan suorittamat varkausrikokset, kavallukset ja petokset.

2.2 Aiheen rajaus

Opinnäytetyön tutkimusosuuden toinen puoli on rajattu tarkastelemaan kameravalvonnan rikostorjunnallisia vaikutuksia tutkimukseen osallistuneen maanlaajuisen kauppaketjun myymälöissä, vaikka monet tässä työssä käsiteltävät asiat pätevät myös lukuisissa muissakin ympäristöissä. Opinnäytetyön toinen puoli on rajattu Kriminaalihuoltolaitoksen Espoon ja Helsingin alueiden laajempaa varkaustaustaa omaaviin asiakkaisiin.

Kaupan alaan kohdistuvista rikoksista tämä työ on rajattu koskemaan pääasiallisesti varkausrikkoksia sen ollessa taloudellisesti suurin rikollisuudesta aiheutuva haitta kaupan alalla. Tutkimuksessa käsitellään kuitenkin myös mm. myymälöiden johtajien näkemyksiä kameravalvonnasta, ja sen toivottuja vaikutuksia rikostorjunnan lisäksi myös muihin asioihin, kuten henkilökunnan oikeusturvaan.

3 Kameravalvonta

Usean valvontakohteen samanaikaisen valvonnan mahdollisuuden sekä tapahtumien tallentamisesta saatavan jälkikäteisen katselumahdollisuuden johdosta kameravalvontaa käytetään nykyään erittäin laajalti monenlaisissa ympäristöissä. Yhtenä näkökulmana kameravalvonnan tarkoituksena on myös "antaa asianmukainen heräte henkilö- tai omaisuusvahinkoja estävien tai rajoittavien toimenpiteiden aloittamiselle" (Kameravalvonnan K-menetelmä 2006, 3).

Vaikka kameravalvontaa käytetäänkin nykyään erilaisten alue- ja tilavalvontatarkoitusten lisäksi myös monenlaisissa erityissovelluksissa, tässä työssä keskitytään kuitenkin kameravalvontaan sen itsensä lisäksi pelkästään rikostorjunnan näkökulmasta. Seuraavissa alaluvuissa käsitellään mm. kameravalvontajärjestelmän teknistä rakennetta, kameravalvonnan sekä sen merkityksen kehittymistä, kameravalvonnan roolia, sen suunnittelussa huomioitavia asioita sekä kameravalvontaa sääteleviä lakeja.

3.1 Valvontaan vaikuttavat lait

Kameravalvonta on määritelty Suomen historiassa lain puitteissa ensimmäistä kertaa vuonna 2004, jolloin Laki yksityisyyden suojasta astui voimaan. Tämä laki määrittelee kameravalvonnan jatkuvasti kuvaa välittäväksi tai kuvaa tallentavaksi teknisen laitteen käyttöön perustuvaksi valvonnaksi. Takala (1998) määrittelee kameravalvonnan tarkemmin tekniikaksi, jossa kameralla kuvataan kohdetta siten, että välittyntä kuvaa voidaan katsoa jostakin toisesta paikasta samanaikaisesti ja/tai että kuva tallentuu nauhalle tai kiintolevylle myöhemmin katsottavaksi.

Kameravalvonnasta ei ole olemassa yksittäistä sitä säätelevää lakia, mutta eduskunnassa sekä tietosuojavaltuutetun toimistossa on kuitenkin kiinnitetty erityisesti huomiota teknisten turvallisuusjärjestelmien yleistymiseen, joka on johtanut myös kansalaisiin kohdistuvan valvonnan lisääntymiseen. Kameravalvonnan laillisuuteen vaikuttavista tekijöistä ratkaisevaa merkitystä on mm. sillä kuka kameravalvontaa suorittaa, missä paikassa kameravalvonta kohdistuu valvottavaan henkilöön, onko kyse pelkästä katselusta vai tallennetaanko kuva sen lisäksi, kuinka salaista tai avointa kameravalvonta on, mihin tallennettuja tietoja käytetään, kauanko niitä säilytetään ja luovutetaanko näitä tietoja johonkin tarkoitukseen. Vastuu kameravalvonnan lainmukaisuudesta kuuluu aina kameravalvontajärjestelmän tilaajalle ja/tai sen haltijalle. (Tietosuoja ja tekniset valvontajärjestelmät 2005, 3; Videovalvontajärjestelmät 1999, 21.)

Nykyään kameravalvontaa säätelevät keskeiset säädökset löytyvät kolmesta eri laista, jotka ovat Henkilötietolaki (523/1999), Rikoslaki (39/1889) ja Laki yksityisyyden suojasta työelämässä (759/2004). (Tietosuoja ja tekniset valvontajärjestelmät 2005, 3.) Seuraavassa kolmes-

sa luvussa esitellään näiden kolmen lain olennaisimmin kameravalvontaan sekä sen toteuttamiseen vaikuttavat kohdat.

3.1.1 Rikoslaki

Rikoslaisissa (24:6) rangaistavaksi säädetty salakatselu on määritelty oikeudettomasti teknisellä laitteella katselemiseksi tai kuvaamiseksi kotirauhan suojaamassa paikassa kuvattavan henkilön yksityisyyttä loukaten. Kotirauhan piiriin kuuluvien paikkojen lisäksi myös mm. käymälät, pukeutumistilat ja vastaavat paikat ovat lain määritteiden mukaan kameravalvonnalta suojattuja paikkoja, joissa kuvatessaan asianomainen syyllistyy salakatseluun. Edellä mainittujen paikkojen lisäksi teknisellä laitteella kuvatessa salakatselu voi olla kyseessä myös virastoissa, toimistoissa tai liiketiloissa silloin, kun ne eivät ole auki yleisölle. Salakatselun ollessa kyseessä teknisen laitteen sijainnilla tai paikalla josta valvonta tapahtuu ei ole merkitystä. (Tietosuoja ja tekniset valvontajärjestelmät 2005, 4.)

Julkisen liikehuoneiston kameravalvonnan kautta on näin ollen mahdollista syyllistyä tahtomattomastikin salakatseluun, joten kameravalvontaa suunniteltaessa ja sitä toteutettaessa on oltava erittäin tarkka mm. kameroiden asetteluista. Sellaisissa tilanteissa, joissa arvioidaan kameravalvonnan laillisuutta myös avoimuus on erittäin tärkeä periaate. (Tietosuoja ja tekniset valvontajärjestelmät 2005, 4). Kameravalvonnan olemassaoloa ei siis tule yrittää kätkeä, vaan kaikki valvonnan kohteena olevat tulisi saattaa mahdollisimman tietoiseksi kameravalvonnan olemassaolosta.

Kotirauhan suojaaman alueen ulkopuolella salakatseluun syyllistymisen mahdollisuus on rajattu pois sellaisista huoneistoista, rakennuksista tai piha-alueista, joiden on mahdollista joutua julkisrauhan rikkomisen kohteeksi. Salakatselun säännökset eivät koske myöskään sellaisia paikkoja joihin ihmisillä on vapaa pääsy, kuten esimerkiksi erilaisia liikkeitä tai pankkeja, josta johtuen tällaisissa ympäristöissä kameravalvonnan käyttäminen onkin mahdollista. Kameravalvonta ei ole oikeudetonta myöskään silloin, kun siihen on saatu tarkkailtavan suostumus eikä silloin kun teknisen tarkkailun kohteena oleva on kotirauhan tai julkisrauhan suojaamassa paikassa oikeudettomasti. (Tietosuoja ja tekniset valvontajärjestelmät 2005, 4.) Vaikka laki kieltääkin kuvaamisen yleisissä paikoissa silloin kun ne eivät ole yleisölle auki, tämä oikeudettomasti julkisrauhan suojaamalla alueella oleskelevan teknisen valvomisen oikeudellisuus mahdollistaa kameravalvonnan käyttämisen esimerkiksi myymälöissä myös sulkemisajan jälkeen.

3.1.2 Henkilötietolaki

Kameravalvonnan kuvaa tallennettaessa henkilötietolaki nousee yhdeksi kameravalvontaan vaikuttavaksi laiksi silloin, kun tallennetusta kuvamateriaalista syntyy henkilötietolain 3 §:n tarkoittama henkilörekisteri. Tämä henkilörekisteri muodostuu käytännössä siitä, että henkilöstä on olemassa kameran tallentama kuva josta hänet pystytään yksilöimään esimerkiksi aikaan ja paikkaan liittyvien tietojen kanssa. (Tietosuojaja tekniset valvontajärjestelmät 2005, 5). Henkilötietolain säädökset eivät siis kosketa kameravalvontaa silloin kun kuvaa ei tallenneta.

Henkilötietolaki edellyttää, että kameravalvonnan avulla tapahtuvien henkilötietojen kerääminen on aina asianmukaisesti perusteltua sen tarkoituksen pohjalta, jonka johdosta tietoja kerätään. Tällaisena hyväksyttävänä tarkoituksena voidaan pitää mm. turvallisuuden ja järjestyksen ylläpitoa sekä rikollisuuden torjuntaa. Etukäteen määritellystä kameravalvonnan käyttötarkoituksesta tulee ilmetä myös se, mistä syystä kameravalvonta on sen haltijalle tarpeellinen. Toisin sanoen kameravalvonnan käyttäminen on siis mahdollista vain silloin, kun sen on etukäteen arvioituna välttämätöntä kameravalvonnan haltijan sille määrittelemien käyttöperusteiden ja tehtävien suorittamiseen. Kameravalvonnan kautta kerättävien henkilötietojen määrän tulee myös rajoittua näiden samojen ennalta määriteltyjen tehtävien suorittamisen kannalta tarpeellisiin henkilötietoihin. (Yksityisyyden suoja kameravalvonnassa 2001, 3.)

Henkilötietolain 24 § velvoittaa rekisterinpitäjän (yleensä kameravalvontajärjestelmän haltijan) huolehtimaan myös siitä, että tallentavan kameravalvonnan kohde voi tarvittaessa saada tiedon rekisterinpitäjästä sekä tallennettavien tietojen tarkoituksesta. Tämän lisäksi saman lain 26 §:n pohjalta jokaisella on oikeus saada tietää, mitä häntä koskevia henkilörekisterin tunnusmerkistön määrittelemiä tietoja hänestä on tallennettu. Näin ollen myös Henkilötietolaki velvoittaa kameravalvontajärjestelmän haltijaa ilmoittamaan tallentavan kameravalvonnan olemassa olosta valvonnan kohteeksi joutuville.

Henkilötietolain määrittämiä periaatteita sovelletaan myös kameravalvonnan tallenteiden käsittelyyn. Tällaista käsittelyä on henkilötietojen kerääminen, tallentaminen ja säilyttäminen, käyttö, järjestäminen tai muuttaminen, yhdistäminen, suojaaminen, poistaminen, luovuttaminen, siirtäminen ja hävittäminen.

3.1.3 Laki yksityisyyden suojasta työelämässä

Laki yksityisyyden suojasta työelämässä säätelee osiltaan myös teknistä valvontaa työpaikalla, jonka kautta se vaikuttaa myös kameravalvonnan toteuttamisen oikeudellisuuteen. Kyseisen

lain perusteella (5:16) ”Työnantaja saa toteuttaa jatkuvasti kuvaa välittävän tai kuvaa tallentavan teknisen laitteen käyttöön perustuvaa valvontaa (kameravalvonta) käytössään olevissa tiloissa työntekijöiden ja muiden tiloissa oleskelevien henkilökohtaisen turvallisuuden varmistamiseksi, omaisuuden suojaamiseksi tai tuotantoprosessien asianmukaisen toiminnan valvomiseksi sekä turvallisuutta, omaisuutta tai tuotantoprosessia vaarantavien tilanteiden ennaltaehkäisemiseksi tai selvittämiseksi. Kameravalvontaa ei kuitenkaan saa käyttää tietyn työntekijän tai tiettyjen työntekijöiden tarkkailuun työpaikalla. Käymälässä, pukeutumistilassa tai muussa vastaavassa paikassa tai muissa henkilöstötiloissa taikka työntekijöiden henkilökohtaiseen käyttöön osoitetussa työhuoneessa ei myöskään saa olla kameravalvontaa.”

Vaikka laki yksityisyyden suojasta työelämässä kieltääkin yleisesti yksittäisen työntekijän teknisen valvonnan, saman lain pohjalta kameravalvontaa on kuitenkin mahdollista käyttää myös yksittäisen työpisteen valvomiseen tietyin poikkeuksin. Tällaisia poikkeuksia ovat tilanteet, joissa kameravalvonta on välttämätöntä työntekijän työnkuvaan liittyvän ilmeisen väkivallan uhan tai hänen terveyteensä tai turvallisuuteensa kohdistuvien uhkien ehkäisemiseksi, tai tilanteet joissa kyseessä on työnkuva, jonka olennaisena osana työntekijä käsittelee arvoltaan tai laadultaan merkittävää omaisuutta jolloin kameravalvonnan funktiona on ennaltaehkäistä ja auttaa selvittämään omaisuuteen kohdistuvia rikoksia. Kolmantena poikkeuksena ovat tilanteet, joissa kameravalvonta ajaa työntekijän omia etuja sekä oikeuksia. Jälkimmäisenä mainituissa tilanteissa kameravalvonnan tulee perustua valvonnan kohteeksi tulevan työntekijän pyyntöön, ja asiasta on sovittava työnantajan ja työntekijän välillä.

Sama laki asettaa myös tiettyjä määräyksiä, jotka työnantajan on huomioitava kameravalvontaa suunnitellessaan ja toteuttaessaan. Näiden määräysten pohjalta työnantajan on ennen kameravalvonnan käyttöönottoa selvitettävä muut samaa tarkoitusta ajavat keinot jotka puuttuisivat vähemmän työntekijän yksityisyyteen. Kameravalvonnan toteutuessa työnantaja ei saa myöskään puuttua työntekijän yksityisyyteen enempää kuin toimenpiteiden tarkoituksen saavuttamiseksi on välttämätöntä. Työnantajan on tiedotettava yhteistoiminta- tai kuulemismenettelyn jälkeen kameravalvonnan alkamisesta, sen toteuttamisesta, kameroiden sijainneista sekä siitä miten ja missä tilanteissa kameravalvonnasta saatuja tallenteita tullaan käyttämään. Kameravalvonnasta sekä sen toteutustavasta on myös ilmoitettava näkyvästi kaikissa tiloissa joissa on kameroita.

3.2 Järjestelmän rakenne

Kameravalvontajärjestelmä koostuu useista eri osista, jonka peruslaitteistoon kuuluu itse kameran lisäksi keskuslaite, videosignaalin siirron toteuttava kaapeli tai laite, kuvan tallennin sekä katselumonitori johon valvontakamerasta saatu kuvamateriaali saatetaan katseltavaksi. (Videovalvontajärjestelmät 1999). Kamera itsessään on kameravalvontajärjestelmän olennai-

sin laite, joka toimii poimimalla heijastunutta valoa kuvaamansa alueen pinnoista sekä koh-teista muuttamalla valon sähköiseksi signaaliksi. Signaalia voidaan siirtää ja käsitellä eri ta-voin, jonka jälkeen se muutetaan takaisin optiseksi näkymäksi. (Kameravalvonnan K-menetelmä 2006, 9.)

Kameravalvonta eroaa eniten normaalista televisiolähetyksestä siten, että kameran tuottama signaali lähetetään suoraan yhteyttä pitkin vastaanottimeen, yleisimmin katselumonitoriin. Tavallisen televisiolähetysten taas pystyy vastaanottamaan jokainen, kenellä on oikeanlainen vastaanotin säädettynä oikealle taajuudelle. Näin ollen kameravalvontajärjestelmä muodos-taa oman suljetun ”ympyränsä”, johon ainakin teoriassa on mahdollista päästä käsiksi ainoas-taan samaan ympyrään kytketyn välineen avulla. (Matchett 2003, 1.) Juuri tästä tulee kame-ravalvonnan englanninkielinen termi CCTV (Closed Circuit Television).

Keskuslaite muodostaa kameravalvontajärjestelmän ytimen, ja se määrittää pitkälti kamera-valvontajärjestelmän toimintaperiaatteet ja käyttömahdollisuudet. Keskuslaitteen päätehtävä on välittää kamerasta saatava videokuva valvojan katsottavaksi ja/tai erilliselle tallennus- tai kuvansiirtolaitteelle. Itse videosignaalin siirtämiseen on olemassa monia eri mahdollisuuksia. Signaalia on mahdollista siirtää koaksiaalikaapelissa, pari- tai nelikierrakaapelissa, optisessa kuitukaapelissa tai langattoman linkkiyhteyden avulla. Tämä linkkiyhteys voi myös olla radio-taajuuksilla toimiva tai optinen infrapunalinkki. (Videovalvontajärjestelmät 1999, 47, 123.)

Kuvan tallennin on myös erittäin olennainen osa kameravalvontajärjestelmää. Valvontakame-ran kuva voidaan tallentaa joko tavalliselle VHS-kuvanauhalle, DVD-levykkeelle tai kovalevyl-le. (Videovalvontajärjestelmät 1999, 145.) VHS-kuvanauhat ovat kuitenkin jo vanhentunutta tallennustekniikka, jonka johdosta markkinoilla ei ole tätä tallennustekniikkaa enää juuri ollenkaan. Kuvanauhataallentaminen on korvaantunut lähes kokonaan digitaalisella tallentami-sella, jota käsitellään edempänä tarkemmin.

3.2.1 Kuvan tallentaminen

Yleisin tänä päivänä käytettävä videokuvan tallennusmuoto on DVR (Digital Video Recorder) -tallennus, joka on hyvin pitkälti korvannut aikaisemmin käytössä olleet VHS-nahurit. Analo-ginen kamera kytketään DVR-tallentimeen, jonka jälkeen tallennin tallentaa videosignaalin kovalevylle digitaaliseen muotoon. (Valvontaopas). Uudemmat DVR-tallentimet on varustettu myös verkkoliitännällä, joka mahdollistaa tallentimen liittämisen esimerkiksi yrityksen lähi-verkkoon tai internetiin. Näin käytettynä tallenninta voidaan käyttää myös verkkoyhteyden kautta, joka tapahtuu tallentimesta riippuen omalla ohjelmalla selaimella toimivalla web-käyttöliittymällä. Aikaisemmin käytettyihin VHS-videonauhureihin verrattuna DVR-tallentimien etuina ovat etäkäyttömahdollisuuden lisäksi myös parempi kuvanlaatu sekä huo-

mattavasti helpompi tallenteiden jälkikäteinen haku. (Alho 2004, 6.) Huonona puolena digitaalisessa kovalevyllä tallentamisessa on kuitenkin se, että mikäli kuvamateriaali halutaan säilyttää, se on siirrettävä erilliselle CD tai DVD-levykkeelle ennen kuin se pyyhkiytyy automaattisesti määritetyn aikaviiveen tullessa täyteen.

Toinen videokuvan tallennusmuoto on kehittyneen tekniikan myötä syntynyt verkkopohjainen NVR (Network Video Recording) -tallennus. NVR-tallennus on toimintaperiaatteeltaan hyvin lähellä DVR-tallennusta, mutta erona DVR-tallennukseen NVR-tallentamisessa ei ole ollenkaan analogiliitäntöjä, vaan se tallentaa pelkästään IP-kameroiden kuvaa. NVR-tallennuksen käytössä verkossa on periaatteeltaan kyse samanlaisesta verkosta kuin missä esimerkiksi toimiston lähiverkkoon liitetyt PC:t ja tulostimet toimivat. Myös NVR-tallentimen käyttö tapahtuu samassa lähiverkossa olevan PC:n kautta. (Valvontaopas; Technical Guide to Network Video 2006, 63-64.)

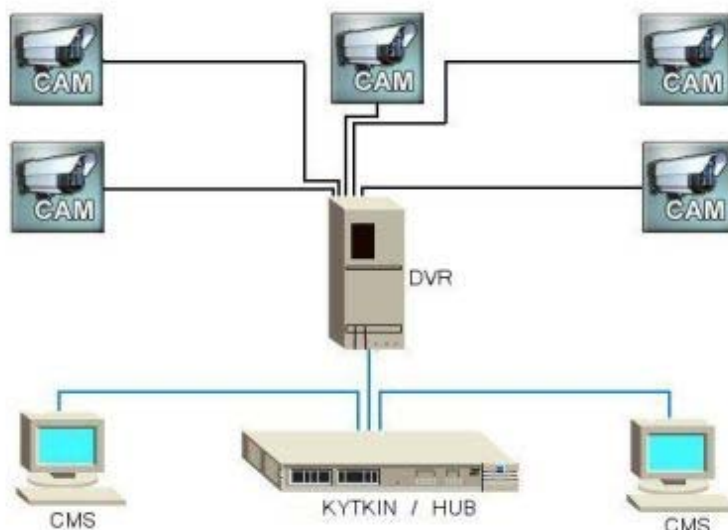
Kolmantena tallentamisen muotona ovat hybriditallentimet, jotka ovat yhdistelmä DVR ja NVR-tallentimista. Nimensä mukaisesti hybriditallentimet voivat toimia samaan aikaan kahdessa eri muodossa, sekä analogisena että digitaalisena tallentimena. Hybriditallentimet osaavat siis vastaanottaa samanaikaisesti analogisista ja IP-kameroista tulevat signaalit. Yhtenä hybriditallentimen suurena hyötynä on se, että mikäli valvontaympäristöön lisätään vanhojen analogisten kameroiden lisäksi uusia digitaalisia kameroita, hybriditallentimen avulla myös vanhat kamerat voidaan pitää käytössä. (Valvontaopas.)

3.2.2 Kameravalvontaverkot

Kameravalvonnan tiedonsiirtoverkot jakautuvat analogisiin, digitaalisiin ja hybridivalvontaverkkoihin. Jatkuvasti kehittyvän tekniikan myötä analogiset verkot ovat kuitenkin siirtymässä syrjään digitaalisuuden myötä, eikä analogisia VHS-nauhureita asenneta enää uusiin kohteisiin. Suurena syynä tähän on useat digitaalisen tallennusmuodon mukanaan tuomat lisämahdollisuudet ja esimerkiksi huomattavasti helpompi tallenteiden hakeminen. (Valvontaopas.)

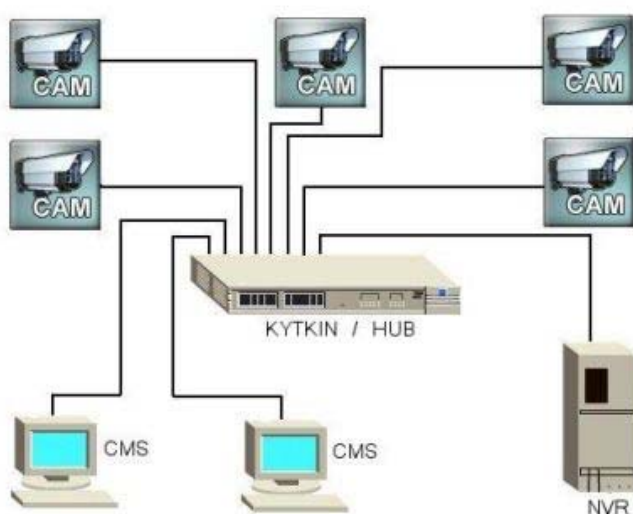
Kokonaan analoginen järjestelmä koostuu analogisista kameroista, kuvan välittävästä kaapelista multiplekseristä, valvontamonitoreista ja tallentimesta. Tässä järjestelmässä kameroiden kuva siirtyy järjestelmän omaa koaksiaalikaapelia pitkin suoraan tallennuslaitteeseen tai multiplekseriin eli kuvanjakajaan, joka jakaa kuvat valvontamonitoreille ja valvontalaitteille. Yleensä analogisten järjestelmien videosignaalia voidaan siirtää maksimissaan 300 metriä ilman vahvistimia. Itse videon tallentamiseen analogisissakin järjestelmissä käytetään nykyään DVR-tallenninta, joka voidaan yhdistää ATK-verkkoon tai internetiin mahdollistaen kameroiden etävalvonnan CMS (Central Monitoring Software) -ohjelmilla. (Valvontaopas; Halkosaari 2007, 18.)

Kuva 1 Analoginen valvontaverkko (Valvontaopas)

Digitaalisessa valvontaverkossa videosignaali ei ole perinteistä myös analogisen järjestelmän käyttämää PAL (Phase Alternate Line)-signaalia vaan kuva siirtyy digitaalisesti TCP/IP (Transmission Control Protocol / Internet Protocol) -tietoverkkoprotokollan avulla. Digitaalisessa verkossa käytettävät IP-kamerat muuttavat videosignaalin digitaaliseen muotoon, joka välitetty tallentimelle datapaketteina. Vaikka tallentimet saavat kaiken tietonsa verkon kautta, valvontaverkkoon voi kuitenkin olla liitettynä myös analogisia kameroita, mikäli ne varustettu videopalvelimilla (Halkosaari 2007, 20). Digitaalinen valvontaverkko on mahdollista toteuttaa joko osaksi tai kokonaan langattomasti, mutta kaikki siinä olevat laitteet, kuten kamerat, tallentimet ja CMS- hallintaohjelmat tarvitsevat yksityiskohtaisen IP-osoitteen näkyäkseen tässä verkossa. (Valvontaopas.)

Kuva 2 Digitaalinen valvontaverkko (Valvontaopas)

Analogisten ja digitaalisten verkkojen lisäksi kameravalvontajärjestelmissä on olemassa myös hybridiverkkoja, joissa käytetään sekä analogisia kameroita että IP-pohjaisia verkkokameroita. Hybridijärjestelmien tallennin on joko normaali DVR-tallennin, johon voidaan liittää analogisten kameroiden lisäksi myös IP-pohjaisia verkkokameroita tai verkkoon liitettävä NVR-tallennin. (Halkosaari 2007, 18-19.)

3.3 Kameravalvonnan vaikutukset valvontaan ja nykyinen tekniikka

Kameravalvonnan ominaisuudet kehittyvät jatkuvasti, ja sen avulla pystytään tarkkailemaan ihmisiä sekä tapahtumia ajan edetessä koko ajan tehokkaammin, reagoimaan tapahtumiin ja rikoksiin nopeammin sekä käyttämään kameravalvonnasta saatavaa jatkuvasti kuvanlaadultaan kehittyvää materiaalia rikosten ja tapahtumien selvittämisessä. Kameravalvonnan käyttö yleistyy edelleen varsinkin kohteissa, joissa valvonnan lisääminen tai sen tehostaminen koetaan tarpeelliseksi rikosten ennaltaehkäisemiseksi ja turvallisuuden lisäämiseksi. (Takala 1998, 1.) Kameravalvonnasta on muodostunut olennainen apuväline myös esimerkiksi suurten ihmisjoukkojen hallintaan, liikennevalvontaan, tilanteisiin, joissa tarvitsee rakentaa jälkikäteen kokonaiskuva rikollisen liikkeistä ennen rikoksen suorittamista ja sen jälkeen sekä tunnistusten saamiseen rikoksen tehneiltä (Gill 2003, 1). Suurena erona, ja osaksi ehkä myös puutteena verrattaessa kameravalvontaa ilman teknisiä välineitä tapahtuvaan valvontaan on kuitenkin se, että ilman teknisiä välineitä tapahtuvan välittömän valvonnan ollessa kyseessä valvojan ja valvottavan välille syntyy aina vuorovaikutus, kun taas kameravalvonnan kohdalla tätä ei tapahdu. Se, että kameravalvonta on vapauttanut valvojan fyysiseen paikkaan ja aikaan sidotusta asemasta, on toisaalta aiheuttanut myös valvojan etääntymisen. (Takala 1998, 5.)

Ennen kuin kameravalvontaa on alettu käyttää sen nykyisessä muodossaan, valvonnan apuna on käytetty monenlaisia erilaisia optisia apuvälineitä, joiden avulla on pyritty laajentamaan valvojan näkökenttää sekä kasvattamaan etäisyyksiä valvojan ja valvottavan kohteen välillä. Tällaisia apuvälineitä ovat olleet mm. erilaiset peilit joiden avulla on mahdollista nähdä kulmien taakse ja kiikarit, jotka mahdollistavat etäisenkin kohteen valvonnan. Suuri teknologian mukanaan tuoma etu näihin menetelmiin verrattuna kameravalvonnassa on se, etteivät mitkään fyysiset olosuhteet tuota enää ongelmia valvonnan suhteen, koska valvontapisteestä haluttu visuaalinen kuva voidaan välittää kameravalvonnan siirtomenetelmien avulla minne tahansa. (Takala 1998, 4.) Näin ollen yksi suurimmista kameravalvonnasta saavutettavista hyödyistä on se, että samasta pisteestä käsin on mahdollista valvoa useampia suurempiakin alueita, mikä olisi muutoin mahdotonta yhden ihmisen toimesta.

Kameravalvonnan avulla valvojalla on myös mahdollisuus valita tarkemmin kameroista näkyvä kuva erilaisten kääntöpäiden sekä zoomattavien kameroiden avulla. Tämän johdosta sekä

edellä mainitun valvonnan mahdollistuessa yhdestä pisteestä kameravalvonta siis vapauttaa valvonnan paikan rajoituksista. Tämän lisäksi kameravalvonta vapauttaa valvonnan myös ajan rajoituksista, koska tallenne on mahdollista katsoa jälkikäteen täysin samanlaisena kuin se olisi ollut katsottavissa reaaliajassa. Kameratallenteen jälkikäteinen katselumahdollisuus tuo lisähyödyn myös siinä, että tallennetta voidaan käsitellä jälkikäteen sellaisella tavalla, joka ei olisi reaaliaikaisessa tarkkailussa mahdollista. Tämän avulla tallenteista voidaan saada irti muutoin huomaamattomissa olevia yksityiskohtia, joita ei välttämättä voisi paljaalla silmällä reaaliajassa erottaa. (Takala 1998, 4.)

Nykyinen kameravalvontatekniikka vapauttaa valvojan myös sellaisissa tilanteissa, joissa kameran tallennus tulisi käynnistää vain silloin, kun valvotulla alueella tapahtuu jotakin. Aikaisemmin tähän on tarvittu henkilö suorittamaan tämän toimenpiteen, mutta nykyiset valvontakamerat pystyvät käynnistämään tallentamisen automaattisesti kameran osatessa erottaa sen kuvaamalla alueella tapahtuvat liikkeet kuvan pikselimuutosten kautta. Tätä ominaisuutta voidaan myös tehostaa värien hälytysten välttämiseksi siten, että kuvasta voidaan ohjelmoiden rajata tietty alue pois jossa tapahtuvaan liikkeeseen ei haluta reagoida.

Kaikista uusien kameravalvonnasta saavutettu tekniikka on kuitenkin videoanalyysi, joka perustuu kehittyneeseen kamera- sekä IP-teknologiaan. Videoanalyysi tuo kameravalvonnan käytölle aivan uudet mahdollisuudet. Sen avulla on mahdollista esimerkiksi tallentaa järjestelmään valvontakameroista poimittu kasvokuva, jonka jälkeen järjestelmä tunnistaa halutessa kyseisen henkilön automaattisesti antaen hälytyksen hänen ilmestyessään minkä tahansa kameran kuva-alaan. Samalla tekniikalla voidaan toisin päin myös etsiä valittu henkilö valvontakameroiden kuva-alasta. (Smart Video Monitoring Solution; VideoSphere analytics 2009.) Käytännössä tämän ominaisuuden käyttäminen Suomessa on kuitenkin vaikeaa rikkomatta henkilötietolakea.

Videoanalyysitekniikka mahdollistaa myös sellaisen perinteisen liikkeenilmaisesta virtualisoidun, joka hälyttää jonkin mennessä lähettimen ja vastaanottimen välille. Tämä tapahtuu vetämällä hiirellä kameran kuva-alaan mihin tahansa kohtaan viiva, johon voidaan vielä halutessa määrittää suunta. Tämän jälkeen kameravalvontajärjestelmä antaa hälytyksen jos henkilö ylittää tämän viivan, ja mikäli suunta on määritetty erikseen, hälytys laukeaa pelkästään henkilön kulkiessa merkityn viivan yli väärään suuntaan. Videoanalyysitekniikan avulla kamera voidaan myös automatisoida käynnistämään tallennuksen ja seuraamaan hälytyksen aiheuttanutta henkilöä. Videoanalyysin avulla kameravalvontajärjestelmä voidaan myös ohjelmoida hälyttämään mikäli henkilö tai objekti on määritettyä aikaa pidempään valvontakameran kuva-alassa, joka mahdollistaa esimerkiksi automaattisen valvonnan pommiuhkiin liittyen. (VideoSphere analytics 2009.)

Kaupan alalla videoanalyysiä voidaan hyödyntää myymälähävikin torjuntaan esimerkiksi siten, että videoanalyysin avulla kameravalvontajärjestelmä voidaan määrittää hälyttämään jos kameran kuva-alalta tai sen osasta häviää jokin objekti. Tämän lisäksi videoanalyysi voi auttaa kiinnittämään huomiota potentiaalsiin myymälävarkaisiin käyttämällä edellä mainittua hälytysominaisuutta, joka antaa hälytyksen henkilön oltua riittävän pitkään samalla alueella. Hävikin torjunnan lisäksi videoanalyysi toimii kaupan alalla apuna myös siinä, että sen avulla on mahdollista kartoittaa ihmisvirran liikkumisia. Tämä tapahtuu lataamalla kameravalvontajärjestelmästä kuva, joka näyttää toimitilan pohjakuvaan ihmisten liikkeit lämpökameramaisena kuvana, josta erottuu pisteittäin missä kohdissa ihmiset ovat liikkuneet, mihin suuntiin ja minkä verran. Tämän lisäksi videoanalyysi toimii myös mm. asiakaslaskurina, parkkipaikkojen käyttöasteen laskurina ja se voidaan ohjelmoida antamaan hälytys myös ihmisen kaatumisesta kameran kuva-alueella.

3.3.1 Kameravalvonta osana turvallisuutta

Kameravalvonnan rooli kokonaisturvallisuudessa on kasvanut merkittävästi viime vuosikymmenien aikana, osaltaan myös kehittyneen teknologian mukanaan tuomien mahdollisuuksien johdosta. Aikaisemmin kameravalvonta on nähty äärimmäisenä toimenpiteenä turvallisuuden kasvattamiselle, ja kameravalvontaa on käytetty pääasiallisesti vain pankeissa ja suurissa toimistorakennuksissa sekä muissa kohteissa, joissa on ollut ympärivuorokautinen vartiointi. Näistä ajoista lähtien kameravalvonnan rooli on kasvanut asteittain koko ajan suuremmaksi, ja kameravalvonnan välineitä on kehitetty jatkuvasti tarkoituksena parantaa olemassa olevia kameravalvontajärjestelmiä. Tänä päivänä kameravalvontaa käytetään käytännöllisesti katsottuna lähes kaikentyypisissä kiinteistöissä, ja monissa tapauksissa kameravalvonnasta on muodostunut välttämättömyys kokonaisturvallisuuden osana. (Matchett 2003, 2.)

Kameravalvontaa on käytetty perinteisesti jonkin tietyn tilan tai alueen valvomiseen, kulunvalvonnan tarkkailuun sisä- sekä uloskäynneillä ja erilaisten rikosten ennaltaehkäisemiseen sekä jälkikäteiseen selvittämiseen. Jatkuvasti kehittyvän tekniikan ansiosta kameravalvontaa käytetään kuitenkin nykyään yhä enemmän myös muilla sovellusalueilla teknisenä apuvälineenä ja/tai ihmistyövoimaa korvaavana kustannustehokkaana keinona. (Videovalvontajärjestelmät 1999, 29).

Kameravalvontaa käytetään myös henkilö- ja työturvallisuustarkoituksessa. Näitä tarkoituksia palvellen turvallisuushenkilöstö pystyy reagoimaan kameravalvonnan avulla nopeasti sellaisen henkilöturvallisuutta uhkaavan onnettomuuden tapahtuessa, joka vaatii välittömiä toimenpiteitä. Kameravalvontaa pystytään käyttämään laajalti myös työsuojelurikkomusten, esimerkiksi työsuojeluvälineiden käyttämättä jättämisten valvontaan. (Fenelly & Tyska 2000, 147.)

Eritysovelluksina kameravalvontaa käytetään myös esimerkiksi erilaisten teollisten prosessien valvonnassa sekä lääketieteellisesti mikroskooppi- ja leikkaussalikäytössä (Videovalvontajärjestelmät 1999, 29).

Kameravalvonnalla on edelleen erittäin tärkeä rooli ennen kaikkea omaisuuden suojaamisessa. Kameravalvonnan avulla kyetään ensinnäkin havaitsemaan mahdollinen tunkeilija tai epäilyttävä henkilö, jonka jälkeen hänen liikkumistaan ja hänen tekojaan voidaan seurata kameroiden avulla. Näin pystytään ohjaamaan myös mahdollista muuta turvallisuushenkilöstöä toimimaan oikeaan aikaan oikeassa paikassa. Kameroiden avulla pystytään myös näkemään, onko tarpeita muille toimenpiteille, esimerkiksi poliisin paikalle kutsumiselle. (Kruegle, 1999.) Kameroiden avulla pystytään reagoimaan nopeasti myös ilkivaltaan, jota olisi muuten vaikea havaita varsinkin suuremmilla alueilla. Näiden reagoimista ja valvontaa helpottavien etujen lisäksi kameravalvonta nousee tärkeään rooliin myös siinä vaiheessa kun jotain on jo tapahtunut, jolloin kameran tallentamasta kuvamateriaalista voidaan nähdä mitä oikeasti tapahtui. Tämän lisäksi kameran tallentamaa kuvamateriaalia voidaan käyttää myös konkreettisenä todisteena esimerkiksi saatettaessa asiaa oikeuteen.

Kaikesta tästä tekniikan kehityksestä sekä sen avulla saavutettavista hyödyistä huolimatta on kuitenkin erittäin olennaista muistaa kameravalvonnan pääasiallinen rooli ja tarkoitus. Kameravalvonta itsessään ei pysty suojelemaan ihmisiä rikoksilta, eivätkä kamerat pysty estämään rikollisia tekoja. Kameravalvonta sellaisenaan on edelleen pelkkä tarkkailija, joka tarkkailee vain ja ainoastaan sitä, mitä se on asetettu tarkkailemaan ja joka kerää ja varastoi tietoa todisteeksi siitä mitä on tapahtunut. Kameravalvonta on edelleen pelkästään työkalu, joka oikein käytettynä pystyy havaitsemaan erilaisia aktiviteetteja, mutta ihmisen on silti edelleen puututtava näihin aktiviteetteihin ja suoritettava oikeanlaiset reaktiiviset toimenpiteet. (Matchett 2003, 2-3.)

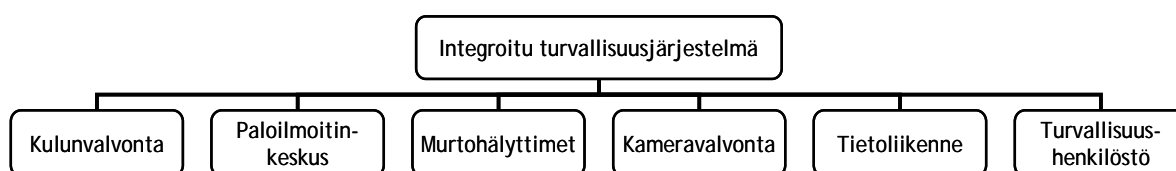
3.3.2 Aktiivinen ja passiivinen kameravalvonta

Kameravalvonnan käyttö voidaan jakaa karkeasti kahteen eri pääkäyttötapaan, aktiiviseen ja passiiviseen käyttötapaan. Silloin kun kameravalvontaa käytetään reaaliaikaisen kuvan seurantaan, on kyse aktiivisesta käyttötavasta. Aktiivisessa kameravalvonnassa laitteina käytetään yleensä domekaineroita, videomatriiseja sekä kääntöpääkaineroita. Yhtenä esimerkkinä aktiivisesta käyttötavasta ovat kauppakeskukset, joiden valvomoissa vartijat seuraavat jatkuvasti kameroiden kautta ympäristön tapahtumia reaaliajassa. Videomatriisin avulla vartija pystyy seuraamaan haluamaansa valvontakohdetta tarkemmin valitsemalla kyseisen kameran kuvan suuremmaksi omalle monitorilleen, jonka jälkeen hän voi seurata kohdetta domekaineraa kääntelemällä ja zoomaamalla. (Valvontaopas.)

Passiivista kameravalvonnan käyttö on silloin, kun valvontakameroiden kuvia ei seurata reaaliaikaisena, vaan pääasiallisesti tallenteiden kautta jälkeinpäin. Tällöin kameravalvonnan avulla ei ole tarkoitus pystyä reagoimaan nopeasti, vaan selvittämään tapahtunutta jälkikäteen. Passiivisessa kameravalvonnassa tallentimen merkitys nousee suureen osaan, koska tällöin se hoitaa itse valvonnan. Passiivinen valvonta on näistä kahdesta kameravalvonnan käytöstavasta huomattavasti yleisempi. (Valvontaopas.)

3.3.3 Kameravalvonta muiden turvallisuusjärjestelmien tukena

Erittäin suuri kameravalvonnasta saatava hyöty on sen integrointi muihin turvallisuuslaitteistoihin, kuten liikkeentunnistimiin, kulunvalvonnan lukijoihin ja paloilmaisimiin. Tämän avulla suurissakin kiinteistöissä pystytään reagoimaan nopeasti esimerkiksi mahdolliseen tulipalon alkuun. Tulipalon sattuessa valvontakameroiden avulla voidaan myös saada tietoa sen kehittymisestä tiloissa, joihin ihmisen on liian vaarallista mennä. (Kruegle 1999,281.)

Kuvio 1 Integroitu turvallisuusjärjestelmä (Kruegle)

Turvallisuusvalvonnassa kameravalvontajärjestelmä on usein liitetty toimimaan yhdessä ovi-puhelinjärjestelmän, kulunvalvonnan, murtohälytysjärjestelmän ja/tai tilavalvonnan kanssa. Tämän lisäksi kameravalvonta voidaan ohjelmoida ottamaan vastaan ohjauksia myös kiinteistöautomaatiojärjestelmästä. (Kylä & Vuononranta 1999, 187.) Esimerkiksi liiketunnistimiin yhdistettynä kameravalvonta pystytään suuntaamaan optimaaliseen kohteeseen luvattoman kulun tapahtuessa. Tietyn liikeilmaisimen hälyttäessä kääntöpäällä varustettu kamera voidaan ohjelmoida suuntautumaan automaattisesti hälyttäneyttä liikeilmaisinta kohti, ja aloittamaan tallennuksen automaattisesti mikäli kamera ei muutoin ole tallentavassa tilassa. Kääntöpäillä varustetut kamerat voidaan ohjelmoida toimimaan samalla periaatteella myös esimerkiksi paloilmaitimen tai lasirikkoilmaisimen hälyttäessä.

Yhtenä esimerkkinä kameravalvonnan integroinnin tuomista eduista toimivat kaupat. Niissä kameravalvontaa käytetään myös tuotesuojaportteilla, jotka on usein integroitu toimimaan yhdessä kameravalvonnan kanssa. Tuotesuojaportin hälyttäessä portti lähettää kärkeidiedon joka ohjaa kameravalvonnan tallentamaan, mikäli se ei muuten sitä jo tee, ja kääntää mahdolliset kääntyvät kamerat kuvaamaan kyseistä tuotesuojaporttia. (Videovalvontajärjestelmät 1999, 187.)

Kameravalvontaa on käytetty jo pitkään myös teollisten prosessien valvonnassa, koska valvontakameroita voidaan integroida teollisten prosessien omiin valvonta- ja hälytysjärjestelmiin. Tällöin pystytään reagoimaan nopeammin sellaisiin tuotantoprosessissa syntyviin ongelmiin, joista saattaisi syntyä potentiaalisia vaaratilanteita. Koska kameravalvonnan ominaisuuksiin kuuluu kyky tunnistaa ja analysoida liikettä, sillä voidaan paitsi valvoa myös ohjata joitakin tuotantoprosessin osia. (Videovalvontajärjestelmät 1999, 186-187.)

3.4 Valvonnan suunnittelu

Kameravalvonnan suunnitteluprosessissa lähtökohtana on pidettävä tarkoituksenmukaisuuden lisäksi myös sen soveltuvuutta käyttöönottoympäristön turvallisuuskokonaisuuteen (Toimitilaturvallisuus ja sähköiset turvallisuusjärjestelmät 2006, 8). Riippumatta kiinteistön tai tulevan kameravalvontajärjestelmän koosta jokainen valvottava ympäristö kameravalvonnan erilaisine tarkoituksineen on kameravalvonnan toteuttamisen kannalta yksilöllinen, ja koko kameravalvonnan prosessin tärkeimmät vaiheet käydään läpi ennen kuin mitään kameravalvonnan konkreettisia osia on edes valittu. (Matchett 2003, 25.) Jo kameravalvonnan suunnitteluvaiheessa täytyy muistaa kiinnittää huomiota siihen, että onnistunut lopputulos edellyttää yhtenäistä suunnitelmallisuutta ja etukäteen mietittyjä toimintatapoja koko prosessin ketjulta alkuselytyksistä suunnittelu-, toteutus- ja käyttöönottovaiheisiin asti. Lopputuloksen kannalta on myös erittäin tärkeää nimetä vastuuhenkilö suunnitteluprojektille, joka vastaa kokonaisuudesta käyttöönottoon asti. (Toimitilaturvallisuus ja sähköiset turvallisuusjärjestelmät 2006, 8.)

Kameravalvontaa suunnitellessa on aina huomioitava kameravalvontajärjestelmän käyttötarkoitus eli se, onko tarkoituksena rikollisuuden ehkäisy, ilkeiden valvonta, rikollisten jälkikäteen tunnistaminen, työntekijöiden turvallisuuden kasvattaminen vai jokin muu (Fenelly & Tyska 2000, 165). Jokaiseen toteutusympäristöön on harkittava aina erikseen myös itse kameroiden tyypit (kiinteät vai kääntöpäillä varustetut, mustavalkoiset vai värikamerat, näkyvillä olevat vai piilotetut jne.), mahdolliset tallentimet sekä valvontamonitorit siten, että ne vastaavat optimaalisella tavalla valvottavan kiinteistön nykyisiä sekä mahdollisia tulevia tarpeita. Jotta tämä on mahdollista, nämä tarpeet on ensin määriteltävä tutustumalla huolellisesti kohteen pohjapiirustuksiin, ottamalla tarkasti selvää tulevan valvontaympäristön kaikesta toiminnasta ja ennen kaikkea määrittelemällä kriittisimmät valvontakohteet etukäteen riskianalyysin avulla. Jotta kameravalvontajärjestelmän todelliset tarpeet voidaan määrittellä, riskianalyysiin tulee sisältyä suojattavaan kohteeseen kohdistuvien uhkatyyppien määrittely, johon sisältyy kaikki ihmisiin, omaisuuteen, tietoon sekä itse kiinteistöön tunkeutumiseen kuuluvat uhat, kaikkien edellä mainittujen uhkien tapahtumisen todennäköisyydet ja se, minäläiset vaikutukset näillä kaikilla uhilla on toteutuessaan. (Matchett 2003, 25-26.) Näin ka-

meravalvonnan resurssit sekä siitä saavutettavat hyödyt voidaan kohdistaa mahdollisimman tehokkaasti.

Kameravalvonnan K-menetelmä (2006) määrittää valvontakameran kuva-alan yksityiskohtaisuuden kohteesta tuotettavan kuvan tarkoituksenmukaisuuden perusteella. Nämä eri kuva-skaalat, joiden pohjalta kameroiden kuva-alat tulisi toteuttaa, ovat yleiskuva, havaitseminen, tunteminen ja yksilöinti. Yleiskuvassa (K5) kohteen osuus on 5 prosenttia valvontamonitorin ruudun korkeudesta, havaitsemisessa (K10) 10 prosenttia, tuntemisessa (K50) 50 prosenttia ja yksilöinnissä (K120) 120 prosenttia.

Kuva 3 Kameroiden kuva-alat: K10, K50 ja K120 (Kameravalvonnan K-menetelmä).

Rikostorjuntaa ajatellen kameravalvontaa suunnitellessa tulee ottaa huomioon myös valvontakameroiden aiheuttama pelotevaikutus, jonka pohjalta yleisesti ainakin osan kameroista tulisi olla mahdollisimman näkyvällä paikalla. Rikollisen on kuitenkin toisaalta myös helpompi välttää näkyviä kameroita, joten näkyvien kameroiden rinnalla on hyvä käyttää myös hieman eri tavoin kohdistettuja kätkeytyviä kameroita. (Videovalvontajärjestelmät 1999, 36.) Kameroiden sijoittelun lisäksi kameravalvontaa suunnitellessa tulee kiinnittää huomiota myös mm. kameroiden liiketunnistusominaisuuden käyttömahdollisuuksiin, kuvan optimaaliseen tallennusnopeuteen sekä -tiheyteen, ympäristön tuottamiin mahdollisiin näköesteisiin sekä parhaiten soveltuvaan kuvansiirtomenetelmään. (Fenelly & Tyska 2000, 166.)

Kuvansiirtomenetelmän kohdalla on muistettava huomioida eri menetelmiin kohdistuvat riskit, eli lähiverkon tai internetin käyttöön liittyvät riskit verrattuna tiedonsiirtoon joka tapahtuu kameravalvontajärjestelmän erillisen kaapeloinnin kautta. Tällaisia lähi- tai internetverkkoon liittyviä huomioitavia asioita ovat mm. lähiverkon hallintaan, ohjelmistopäivityksiin, käyttökatkoihin, huoltoihin sekä fyysiseen kaapelointiin liittyvät vastuukysymykset. Näiden lisäksi lähi- tai internetverkkoa käytettäessä on huomioitava myös tietoturvariskit. Valaistuksen osalta taas on muistettava, että valaistustason riittävyys ja oikeellisuus on hyvälaatuisen kuvan perusedellytys. Keinotekoisien valaistuksen on oltava toiminnassa aina kun luonnonvalo ei ole riittävää, ja näiden valaisimien on oltava myös sijoitettu oikein kameroihin nähden.

Valaisimet on sijoitettava siten, ettei valvottavan alueen kirkkaimman ja pimeimmän kohdan välille pääse syntymään liian suurta valaistustason eroa, jolloin kamera ei kykene enää käsittelemään kuva-alan eroja. (Toimitilaturvallisuus ja sähköiset turvallisuusjärjestelmät 2004, 18-19.)

Tässä kappaleessa käsiteltyjen kameravalvonnan suunnittelussa huomioitavien asioiden lisäksi on muistettava ottaa huomioon myös tässä opinnäytetyössä aikaisemmin esitelty kameravalvontaan sekä sen käyttöön vaikuttavat lait.

3.5 Tähän astiset tutkimukset kameravalvonnan vaikutuksista

Brå (Bråtttsförebyggande rådet) eli Ruotsin rikostorjuntaneuvosto sai vuonna 2007 toimeksianton kehittää tietopohjaansa kriminaalipoliittisella osa-alueella. Tämän seurauksena Brå kääntyi kansainvälisten tutkimusten puoleen käydäkseen läpi olemassa olevia tutkimuksia siitä, millaisia rikoksia ennaltaehkäiseviä vaikutuksia voidaan saavuttaa oikeuslaitoksen ulkopuolisilla toimenpiteillä. Systemaattinen tutkimusten läpikäynti saattoi yhteen useita kameravalvonnan rikostorjunnallisia vaikutuksia käsitteleviä tutkimuksia, joista osa seuloittiin mukaan tähän yhteenvetoon näiden tutkimusten luotettavuutta koskevien kriteerien perusteella mahdollistaen empiirisen tutkimusaineiston validin keskenään mittaamisen. Systemaattinen tutkimusten läpikäynti piti sisällään myös tilastolliset vertailut ja keskeiset toimenpiteiden vaikutusmäärät. Tutkimuksen yhteenlaskettuja tuloksia käytettiin antamaan kuva siitä, minkälainen rikostorjunnallinen vaikutus kameravalvonnalla todellisuudessa on. Brån tekemä kokonaistutkimus sisälsi myös systemaattisen tavan arvioida useissa maissa tehtyjä tutkimuksia, jotta rikostorjuntatoimenpiteiden mahdollisuuksista ja rajoituksista saataisiin varma yleiskuva. (Brottsförebyggande rådet 2007, 5.) Kaikissa tähän tutkimusten läpikäyntiin mukaan otetuissa tutkimuksissa kameravalvonnan vaikutusten arviointiin käytettiin tutkimusalueen lisäksi myös tutkimusalueetta ympäristönä vastaavaa kontrollialuetta, johon ei kohdistettu minkäänlaisia rikostorjunnallisia toimenpiteitä. Tutkimustuloksista saatiin luotettavia vertaamalla rikollisuuden muutoksia tutkimusalueen ja kontrollialueen välillä.

Tähän yhteenvetoon seuloittiin mukaan yhteensä 44 tutkimusta, joiden toteutusympäristöt olivat ydinkeskustoja ja taajamia, kaupungin tai valtion omistusasuntoja, parkkipaikkoja ja julkisen liikenteen piiriin kuuluvia kohteita. Näiden lisäksi kaksi tutkimusta toteutettiin tavallisiin asuintaloihin ja yksi sairaalaan. Tämän opinnäytetyön tutkimuskohteena olevaan kaupan alan myymäläympäristöön liittyen kameravalvonnan vaikutuksia ei ole tähän mennessä tutkittu.

Kaupunkien ydinkeskustoihin ja taajamiin sijoitettavia tutkimuksia oli yhteensä 22, joista 17 oli tehty Englannissa, kolme USA:ssa, yksi Ruotsissa ja yksi Norjassa. Näissä tutkimuksissa seuran-

nassa ollut ajanjakso oli lyhyimmillään kolme kuukautta ja pisimmillään 60 kuukautta, keskimäärin viisitoista kuukautta. Ydinkeskustojen ja taajamien osilta näistä 22 tutkimuksesta kymmenessä kameravalvonnasta havaittiin toivottava vaikutus rikollisuuteen ja 11 tutkimuksessa kameravalvonnalla ei ollut minkäänlaista vaikutusta rikollisuuteen. Yhdessä tutkimuksessa (Matthews, Sivarajasingam & Shepard 2003) osassa ydinkeskustoista ja taajamista kameravalvonnasta löydettiin toivottava vaikutus ja osassa ei-toivottava. Kun näistä tutkimuksista saatu tieto yhdistetään, voidaan laskea, että kameravalvonta johti ydinkeskustojen ja taajamien osilta pieniin, mutta ei kuitenkaan merkittäviin rikollisuuden vähenemisiin. Rikollisuus laski tutkimusalueilla keskimäärin seitsemän prosenttia verrattuna viereiseen kontrollialueeseen. (Brottsförebyggande rådet 2007, 25.)

Yhteenvetoon mukaan otetuista yhdeksästä kaupungin tai valtion omistamiin asuintaloihin kohdistuneista tutkimuksista seitsemän oli toteutettu Englannissa ja kaksi Yhdysvalloissa. Kaikissa näissä tutkimuksissa käytettiin aktiivista kameravalvontaa, joista yhdessä tutkimuksessa (McLafferty & Williamson 2000) kameravalvonnan käyttöä hoiti poliisi. Kuudessa englantilaisessa Gillin ja Spriggsin (2005) toteuttamassa tutkimuksessa turvallisuushenkilöstö valvoi kameroita ollen samalla kommunikaatioyhteydessä poliisiin. Tutkimusten seuranta-ajanjakso oli keskimäärin yksitoista kuukautta. Kolmessa näistä yhdeksästä tutkimuksesta kameravalvonnan avulla saavutettiin toivottu vaikutus rikollisuuteen, kahdessa ei-toivottu, kolmen tutkimuksessa vaikutus jäi epävarmaksi ja yhdessä tutkimuksessa vaikutusta ei havaittu lainkaan. Ainoastaan viidessä tutkimuksessa mitattiin rikollisuuden korvautumista ympäristöön, jota ei esiintynyt yhdessäkään näistä tutkimuksista. Yhdistäen tiedot näistä kahdeksasta tutkimuksesta, joissa kameravalvonnasta havaittiin vaikutusta, sen avulla saavutettiin pieniä mutta ei merkittäviä vaikutuksia rikollisuuteen. Keskimääräinen rikollisuuden väheneminen viereiseen kontrollialueeseen verrattuna oli seitsemän prosenttia. (Brottsförebyggande rådet 2007, 26;43.)

Tehtyyn tutkimusten yhteenvetoon sisällytettiin neljä kameravalvonnan rikostorjunnallisia vaikutuksia julkisessa liikenteessä käsittelevää tutkimusta. Nämä kaikki neljä tutkimusta kohdistuivat metroon, kolme Lontoon metroon ja yksi Montrealin metroon. Tutkimusperiodi näissä tutkimuksissa oli pisimmillään 32 kuukautta ja lyhyimmillään 12 kuukautta. Näistä tutkimuksista saadut tulokset kameravalvonnan vaikutuksista julkisessa liikenteessä olivat ristiriitaiset: kahdessa tutkimuksessa kameravalvonnalla oli toivottu vaikutus, yhdessä vaikutukset olivat ei-toivottuja ja yhdessä ei havaittu minkäänlaisia vaikutuksia rikollisuuteen. Näissä kahdessa Lontoossa tehdystä tutkimuksesta, joissa kameravalvonnasta havaittiin positiivinen vaikutus, otettiin tutkimuksen alkaessa käyttöön myös muita turvallisuuden vaikuttavia toimenpiteitä, joiden samanaikainen käyttöönotto vaikeutti nimenomaan kameravalvonnasta johtuvien vaikutusten arvioimista. Kahdessa näistä neljästä tutkimuksesta mitattiin myös rikostorjunnallisten vaikutusten leviämistä lähiympäristöön ja rikollisuuden korvautumista,

joista toisessa havaittiin rikostorjunnan vaikutusten leviämistä lähiympäristöön ja toisessa taas rikollisuuden korvautumista. Nämä kaikki tutkimukset yhdistettynä kameravalvonnan vaikutukset johtivat melko suureen, muttei merkittävään rikollisuuden vähenemiseen. Keskimäärin rikollisuus väheni julkisen liikenteen tutkimusalueilla 23 prosenttia kontrollialueeseen verrattuna. (Brottsförebyggande rådet 2007, 43-46.)

Parkkipaikkoihin kohdistuvia kansainvälisiä tutkimuksia, jotka täyttivät Ruotsin rikostorjunta-neuvoston vaatimat kriteerit, otettiin yhteenvedoon kuusi. Nämä kaikki tutkimukset olivat toteutettu Englannissa 1980 -luvun ja 2000 luvun välillä. Viidessä näistä tutkimuksista keskityttiin pelkästään ajoneuvoihin kohdistuvaan rikollisuuteen, ja viidessä tutkimusympäristössä käytettiin turvallisuushenkilöstön käyttämää aktiivista kameravalvontaa. Tutkimusperiodien kestot vaihtelivat kymmenen ja 24 kuukauden välillä. Laajimmassa näistä tutkimuksista (Gill & Spriggs 2005) tutkimuskohteena oli useita alueita, ja kameravalvontaa hoitava turvallisuushenkilöstö oli valvonnan lisäksi radioyhteydessä Englannin liikennepoliisiin. Jokaisessa kuudessa tutkimuksessa tehtiin kameravalvonnan lisäksi myös muita rikostorjunnallisia toimenpiteitä, kuten valaistuksen parantamista ja alueen aitaamista, mutta kaikissa näissä tutkimuksissa kameravalvonta oli kuitenkin pääasiallinen tutkimuksellinen toimenpide. Johtopäätöksenä viidessä näistä tutkimuksista kameravalvonnan avulla saavutettiin toivottu vaikutus rikollisuuteen. Kaikki kuusi tutkimusta yhdistettynä tutkimusalueiden rikollisuus väheni tutkimusperiodin aikana keskimäärin 51 prosenttia kontrollialueeseen verrattuna, tai toisin päin käännettynä kontrollialueen rikollisuus kasvoi keskimäärin 103 prosenttia verrattuna tutkimusalueeseen. (Brottsförebyggande rådet 2007, 46.)

Kaikista tähän yhteenvedoon kuuluneista 44 tutkimuksesta kolme olivat hieman muista poikkeavia: kaksi tutkimusta kohdistui tavallisiin asuntoihin ja yksi sairaalaan. Näiden kahden asuintaloja käsittelevän tutkimuksen välillä oli muutamia huomionarvoisia eroja. Toinen näistä tutkimuksista toteutettiin taloudellisella kriisialueella kaupungin laita-alueella, ja toinen kaupunginosassa, jossa asui sekalaisesti rikkaita ja köyhiä. Toisessa tutkimuksessa käytettiin siirrettäviä kameroita ja toisessa kiinteitä kameroita, ja toisessa tutkimuksessa oli käytetty hieman erilaisia tutkimusmetodeja kuin toisessa. Lopputuloksena tutkimuksessa, joka suoritettiin laitakaupungin syrjäisellä alueella käyttäen kiinteitä kameroita, havaittiin merkittävä toivottu vaikutus rikollisuuteen sen vähentyessä tutkimusalueella 25 prosenttia kontrollialueeseen verrattuna. Toisessa kaupunginosassa siirrettäviä kameroita käyttämällä suoritettu tutkimus taas toi esiin ei-toivotun vaikutuksen rikollisuuteen rikollisuuden vähentyessä kontrollialueella 20 prosenttia tutkimusalueeseen verrattuna. Ainoassa sairaalaan kohdistuneessa kameravalvonnan rikostorjunnallisia vaikutuksia käsittelevässä tutkimuksessa tulokseksi saatiin toivottu vaikutus rikollisuuteen. Tutkimusalueena olleessa sairaalassa rikollisuus väheni 28 prosenttia kontrollialueeseen verrattuna. (Brottsförebyggande rådet 2007, 50.)

Kokonaisuutena johtopäätöksistä on jätetty pois kaksi asuintaloihin ja yksi sairaalaan kohdistuneista tutkimuksista niiden luonteidensa vuoksi. Näistä jäljelle jäävistä 41 tutkimuksesta voidaan vetää johtopäätös, että kameravalvonnalla on pieni, mutta merkittävä toivottu vaikutus rikollisuuden ennaltaehkäisyyn. Tutkimustulokset osoittavat, että kameravalvonnan käyttöönotto johti keskimäärin rikollisuuden kuudentoista prosenttiin vähenemiseen tutkimusalueella viereiseen kontrollialueeseen verrattuna. 41 tutkimuksesta neljässätoista kameravalvonnasta ilmeni merkittävä toivottu vaikutus, mutta kolmessa tutkimuksessa kameravalvonnan vaikutus oli ei-toivottu. 24 tutkimuksessa kameravalvonnasta ei ilmennyt minkäänlaista vaikutusta. Tutkimukset yhteen laskettuna ja toisiinsa suhteutettuna kameravalvonta vaikuttaa maiden kesken verrattuna tehokkaimmin rikollisuuden ehkäisyyn Englannissa, jossa suoritettujen tutkimusten keskimääräinen lopputulos oli rikollisuuden väheneminen 19 prosentilla. Yhteenlasketut tulokset osoittava myös, että kameravalvonta oli tutkimusympäristöistä kaikista tehokkainta rikollisuuden vähentämiseen parkkipaikoilla, joilla se sai aikaiseksi 51 prosentin rikollisuuden laskun. Useimmissa muissa tutkimusympäristöissä kameravalvonta aiheutti joko vähän tai ei ollenkaan merkittävää vaikutusta rikollisuuden määrään. Julkisessa liikenteessä rikollisuus väheni kameravalvonnan käyttöönoton jälkeen 23 prosenttia, kaupungin tai valtion omistamien asuntojen kohdalla seitsemän prosenttia ja ydinkeskustoissa sekä taajamissa seitsemän prosenttia. Kokonaisuudesta voidaan vetää johtopäätöksenä se, että kamera-valvonta vähentää tietyiltä osin rikollisuutta. (Brottsförebyggande rådet 2007.)

4 Rikollisuus ja rikostorjunta

Jotta rikostorjuntaa voidaan toteuttaa ja kohdentaa oikein on ymmärrettävä, minkä luontoisesta ilmion kanssa ollaan tekemisissä. Tästä syystä käsittelen seuraavaksi mm. sitä, mitä rikollisuus oikein on sekä erilaisia teorioita rikollisuuden pohjimmaisiiin syihin. Rikollisuuden sekä siihen johtavien tekijöiden yleisluontoinen määrittely on erittäin vaikeaa, jonka johdosta myös teorioita rikollisuuden syihin on useita. Yksikään näistä teorioista ei ole noussut ns. valitseevaksi totuudeksi, vaan kaikki teorit ovat saaneet osakseen todenmukaisina pidettyjen mielipiteiden lisäksi myös runsaasti kritiikkiä.

Tämän kappaleen loppupuolella esittelen yleisimmin käytössä olevat rikostorjunnan muodot. Erilaisten rikostorjuntamenetelmien tehokkuus riippuu niiden toteuttamisen ohella suurelta osin myös oikean menetelmän ja lähestymistavan valitsemisesta oikeaan tarkoitukseen. Tutkimuksen kohteena olevan kameravalvonnan vaikutusten kohdalla tärkein jäljempänä esiteltävistä rikostorjuntamenetelmistä on rikosten tilannetorjunta, joka perustuu kriminologisten teorioiden valossa ensin käsiteltävään arkirutiiniteoriaan ja rikokseen rationaalisena valintana.

4.1 Rikollisuus ilmiönä

Lain pohjalta rikollisuuden määrittely lähtee teosta, joka on säädetty laissa rangaistavaksi. Lain mukaisen määrittelyn mukaan lain vastaiseksi säädetty teko ei siis ole vielä rikos, jollei siitä ole määrätty rangaistavaksi. Rikollisuuteen kuuluu yleensä olennaisena osana henkeen, ruumiilliseen koskemattomuuteen, varallisuuteen, kotirauhaan tai kunniaan suuntautuva loukkaus (Aromaa & Laitinen 2005, 12). Voi olla kuitenkin yksilöllistä, millä tavoin kukin meistä ymmärtää rikollisuuden, ja jotkut voivat käsittää rikoksiksi myös sellaisia asioita, joita ei ole laissa määritelty. Koska yhteiskunnallisena tarkoituksena on kontrolloida rikollisuutta sekä siitä säädettyjä rangaistuksia, meillä on oltava yhtenevät käsitykset rikollisuuden merkityksestä sekä eri rikoksista seuraavista rangaistuksista. Meillä, kuten kaikilla muillakin sivistysvaltioilla nämä asiat yhdeksi kokonaisuudeksi linjaavana konkreettisenä ohjekirjana toimii rikoslaki.

Rikollisuus on kuitenkin erittäin vaikeaa määritellä pelkästään lain perusteella. Se muodostuu pidemmällä tähtäimellä mahdottomaksi jo siitäkin syystä, että asioiden ja tekojen kriminalisoinnit voivat muuttua milloin tahansa, josta yhtenä esimerkkinä aikaisemmin kriminalisoituna ollut homoseksuaalinen käyttäytyminen (Laine 2007, 31). Käsiteltäessä rikollisuutta laajemmin yli valtioiden rajojen rikollisuutta ei voi määritellä lain perusteella myöskään eri maiden rikoslakien eroavaisuuksista johtuen. (Aromaa & Laitinen 2005, 14).

Paradoksaalisesti voidaan ajatella myös siten, että rikoslaki on syy rikollisuuden olemassa oloon; mikäli meillä ei olisi rikoslakia, ei olisi myöskään rikollisuutta sen määrittelyjen puuttuessa. (Laine 2007, 35). Todellisuudessa tämä ei ole tietenkään totta, koska rikoslain poistaminen ei poistaisi rikollisuutta. Samalla tavalla voitaisiin nähdä myös rikollisuuden kasvavan lakipohjaisia rikosmääritteitä lisättäessä, jolloin rikosten määrä luonnollisesti kasvaisi vaikka todellinen tilanne pysyisi ennallaan. Rikollisuuden määrittely pelkästään lain perusteella ei siis ole näidenkään esimerkkien valossa mahdollista, jonka johdosta rikollisuus on siis nähtävä maasta riippumatta ja maassa vallitsevan rikoslain ulkopuolella nimenomaan yhteisön luomien normien rikkomisena.

Laajempi ja myös abstraktimpi tapa määritellä rikollisuutta on sosiologinen lähestymistapa. Sosiologisessa tarkastelutavassa normi määritellään yhteisön tai yhteiskunnan luomaksi käyttäytymissäännöksi, jonka ei tarvitse olla kirjoitettu laki tai sääntö. (Laine 2007, 17). Tätä kautta tarkasteltuna rikollisuus on poikkeavaa käyttäytymistä sellaisten tekojen kautta, jotka rikkovat yleisesti hyväksytyjä normeja tai käyttäytymismalleja (Aromaa & Laitinen 2005, 18). Erittäin usein nimenomaan nämä sosiologiset normit ovat säädettyjen lakien sijaan niitä tekijöitä, jotka todellisuudessa ohjaavat ihmisten toimintaa.

Miten tahansa määriteltynä rikollisuus on joka tapauksessa universaali ilmiö, jota ilmenee kaikkialla ja joka on aina ollut olemassa. Yhteisöjen säätämiä normeja rikotaan aina tavalla tai toisella, ja mikäli näin ei olisi, kyseisen normin olemassa olo olisi osiltaan turhaa. Asian voi nähdä myös niin, että näiden normien rikkomiset ovat osiltaan välttämättömiä ja yhteiskunnan kannalta myös tarpeellisia, koska näiden normien olemassa olo vahvistuu niitä rikottaessa. Näin ollen rikollisuudella, joka on nähtävissä myös poikkeavuutena, on myös positiivisia vaikutuksia yhteiskunnassa. Albert K. Cohenin (1966) mukaan näinä positiivisina vaikutuksina poikkeavuus, jonka kautta myös rikollisuus, mm. selventää sääntöjä, yhdistää yhteisöjä poikkeavuutta vastaan, jolloin se tuottaa myös solidaarisuutta, määrittelee ja korostaa sovinnaisuutta sekä normaaliutta ja toimii yhteiskunnan puutteiden varoitussignaalina. (Laine 2007, 40.)

Syitä näiden lakien sekä normien rikkomisille on etsitty pitkään monien erilaisten teorioiden kautta, joista muutamia käsitellään lyhyesti seuraavassa alaluvussa.

4.2 Kriminologisia teorioita rikollisuuteen

Kriminologisten rikollisuusteorioiden väliltä löytyy huomattavasti eroavaisuuksia, mutta niissä kaikissa on yhteistä se, että kaikkien teorioiden huomio keskittyy itse rikoksen tekijään, jonka rikollista toimintaa pyritään selittämään (Aromaa & Laitinen 2005, 55). Kuten edellisestä kappaleesta tulee esille, jo rikollisuuden määrittely on erittäin monimutkaista, puhumattakaan sen taustalla olevista syistä. Tässä kappaleessa käsitellään muutamia tunnetuimpia teorioita joiden avulla rikollisuutta on pyritty selittämään.

4.2.1 Differentiaalinen assosiaatio ja alakulttuuriteoria

Yhden teorian mukaan rikollinen käyttäytyminen on opittua, ja rikollisuus on opeteltu ammatti ja elämäntapa siinä missä muukin. Tästä teoriasta puhutaan yleensä käsitteellä differentiaalinen assosiaatio eli eriytyvä sosiaalinen organisaatio. Differentiaalisessa assosiaatiossa on kyse useista hajanaisemmista erilaisten tarkoituserien ympärille jakautuneista yhteisöistä, jotka toimivat omassa keskuudessaan omien tarkoituseriensä ja tavoitteidensa kanssa. Näillä kaikilla hajautuneilla ryhmillä on myös omat keinonsa tavoitteidensa saavuttamiseen. (Aromaa & Laitinen 2005, 56.) Osa näistä ryhmistä muodostuu "normaaleista" kouluja käyneistä työssäkäyvistä ihmisistä, ja osa ryhmistä toteuttaa päämääriään sekä tavoitteitaan rikollisen käyttäytymisen kautta. Tämän avulla differentiaalisen assosiaation teoria selittää rikollista käyttäytymistä siis samalla tavalla, kuin tavalliset ns. lainkuuliaiset kansalaiset käyttäytyvät normien mukaisesti oman kasvatuksensa sekä sosiaalisen ympäristönsä pohjalta.

Differentiaalinen assosiaation teorian pohjalta rikollinen käyttäytyminen siis opitaan vuorovaikutuksen kautta lähiympäristöstä sekä verbaalisen kommunikoinnin että esikuvien avulla. Tähän oppimiseen kuuluvat rikolliset toimintatavat ja tekniikat, motiivit, tavoitteet, asenteet ja myös rikollisen toiminnan oikeuttaminen omien perustelujen avulla. Tällaisia rikollisuuteen oikeuttavien tapojen tarkoituksena on neutralisoida pois rikoksesta aiheutuva syyllisyys. Yksi näistä neutralisointitekniikoista on vastuun kieltäminen, jonka kautta rikolliset voivat nähdä itsensä olosuhteiden avuttomaksi uhriksi, jolloin vastuu on esimerkiksi vanhempien, alkoholin tai äärimmäisillään lainsäätäjän joka ei niin sanotusti ymmärrä verotuskäytäntöjä. Toinen neutralisointitekniikka on rikoksella aiheutettavan vahingon kieltäminen jolloin rikollinen väittää, ettei hänen toiminnastaan aiheudu mitään todellista haittaa. Tästä esimerkkinä autovarkaus voidaan nähdä pelkkänä lainaamisena. Kolmas neutralisointitekniikka on uhrin kieltäminen, jolloin rikollinen näkee itsensä eräänlaisena kostajana ja uhrin väärintekijänä. Neutralisointitekniikoita ovat myös tuomitsijoiden tuomitseminen ja korkeampiin velvollisuuksiin vetoaminen. (Aromaa & Laitinen 2005, 57-59.)

Tämän teorian pohjalta yksilöstä tulee rikollinen siksi, että hänen omaksumansa tavoitteet ja toimintatavat määräytyvät siten että ne saavuttavat sen, minkä lähiyhteisö määrittää lailliseksi. Näin ollen rikolliset eivät poikkeaisi arvomaailmaltaan muista ihmisistä. Differentiaalisen assosiaation teoriaa on kuitenkin arvosteltu sen yleisluontoisuudesta, koska rikos on kuitenkin loppupeleissä erilaisten käyttäytymistapojen yhdistelmä, jolle on yhteistä vain lopputuloksen lainvastaisuus. Teoria ei kiinnitä riittävästi huomiota yksilöiden erilaiseen suhtautumiseen samanlaisissa sosiaalisissa tapahtumissa, jonka vuoksi sosiaalisten suhteiden priorisointi perustuu aina väistämättä karkeisiin yleistyksiin. Differentiaalisen assosiaation teoria on joka tapauksessa tärkeä työväline silloin, kun pyritään selvittämään rikollisen elämäntavan muoutumista sekä siihen vaikuttavia tekijöitä. (Aromaa & Laitinen 2005, 58.)

Alakulttuuriteoria lähtee taas nimensä mukaisesti liikkeelle siitä, että erilaiset ryhmät tai yhteisöt muodostavat omia alakulttuurejaan. Yksilötasolla tämän teorian keskeisin funktio liittyy oman identiteetin luomiseen, vahvistamiseen sekä koossapysymiseen, joka tapahtuu ryhmän keskelle muodostuvan oman aseman kautta. Alakulttuurit tarjoavat mahdollisuuden tasoittaa yksilön anomisen tilanteen arvoristiriitaa nostamalla yksilön mahdollisuuksia sosiaaliseen nousuun, jota kautta alakulttuuriteoria sitoutuu osiltaan myös anomiateoriaan. (Laine 2007, 126.)

Alakulttuuriteoria selittää siis rikollisuutta siten, että näihin alakulttuureihin kuuluvat yksilöt käyttäytyvät ympärillä vallitsevien rikollisten arvojen ja toimintatapojen edellyttämällä tavalla oman identiteettinsä ja asemansa vahvistamiseksi, eivätkä nämä yksilöt välttämättä näe omaa toimintaansa rikollisena vaan oman yhteisönsä vakiintuneena toimintatapana. Näin ollen

alakulttuuriteoria linkittyy siis olennaisesti myös edellä mainittuun differentiaalisen assosiaation teoriaan.

Alakulttuurit saattavat käsittää myös yhteiskunnassa toimivia tavallisia organisaatioita, jotka saattavat kuitenkin syyllistyä rikollisuuteen oman arvomaailmansa ja kulttuurinsa pohjalta. Mikäli esimerkiksi jokin yritys on omaksunut osaksi lain molemmilla puolilla olevan toimintakulttuurin, uudet työntekijät saattavat ajautua rikollisuuteen pelkästään työnantajansa edellyttämiä käytäntöjä noudattamalla sosiaalistumalla yrityksen kulttuuriin. (Aromaa & Laitinen 2005, 64.) On kuitenkin luonnollisesti olemassa myös alakulttuureja, joilla ei ole mitään tekemistä rikollisuuden kanssa. Tällaisia ovat esimerkiksi hipit, rokkarit ja punkkarit (Laine 2007, 126).

4.2.2 Kontrolliteoria ja konfliktiteoriat

Gottfredson ja Hirschi (1990, 15) määrittelevät rikoksiksi perinteisestä positivistisesta kriminologiasta poiketen "kaikki pakon ja petoksen kautta toteutettavat toimet, joilla pyritään omien etujen ajamiseen". Tästä seuraa olettamuksina se, että jokaisen rikollisen tavoitteena on tyydyttää yleisiä universaaleja tarpeita, eikä rikollisuus edellytä minkäänlaista oppimista vaan sen toteuttaminen on kaikille samalla tavoin mahdollista. Ihmiset eivät myöskään luonnostaan altista omia etujaan ryhmille joiden kanssa he ovat tekemisissä, ja ihmiset toimivat rikoksia tehdessään aivan yhtä rationaalisesti kuin silloin, kun he eivät tee rikoksia. (Laine 2007, 108.) Näin ollen kontrolliteoria ei vastaa siihen kysymykseen miksi jotkut tekevät rikoksia, vaan siihen mikseivät kaikki tee rikoksia (Aromaa & Laitinen 2005, 64).

Kontrolliteorian pohjalta kaikki ovat siis potentiaalisia rikollisia joilla on taipumuksia hyvään ja pahaan mutta rikollisuuteen ajautuvat vain ne, jotka eivät ole riippuvaisia sitovista ihmissuhteista, työyhteistöistä tai muista sosiaalisista kontrolloita aiheuttavista yhteisöistä (Aromaa & Laitinen 2005, 64). Se, tuleeko ihmisestä rikollinen vai ei, on kiinni pelkästään kontrollista. Tällaista rikollisuutta ehkäisevää kontrollia on F.I. Nyen (1958) mukaan suora palkitsemiseen ja rankaisemiseen perustuva normien noudattamista lisäävä kontrolli, "normaaleihin" henkilöihin kohdistuvaan tunneperäiseen kiintymykseen perustuva epäsuora kontrolli, yksilön omatuntoon ja hänen käsityksiinsä oikeasta ja väärästä pohjautuva sisäistetty kontrolli ja rikollisen toiminnan mahdollistavien tilaisuuksien kontrolli. Tämän opinnäytetyön aiheeseen liittyen näistä jälkimmäinen on erittäin ratkaisevassa roolissa kameravalvonnan rikostorjunnallista vaikutusta silmällä pitäen.

Kuten kaikki tieteelliset teoriat, myös rikollisuutta selittävä kontrolliteoria on altis monenlaiselle kritiikille. Näistä merkittävimpänä suurta kritiikkiä kohdistuu teorian esittämään ajatukseen siitä, että rikollisuus on erittäin pysyvä ominaisuus yksilössä siitä eteenpäin, kun kontrol-

li on jäänyt jossain vaiheessa syntymättä. Aiemmissa tutkimuksissa on kuitenkin pystytty osoittamaan, että rikollisen ikääntyminen vaikuttaa huomattavasti hänen rikosten tekemiseensä, joka on suuressa ristiriidassa tämän kontrolliteorian väittämän kanssa.

Konfliktiteorioiden mukaan rikollisuus johtuu pohjimmiltaan eriarvoisista yhteiskunnista. Konsensusteorioiden mukaan yhteiskunnassa vallitsevat yksimieliset käsitykset noudatettavista perusarvoista pitävät yhteiskuntaa koossa, kun taas konfliktiteoriat lähtevät siitä ajatuksesta ettei tällaista yksimielistä käsitettä perusarvoista ole. Näiden konfliktiteorioiden pohjalta yhteiskunta koostuu useammista kilpailevista ryhmistä, joiden intressit ovat hyvin erilaisia ja rikollisuus syntyy näiden ryhmien välisistä konflikteista. (Aromaa & Laitinen 2005, 68.)

Konfliktiteoriat voidaan jakaa kolmeen eri tyyppiin, jotka ovat kulttuurikonfliktiteoriat, ryhmäkonfliktiteoriat ja luokkakonfliktiteoriat. Kulttuurikonfliktiteoriat näkevät rikollisuuden erilaisten käyttäytymisnormien yhteentörmäyksenä, ryhmäkonfliktiteoriat tarkastelevat yhteiskunnan eliittien ja poliittisten vallankäyttäjien välisiä konflikteja ja luokkakonfliktiteorioiden keskiössä kapitalistisen yhteiskunnan luokkien välisiin ristiriitoihin. Esimerkiksi luokkakonfliktiteorioiden mukaan tietyt asiat on määritelty rikollisiksi, koska tämä edistää hallitsevan luokan etuja. Hallitseva luokka voi myös rikkoa lakeja rangaistuksetta, kun taas hallittavia luokkia rangaistaan samoista teoista. Vaikka nämä eri konfliktityypit tarkastelevat ilmiötä eri muodoissa ne kaikki näkevät rikollisuuden sen kautta, että rikollisuuden ymmärtämiseksi on ymmärrettävä rikoslaissa ilmeneviä intressejä ja auktoriteettien käyttämiä vallankäytön muotoja. (Aromaa & Laitinen 2005, 67.)

Konfliktiteorioiden pohjalta laki on yksi vallankäytön muoto, ja valta sekä auktoriteetit heijastavat sosiaalista eriarvoisuutta. Tämän seurauksena lainsäädäntö itse sekä sen rikkomisesta seuraavat sanktiot kärjistyvät näitä eri ryhmien välillä vallitsevia intressikonflikteja, joka heijastuu myös ryhmien välisiin valtasuhteisiin. Näin ollen myös rikollisuudessa näkyy se poliittinen valta, joka eri sosiaalisilla ryhmillä on käytettävissään. Tämän seurauksena rikollisuudesta tulee luonnollinen prosessi ryhmien välisessä taistelussa, jonka kautta nämä ryhmät pyrkivät säilyttämään omat arvonsa ja elämäntapansa. (Aromaa & Laitinen, 68.)

4.2.3 Leimautumisteoria ja anomiateoria

Leimautumisteoria näkee rikollisuuden niiden sosiaalisten prosessien kautta, joiden pohjalta tiettyjä yksilöitä ja ryhmiä kategorisoidaan. Tiedetyt yksilöt ja ryhmät luokitellaan tiettyjen piirteiden kautta poikkeaviksi tai rikollisiksi, ja leimautumisteorian mukaan juuri tällainen leimaaminen tai leimaantuminen vahvistaa yksilön tai yhteisön rikollisia piirteitä. Leimautumisteorialla on yhtymäkohtansa kontrolliteorian kanssa, mutta se kääntää kontrolliteorian perusajatuksen toisin päin: nimenomaan sosiaalinen kontrolli on se, joka lyö yksilöön tai yh-

teisöön rikollisen leiman ja aiheuttaa täten rikollisuutta. (Aromaa & Laitinen 2005, 66.) Leimautumisteorian pohjalta rikollisuuden rajoittamiskeinot ovat melko paradoksaalisia, koska tätä teoriaa ajatellen yritys kontrolloida rikollisuutta luokin sitä itse (Laine 2007, 114).

Leimautumisteorian vallitseva ajatus on se, että ihminen näkee itsensä niiden ihmisten kautta joiden kanssa hän on vuorovaikutuksessa. Leimaantuminen voi alkaa jo hyvinkin varhain, esimerkiksi jo yläasteikäisenä nuoren joutuessa tarkkailuluokalle. Yhteiskunnassa on paljon normien rikkomista, mutta vasta ulkopuolinen sosiaalisen kontrollin leima tekee tästä normin rikkomisesta rikoksen. Tämän sosiaalisen kontrollin aiheuttaman leiman jälkeen yksilö alkaa nähdä itsensä rikollisena, ja ryhtyy sen jälkeen myös käyttäytymään leiman edellyttämällä tavalla. Poikkeavuutta tutkiva sosiologia tuntee ilmion itseään toteuttavana ennusteena. (Laine 2007, 115.)

Leimautumisteoriaa on kuitenkin kritisoitu siitä, että teoria selittää hyvin uusintarikollisuutta, mutta mikä selittää ihmisen ensimmäisen poikkeavan tai rikollisen teon. Toisena esitettyä kritiikkinä leimautumisteoria ei selitä millään tavalla sitä, että on olemassa tunnetusti paljon rikollisia jotka eivät ole koskaan jääneet kiinni, jolloin minkäänlainen sosiaalinen kontrolli ei ole voinut aiheuttaa minkäänlaista leimaantumista. (Laine 2007, 117.)

Rikollisuutta selittävä anomiateoria pohjautuu taas eräänlaiseen moraalisen tyhjyyden ja normittomuuden tilaan joka syntyy silloin, kun yksilön omat tavoitteet ja hänen arvojärjestelmänsä ylittävät niiden realistiset toteuttamismahdollisuudet esimerkiksi sosiaalisesta asemasta johtuen (Laine 2007, 100). Samaan teoriaan liittyen puhutaan myös anomisesta paineesta, joka käytännössä tarkoittaa ihmisen painetta itsensä toteuttamiseen sellaisessa tilanteessa, jossa ihmisen henkilökohtaiset tavoitteet ja niiden realistiset lailliset toteuttamismahdollisuudet joutuvat vakavaan ristiriitaan. Tämän seurauksena anomisen paine ajaa yksilön toteuttamaan tavoitteitaan rikollisen keinoin.

Useimmiten ihmisen tavoitteet ja tarpeet muodostuvat sen pohjalta mitä hänen on laillisesti mahdollista tavoittaa, joka tapahtuu sisäistämällä ympärillä olevassa kulttuurissa vallitsevan normijärjestelmän. Tämän normijärjestelmän muoto ja toimintakyky saattavat kuitenkin heikentyä joissakin yhteiskunnallisissa tai yhteisöllisissä muutoksissa, jonka seurauksena yksilö ei välttämättä ehdi sopeutumaan uusiin muuttuneisiin olosuhteisiin. Tämän seurauksena yksilön omia aina vallinneita tarpeita ei ole enää mahdollista tyydyttää totutuin keinoin, eikä uusia laillisia keinoja ole välttämättä tarjoilla jolloin syntyy anomisen tila. Sananmukaisesti käännettynä anomia merkitsee normittomuutta eli sitä, ettei ole olemassa eettistä ohjausta tai sääntöjä sellaisissa tilanteissa kun niitä tarvittaisiin, jonka seurauksena yksilö saattaa ajautua rikollisille poluille. Vaikka virallisen ideologian pohjalta lain sallimat keinot saavuttaa tavoitellut päämäärät yhteiskunnassa ovat kaikille samanlaiset, todellisuudessa ne ovat kuitenkin

jakautuneet epätasaisesti. Tämä taas lisää painetta lainvastaisiin tekoihin erityisesti alimmissa yhteiskuntakerrostumissa. (Aromaa & Laitinen 2005, 60-61.)

Anomiateorian pohjalta keskeistä on kuitenkin se, ettei esimerkiksi köyhyys tai menestymismahdollisuuksien puute itsessään riitä ajamaan yksilöä rikollisiin valintoihin, vaan siihen tarvitaan nimenomaan ristiriita ihmisen arvojärjestelmien ja niiden todellisten toteuttamismahdollisuuksien välille. (Laine 2007, 101.)

4.2.4 Rikos rationaalisena valintana

Rikoksen käsittäminen rationaalisena valintana on seuraavana käsiteltävän arkirutiiniteorian ohella tämän työn kannalta keskeisin rikollisuutta selittävä teoria. Selitettäessä rikollisuutta rationaalisen valinnan teorian kautta lähtökohtana on se, että rikollinen tavoittelee itselleen hyötyä tekemällä rikoksia ja itse rikokset ovat erilaisten vaihtoehtojen välillä tehtyjä valintoja. Rikollisen päätyessä rikolliseen tekoon hän on tehnyt valintansa järkipäisesti niillä tiedoilla, jotka hänellä on ollut sillä hetkellä käytettävissä. Kaikki joutuvat tekemään ratkaisuja eri vaihtoehtojen välillä, ja vaikka osa näistä saattaa olla satunnaisten tekijöiden varassa ne perustuvat usein myös rationaaliseen harkintaan. Rationaalisten valintojen teorian teemat keskittyvät juuri näihin yksilöllisiin sekä kollektiivisiin valintoihin liittyviin ongelmiin. (Aromaa & Laitinen 2005, 75.) Kameravalvonnan on yhtenä sen vaikutusmuotona tarkoitus vaikuttaa rikoksen tekohetkeen nimenomaan kasvattaen kiinnijäämisen riskiä, jolloin rationaalisena ratkaisuna potentiaalinen rikollinen jättäisi rikoksen tekemättä.

Perinteisin lähestymistapa rikollisuuden selittämiseksi rationaalisten teorioiden pohjalta on tapa selittää rikollisuutta taloustieteellisesti riskien ja hyötyjen näkökulmasta. Tällä tavoin ajateltuna rikollisen valinnat rikoksen tekemiseen perustuvat rikoksesta aiheutuvien riskien ja sen kautta saavutettavien hyötyjen vertaamiseen, eli mitä todennäköisemmin tekijä tulee hyötymään rikoksesta, sitä todennäköisemmin hän tulee sen tekemään. Tätä ajattelutapaa on kuitenkin kritisoitu mm. siitä, että tämän taloustiedepohjaisen teorian mukaan rikoksen hyötyjä mitataan vain rahallisesti, joka ei ole riittävän laaja näkökulma. Toinen tähän ajattelutapaan kohdistunut kritiikki on se, että tämä teoria määrittää näitä rikollisen valintoja taloustieteellisin termein kahden muuttujan avulla (riskit ja hyöty), joka on liian suppea tapa tarkasteltaessa inhimillistä käytöstä ja ihmisen toiminnan moninaisuutta. Tarkasteltaessa monia rikoksia niiden tapahtumahetkellä niistä on usein vaikeaa löytää rikoksen tekijän näkökulmasta harkinnan kautta saavutettua maksimaalista hyötyä. Rikoksen tekijät ovat usein opportunisteja, jotka harkitsevat rikostilanteet ja kohteet huonosti. (Aromaa & Laitinen 2005, 75-76.)

Kriminologiaa paremmin palveleva taloustieteellisestä selitystavasta kehitetty rationaalisten valintojen teoria on se, että lähtökohtaisesti rikoksen tekijä tähtää itseensä kohdistuvaan hyötyyn, ja rikosentekotilanne sisältää valintoja erilaisten vaihtoehtojen välillä. Vaikka näissä tilanteissa tehtyjen ratkaisujen perusteet voivat olla satunnaisia ja alkeellisia, ne on kuitenkin tehty rationaalisesti niiden tietojen pohjalta jotka tekijällä on sillä hetkellä käytettävissään. Tämän lisäksi näihin ratkaisuihin vaikuttavat myös mm. rikollisen temperamentti ja älykkyys. Näiden asioiden jälkeen rikollisen toiminnassa on teorian mukaan kaksi vaihetta, jotka ovat alun perin tehty päätös sitoutua rikoksen tekoon ja itse tekotapahtumaa koskeva päätös. Alkuperäiseen päätökseen sitoutua rikoksen tekoon vaikuttavat tekijän sosiaalinen asema, perheolosuhteet, väestölliset tekijät sekä psykologiset taustatekijät. Nämä tekijät muovaavat mm. tekijän aikaisempien suorien tai epäsuorien rikollisten ja moraalisten asenteiden kanssa ihmisiä, joilla on valmiudet ja tarpeet rikosten tekemiseen. Tekotapahtumaa koskevien ratkaisujen muodostumiseen vaikuttavat esimerkiksi rikoksen työmäärän arviointi ja saavutettavien hyötyjen välittömyyden arviointi eli se, ovatko rikoksen kautta saavutettavat hyödyt käytettävissä heti vai vasta paljon teko hetken jälkeen. Suurena osana rikoksen teko hetkessä tehtävään valintaan vaikuttavat myös kiinnijäämisriskin sekä sanktion ankaruuden arviointi. (Aromaa & Laitinen 2005, 77.) Kameravalvonnan preventiivinen rikostorjunnallinen vaikutus perustuu juuri tähän rikollisen kiinnijäämisriskin kasvattamiseen, jonka toivottuna vaikutuksena potentiaalinen rikosentekijä jättää rikoksen tekemättä kiinnijäämisriskin kasvaessa liian suureksi.

Rationaalisten valintojen teorit eivät ole parhaimmillaan selitettäessä rikollisuutta yleisenä yhteiskunnallisena ilmiönä, koska suuri osa rikoksista tehdään kuitenkin hetken mielijohteesta jonkin yksittäisen tilanteen innoittamana ja usein hetkellisen kiihtymyksen vaikutuksesta. Näissäkin teoissa itse rikos saattaa kuitenkin olla etukäteen suunniteltu, vaikka teko hetki määräytyisikin muun kuin rationaalisen harkinnan tuloksena. Tästä esimerkkinä ajoneuvovarkaudet, joiden lisäksi rationaalisen valinnan teorit ovat erittäin toimivia selitettäessä mm. talousrikollisuutta josta ilmenee selkeästi nimenomaan maksimaalisen hyödyn tavoittelu. (Aromaa & Laitinen 2005, 78.)

Pääasiallisesti rationaalisten valintojen teorioita on arvosteltu siitä, että niiden määritelmät ihmisen rationaalisuudesta ovat liian suppeita. Rationaalisten valintojen teorioiden näkemys ihmisen toiminnasta on lähimpänä vain toista rationaalisuuden kahdesta muodosta, ns. keinorationaalisuutta, jonka mukaan yksilö valitsee parhaimmat ja tehokkaimmat keinot annetun päämäärän saavuttamiseksi. Rationaalisten valintojen teorit ovat kuitenkin jättäneet tästä pois toisen rationaalisuuden muodon, joka on päämäärärationaalisuus. Tämän päämäärärationaalisuuden mukaan yksilö voi toimia omien päämääriensä mukaan rationaalisesti mutta päämäärät itsessään eivät ole välttämättä rationaalisia, jonka takia yksilö saattaakin pidättäytyä tavoittelemasta niitä. (Aromaa & Laitinen 2005, 79.)

4.2.5 Rutiiniaktiiviteettiteoria

Rutiiniaktiiviteettiteoria on lähtenyt liikkeelle siitä ajatuksesta, että kriminologian valtavirtaukset eivät ole kiinnittäneet riittävästi huomiota rikollisten tekojen luonteeseen, niiden tapahtumaympäristöön ja rikoksen uhrin keskeiseen osuuteen itse rikosten aikaansaamisessa sekä rikollisuuden ennaltaehkäisyssä (Aromaa & Laitinen 2005, 80). Rutiiniaktiiviteettiteorian mukaan mahdollisuudet rikollisuuteen syntyvät ja rakentuvat jokapäiväisessä elämässä ilmevästä tapahtumista ja rutiineista. Teorian mukaan rikollisuuden synnyttäviä aineksia voidaan vähentää puuttamalla kolmeen tärkeimpään elementtiin, jotka ovat motivoitunut rikoksenteijä, sopiva kohde rikoksen tekemiseen ja rikoksen estämiseen kykenevän valvojan puuttuminen. Se, että syntyykö tilanteita, joissa nämä kaikki kolme elementtiä kohtaavat samaan aikaan samassa paikassa, johtuu normaalielämän järjestelyjen ja jokapäiväisten rutiinien toiminnasta. Nämä rutiinitoiminnot voivat koskea esimerkiksi kodissa, työpaikalla tai missä tahansa muuallakin tapahtuvia arkielämän rutiineja. (Garland 2000, 216.)

Rutiiniaktiiviteettiteorian, toiselta nimeltään arkirutiiniteorian mukaan mikään näistä kolmesta elementistä, todennäköisestä rikoksen tekijästä, sopivasta rikoksen kohteesta ja valvonnan puuttumisesta ei yksin riitä tuottamaan rikosta, ja myös toisinpäin yhdenkin elementin puuttuminen rikostilanteessa ehkäisee rikoksen tapahtumisen. Rikoksen syntymiseen ei siis riitä, että on olemassa sopiva rikoksen kohde ja sen lähellä motivoitunut tekijä, mikäli samassa paikassa on myös rikoksen estämään kykenevä valvoja. Rikosta ei synny vastaavasti myöskään silloin, jos on olemassa valvontaa vaille oleva motivoitunut rikollinen ilman sopivaa rikoksen kohdetta.

Rikolliset eivät ole tämän teorian pohjalta poikkeavia muista ihmisistä, vaan rikollisuus on normaalia humaania toimintaa ja "tavalliset ihmiset tekevät tavallisia rikoksia". Rikoksenteijöillä ei ole tyypillisesti minkäänlaista erityistä motivaatiota rikollisuuteen eikä muutenkaan erilaista tai epänormaalia mielenlaatua, vaan he ainoastaan vastaavat tietyissä tilanteissa houkutusten ja kontrollin määrän sekoitukseen keskimääräisellä rationaalisella järjenkäytöllä. Tämän takia rikollisuuslukuja selitettäessä avaintekijä onkin sellaisten normaalielämässä esiintyvien järjestelyjen määrä, jotka edesauttavat rikostilanteita asettamalla yksilöitä rikoksen tekemisen mahdollistaviin tilanteisiin. (Garland 2000, 217.)

Rikoksen kohteen sopivuutta kuvataan neljän eri ominaisuuden kautta, jotka ovat rikoksen tuottama arvo rikoksenteijän näkökulmasta laskettuna, rikoksen kohteeseen liittyvät sellaiset fyysiset kontrollit jotka estävät rikoksenteijää pitämästä henkilöä tai omaisuutta sopivana kohteena, kohteen sellainen näkyvyys joka estää potentiaaliseen kohteeseen kajoamisen ja rikoksen tekemiseen myötävaikuttava kohteen saatavilla olo. Teorian määrittämiä kyvykkäitä valvoja ovat taas poliisin lisäksi myös potentiaalisen rikoksenteijän perheenjäsenet, työto-

verit, ystävät ja myös tekijälle tuntemattomat ulkopuoliset ihmiset. (Aromaa & Laitinen 2005, 80.)

Rutiiniaktiiviteettiteoria ei pyri selittämään pelkästään omaisuusrikoksia vaikka se hyvin usein niihin pääasiallisesti liitetäänkin, vaan sen avulla voidaan selittää perustellusti myös mm. henkirikollisuutta. Henkirikollisuuskin on erittäin tilannesidonnainen ilmiö, joka vaatii toteutuakseen monien tekijöiden yhteen sopimisen, mukaan luettuna näiden rutiiniaktiiviteettiteorian määrittelemien tekijöiden. Tästä esimerkkinä henkirikokseen tarvittavan aseensa olemassaolo tilanteessa, joka on johtamassa henkirikokseen. (Laine 2007, 145.) Rutiiniaktiiviteettiteoriolla on yhtymäkohtia myös rationaalisen valinnan teorioihin, mutta rutiiniaktiiviteettiteoria keskittyy huomattavasti enemmän niihin olosuhteisiin, jotka ovat välttämättömiä itse rikoksen tapahtumiselle. Nämä molemmat teoriat painottuvat kuitenkin itse rikostapahtumaan ja molemmat teoriat pyrkivät selittämään sitä, miten ympäristön asettamat paineet vaikuttavat tekoihin tai tiettyjen ryhmien toimintaan. (Aromaa & Laitinen 2005, 82.)

Rikokset eivät ole satunnaisia tapahtumia vaan systemaattisia onnettomuuksia, koska niiden esiintyvyyttä voidaan arvioida etukäteen tarkasteltaessa ihmismassojen liikkumista ajassa ja paikoissa. Esimerkiksi suuren yleisötapahtuman välitön rikollisuusvaikutus sen lähiympäristöön on kohtalaisen helposti arvioitavissa etukäteen; varkauksia, vahingontekoja ja väkivaltaa tulee olemaan erittäin suurilla todennäköisyyksillä enemmän kuin muulloin. (Laine 2007, 143.) Rutiiniaktiiviteettiteoria vaikuttaa yhtenä olennaisena tekijänä myös rikosten tilannetorjunnassa, jonka yhtenä osana kameravalvonta toimii. Tämän teorian näkökulmasta kameravalvonta toimii kyvykkäänä valvojana, joka ennaltaehkäisee rikoksen syntymisen sellaisessa tilanteessa jossa rikos olisi muutoin tapahtumassa.

4.3 Rikostorjunta ja sen muodot

Rikostorjunnaksi käsitetään kaikki sellaiset toimet, jotka tähtäävät rikollisuuden ehkäisemiseen. Näin ollen rikostorjuntaan kuuluvaksi voidaan ymmärtää kaikki yhteiskuntapolitiikan keskeistä osista tavanomaisempaan kohteiden fyysiseen suojaamiseen painottuvaan rikostorjuntaan. Keinot, joiden kautta rikollisuuteen pyritään vaikuttamaan, ovat jakautuneet pääasiallisesti kolmeen luokkaan, jotka ovat rikollisuuden ehkäisy, rikosten tilannetorjunta ja yhteisöpohjainen rikostorjunta (Bennett & Graham 1998). Näistä rikollisuuden ehkäisyn painottuessa pääasiallisesti yhteiskunnan sosiaalipoliittisiin keinoihin, kuten terveydenhuolto-, koulutus- ja perhepolitiikkaan, rikollisuuden ehkäisyn tarkempi käsittely rikostorjuntamenetelmänä on jätetty tämän opinnäytetyön ulkopuolelle sen luonteesta johtuen. Rikosten tilannetorjuntaa ja yhteisöpohjaista rikostorjuntaa tarkastellaan tarkemmin seuraavissa alaluvuissa.

Rikostorjuntaa toteutetaan monin eri tavoin sen pohjalta, mihin sen avulla on tarkoitus vaikuttaa. Osa rikostorjuntatoimista keskittyy sosiaaliseen ympäristöön ja rikosmahdollisuuksiin vaikuttaviin tekijöihin, osa ihmisiin tai ihmisryhmiin joista saattaa muodostua rikoksentekijöitä ja osa taas keskittyy sellaisiin ihmisiin jotka ovat jo tehneet rikoksia pyrkien ehkäisemään rikollisuuden uusiutumista (Bennett & Graham 1998, 17-18). Rikostorjunnalliset toimenpiteet määritellään perinteisesti niiden kohdentuvuuden pohjalta kolmeen eri luokkaan, jotka ovat primaaripreventiiviset toimet, sekundaaripreventiiviset toimet ja tertiaaripreventiiviset toimet. (Hakonen & Kiehelä 1993, 130.)

Primaaripreventiiviset toimet ovat sellaisia rikostorjunnallisia toimenpiteitä, jotka kohdistuvat tasaisesti koko väestöön erittelemättä millään tavalla potentiaalisia rikoksentekijöitä. Tällaiset toimenpiteet suunnataan rikollisuuden yhteiskunnallisiin syihin, rikoksentekomahdollisuuksiin sekä ihmisiin, ja ne saattavat olla sisällöltään esimerkiksi suojaavia, taloudellisia, kasvatuksellisia tai sosiaalisia. (Hakonen & Kiehelä 1993, 130.) Primaaripreventiivisiä toimenpiteitä ovat rikostorjunta mm. ympäristösuunnittelun, väestön tavallisen turvallisuuskäyttäytymisen ja köyhyyteen puuttumisen avulla. Tällaisen rikostorjunnan avulla pyritään estämään rikollisuuden esiintyminen ja ilmeneminen vaikuttamalla sellaisiin yleisiin olosuhteisiin, jotka aiheuttavat rikollisuutta sen sijaan että rikostorjunta kohdistettaisiin niihin asioihin, joihin rikollisuus itsessään saattaa vaikuttaa. (Bennett & Graham 1998, 17.)

Sekundaaripreventiiviset rikostorjunnan toimenpiteet keskittyvät taas sellaisiin ihmisiin tai ihmisryhmiin joista saattaisi tulla rikollisia tai kohteisiin joilla on suuret todennäköisyydet joutua rikoksen kohteeksi. Tätä toteutetaan sellaisten toimien kautta jotka puuttuvat näiden ihmisten tai ryhmien elämään siten, etteivät he tulisi missään vaiheessa tekemään rikoksia. Tällaiset toimet ovat yhteiskunnan näkökulmasta usein sosiaalisia toimenpiteitä, kuten hajoamassa olevien perheiden ja koulussa epäonnistuvien lapsien tukemista, mutta osiltaan myös rikokselle alttiiden kohteiden fyysistä suojausta. Tarkoituksena on siis järjestää erilaisia kohdennettuja interventioita näiden potentiaalisten rikoksen tekijöiden, uhrien ja kohteiden välille ennen kuin varsinainen rikos ehtii tapahtumaan. (Bennett & Graham 1998, 17; Hakonen & Kiehelä 1993, 130.)

Kolmas luokka näistä rikostorjunnallisten toimenpiteiden jaotteluista, tertiaaripreventiiviset toimenpiteet, käsittävät sellaiset reaktiiviset toimenpiteet, joiden tarkoituksena on ehkäistä rikoksen tekijöiden rikollisten tekojen uusiutumista ja uhrien uudestaan rikoksen uhriksi joutumista. Rikosten tekijöiden osalta tertiaariset rikostorjunnan toimenpiteet ovat esimerkiksi rikoksesta saatujen seuraamusten sovittamista ja yhteiskunnan kuntoutusta, ja rikoksen uhrien tai kohteiden osalta nämä toimenpiteet ovat lähinnä kuntouttavia, ohjaavia ja suojaavia. (Hakonen & Kiehelä 1993, 131.)

4.4 Rikosten tilannetorjunta

Rikosten tilannetorjunnasta on tullut yksi käytetyimmistä rikostorjunnallisista ajattelutavoista, ja se on myös tämän opinnäytetyön aiheeseen liittyen kiistattomasti olennaisin rikostorjuntamenetelmä kameravalvonnan vaikuttaessa rikostorjunnallisesti nimenomaan rikosten tilannetorjunnan kautta. Tilannetorjunnallisen lähestymistavan perusajatuksena on se, että rikollisuutta voidaan ehkäistä kaikista parhaiten vaikuttamalla rikoksenteon tilanteeseen liittyviin tekijöihin (Aromaa & Laitinen 2005, 99). Tämä teorian pohjautuu siis olettamukseen siitä, että ihmiset tekevät päätöksensä rikoksen tekemisestä tai tekemättä jättämisestä tiettyissä tilanteissa, ja tähän tilanteeseen liittyvät tekijät vaikuttavat tämän päätöksen tekemiseen (Bennett & Graham 1998, 71). Toisin sanoen rikosten järkipärisyys, johon tilannetorjunnan avulla on tarkoitus vaikuttaa, perustuu siihen, että potentiaaliset rikoksentekijät arvioivat rikoksesta saatavan hyödyn, kiinnijäämisen riskin sekä siitä aiheutuvien haittojen välistä tasapainoa ja tekevät ratkaisunsa rikoksen tekemisestä tämän perusteella (Hakonen & Kiehelä 1993, 137). Itse rikos torjutaan siis vaikuttamalla näiden tilanteiden tekijöihin erilaisien menetelmien avulla. Tilannetorjunnassa taustalla vaikuttaa olennaisesti myös aikaisemmin käsitelty arkirutiiniteoria, eli rikokseen vaadittavien motivoituneen tekijän, sopivan kohteen ja valvonnan puuttumisen kohtaaminen samassa ajassa ja paikassa.

Rikosten tilannetorjunta sisältää käsitteenä kaikki toimenpiteet, joiden tarkoituksena on ehkäistä pysyvästi rikoksia vähentämällä rikoksentekomahdollisuutta ympäristön suunnittelun, järjestämisen ja suojaamisen avulla (Hakonen & Kiehelä 1993, 137). Yleensä nämä toimenpiteet on myös kohdistettu tiettyjä nimenomaisia rikostyyppisiä vastaan. Tilannetorjunta soveltuu parhaiten omaisuusrikoksiin ja muihin hallintaa loukkaaviin rikoksiin, kuten asunomurtoihin, myymälävarkauksiin ja vahingontekoihin, mutta sitä voidaan soveltaa myös esimerkiksi tiettyillä edellytyksillä myös väkivaltarikoksiin. Yksi tilannetorjunnallisten toimenpiteiden suurimmista eduista on se, että niiden avulla voidaan saavuttaa realistisia ja usein myös yksinkertaisia sekä halpoja ratkaisuja tiettyihin rikoksiin tiettyissä paikoissa. (Bennett & Graham 1998, 71.)

Rikosten tilannepohjaisen torjunnan teorian mukaan yhteisön rikollisuutta lisäävät sellaiset olosuhteet, joissa rikoksentekomahdollisuuksia on runsaasti, joissa kiinnijäämisriskit ovat vähäisiä ja mahdollinen rangaistus sekä muut sosiaaliset haitat koetaan pieniksi rikoksesta saatavaan hyötyyn verrattuna. Tähän liittyen mainittakoon myös, että rikoksista aiheutuvilla epävirallisilla sanktioilla, kuten leimautumisella ja lähimmäisten paheksumisella, on usein ratkaisevampi merkitys rikoksen toteuttamiseen kuin virallisilla sanktioilla. (Hakonen & Kiehelä 1993, 137.) Tilannetorjunnallisten toimenpiteiden onnistuminen riippuu siis myös hyvin pitkälti siitä, miten vahvasti potentiaalinen rikoksentekijä kokee näiden toimenpiteiden kautta tapahtuneen tilanteen muuttumisen vaikuttavan kielteisesti rikoksenteon helpouteen,

siitä aiheutuviin riskeihin sekä sen avulla saavutettavaan hyötyyn (Bennett & Graham 1998, 71).

Rikosten tilannetorjunnalliset menetelmät ovat jaettu rikoksenteon vaikeuttamiseen, rikoksenteon riskien lisäämiseen ja rikoksesta saatavan hyödyn vähentämiseen. Näitä tilannetorjunnan kolmea luokkaa käsitellään tarkemmin seuraavassa kolmessa alaluvussa.

4.4.1 Rikoksenteon vaikeuttaminen

Rikoksenteon vaikeuttamista toteutetaan neljää eri kautta: vaikeuttamalla kohteen saavuttamista, kontrolloimalla kohteeseen pääsyä, ohjaamalla rikosentekijät pois kohteesta ja kontrolloimalla rikosta edistäviä tekijöitä. Kohteen saavuttamisen vaikeudessa on kyse potentiaalisten rikoskohteiden fyysisen turvallisuuden lisäämisestä esimerkiksi lukkojen, vahvistettujen materiaalien, pääsyä estävien laitteiden tai muiden fyysisten suojausten avulla tai sijoittamalla mahdolliset rikoskohteet esimerkiksi aitojen tai kaltereiden taakse. Tavallisimpia rikostyyppisiä, joita varten kohteen saavuttamisen vaikeuttamista sovelletaan, ovat ryöstöt, murrot, myymälävarkaudet ja autovarkaudet. (Bennett & Graham 1998, 72.)

Yleisimmät strategiat rikoskohteen saavuttamisen vaikeuttamiseksi tai kannustamiseksi sen vaikeuttamiseen ovat suojausten parantamiset, turvallisuusselvitykset, erilaiset tiedotuskampanjat, rakennus- ja suunnitteluohjeistot sekä vakuutuskannustimet. Näistä esimerkiksi turvallisuusselvityksissä on kyse tiettyihin rakennuksiin liittyvien turvallisuustarpeiden etukäteisestä arvioinnista ja puutteiden tunnistamisesta, jonka avulla saavutettujen riskitasojen pohjalta voidaan toteuttaa oikeanlaiset toimenpiteet rikoskohteiden riittäväälle vaikeuttamiselle. Tiedotuskampanjoiden avulla ihmisiä saadaan kannustettua käyttämään rikoskohteiden suojausmenetelmiä oikein, ja rakennus- sekä suunnitteluohjeistuksilla voidaan taas huolehtia siitä että esimerkiksi tietyt rakennukset tai alueet noudattavat tiettyjä turvallisuusvaatimuksia. (Bennett & Graham 1998, 73-79.)

Toisena rikoksenteon vaikeuttamisen keinona on kohteeseen pääsyn kontrollointi, jonka tarkoituksena on yksinkertaisesti ehkäistä rikos estämällä pääsy tiettyyn kohteeseen tai tietylle alueelle. Kohteeseen pääsemisen kontrolloinnilla ei tarkoiteta pelkästään liikkumista rajoittavaa kehäsuojaa tai kulunvalvontaa, vaan myös esimerkiksi erilaisia tietoteknisiä suojausmenetelmiä. Keinoja kohteeseen pääsyn kontrollointiin ovat esimerkiksi käteisen rahan korvaaminen luotokorteilla ja muulla ns. muovirahalla tavallisten ryöstöjen lisäksi myös arvokuljetuksiin kohdistuvien rikosmahdollisuuksien vähentämiseksi, ja etukäteen maksettujen matkalippujen käyttöönotto julkisessa liikenteessä mm. linja-autoissa tai raitiovaunuissa tapahtuvien ryöstömahdollisuuksien minimoimiseksi. (Bennett & Graham 1998, 82.)

Kolmas tapa rikoksenteon vaikeuttamiseen, rikoksen tekijöiden ohjaaminen pois kohteesta on menetelmänä hyvin lähellä edellä käsiteltyä kohteeseen pääsyn kontrollointia. Rikollisten ohjaaminen pois kohteesta voi tapahtua mm. erilaisten kulunvalvontamenetelmien kautta joiden avulla potentiaaliset rikolliset ohjataan muualle kohteesta. Tämän avulla omaisuusrikosten lisäksi voidaan vähentää muutakin rikollisuutta, esimerkiksi pahoinpitelyjen tekemähdollisuuksia voidaan vähentää ohjaamalla eri jalkapallojoukkueiden kannattajat heti otteluun saavuttaessa eri katsomoihin. Rikosten tekijöiden ohjaaminen pois kohteesta käsittää myös rikosentekijöiden rikosmotivaation kanavoimista hyväksyttävämpään suuntaan, esimerkiksi yleisen ilkivallan vähentämiseksi voidaan järjestää luvallisia graffitien tekopaikkoja. (Bennett & Graham 1998, 83.)

Rikoksen tekemistä vaikeutetaan myös kontrolloimalla itse rikosta edistäviä tekijöitä, kuten rikokseen tarvittavia välineitä. Tällaista kontrollointia ovat mm. lentokentän turvatarkastukset lentokonekaappausten ehkäisemiseksi, ja väkivallan vähentäminen vaihtamalla ravintoloissa ja urheilutapahtumissa lasiset oluttuopit muovisiin. Urheilutapahtumissa rikoksen tekemistä edistäviä tekijöitä kontrolloimalla voidaan ehkäistä myös pahoinpitelyjä poistamalla etukäteen isot kivet sekä muut mahdolliset aseet tapahtumapaikan läheisyydestä, ja öisiä liikemurtoja voidaan vähentää poistamalla tai kiinnittämällä kiinteistön välittömästä ympäristöstä sisälle tunkeutumista helpottava irtaimisto, kuten pyörätelineet tai metalliset roska-astiat. (Bennett & Graham 1998, 85.)

4.4.2 Rikoksenteon riskien lisääminen

Yksi rikosten tilannetorjunnallisista menetelmistä on rikoksenteon riskien lisääminen. Tämä rikostorjunnallinen strategia perustuu siihen, että rikoksen tekemiseen liittyvät riskit lisääntyvät sen myötä jos rikoksen selviämisen, pidätetyksi tulemisen ja/tai tuomituksi tulemisen todellista tai koettua uhkaa voidaan lisätä. Rikollisen paljastumisen riskiä voidaan kasvattaa esimerkiksi vähittäismyyntituotteiden tuotesuojauksella, ja kiinnijäämisen todellista tai koettua uhkaa voidaan lisätä tehostamalla tai ottamalla käyttöön erilaisia valvonnan muotoja. Erona muihin rikosten tilannetorjunnallisiin menetelmiin rikoksenteon riskien lisäämisessä tällainen valvonta voidaan toteuttaa pääoman käyttämisen sijasta myös käyttämällä enemmän henkilövoimavaroja, mutta rikoksenteon riskiä voidaan kasvattaa myös erilaisten teknisten laitteiden avulla. (Bennett & Graham 1998, 86.) Kameravalvonnan rikostorjunnallinen vaikutustapa keskittyy nimenomaisesti tähän rikoksenteon riskien lisäämiseen.

Tällaiset rikoksen tekemisen riskiä kasvattavat valvonnan muodot voidaan jakaa muodolliseen valvontaan, työntekijöiden suorittamaan valvontaan ja luonnolliseen valvontaan. Muodollisella valvonnalla tarkoitetaan erityisesti tätä tehtävää hoitavien henkilöiden suorittamaa valvonnan avulla tapahtuvaa omaisuuden suojaamista, rikosten ehkäisemistä ja niiden selvittä-

mistä. Kameravalvontajärjestelmät toimivat yhtenä apuna myös muodolliseen valvontaan. Tavallisesti muodollinen valvonta yhdistetään poliisiin, jonka partioinnin uskottiin olevan suhteellisen tehokas keino rikostorjunnallisen vaikutuksen saavuttamiseen 1970-luvulle asti, mutta tämän jälkeen poliisin tehokkuus rikosten ehkäisemisessä ja selvittämisessä on kuitenkin kyseenalaistettu useissa tieteellisissä tutkimuksissa ja arvioinneissa. Poliisien lisäksi muodollista valvontaa suorittavat myös erilaiset yksityiset vartioimisliikkeet sekä muut turvallisuusalan yritykset. Yksityinen turvallisuusala onkin kasvanut huomattavasti viimeisten vuosien aikana, ja varsinkin kaupallinen ala on työllistänyt erittäin paljon yksityisen turvallisuusalan yrityksiä. Yksityisten turvallisuuspalveluiden sektori on lisännyt toimintaansa huomattavasti myös erilaisilla puolijulkisilla paikoilla kuten ostoskeskuksissa ja julkisen liikenteen asemilla. (Bennett & Graham 1998, 86-88.)

Työntekijöiden suorittama valvonta taas käsittää työntekijöiden, esimerkiksi rakennusten vahtimestarien suorittaman valvonnan, joka eroaa muodollisesta valvonnasta sillä, että valvontaa suorittavat henkilöt hoitavat ensisijaisesti muita tehtäviä. Yksi tavallisimmista työntekijän suorittaman valvonnan muodoista on rakennusten talonmiesten suorittama valvonta, mutta samanlaista valvontaa suorittavat myös esimerkiksi kauppojen myyjät, hotellien aulavirkailijat, taksinkuljettajat ja erilaisten ympäristöjen ylläpitohenkilöt. Monet tekniset apuvälineet, esimerkiksi valvontakamerat voivat tehostaa valvontatehtäviä hoitavien työntekijöiden lisäksi myös muiden työntekijöiden suorittamaa valvontaa. (Bennett & Graham 1998, 86-95.) Kameravalvonta toimii tehokkaana apuvälineenä työntekijöiden oman työnsä ohella suorittamaan valvontaan esimerkiksi huoltoasemilla.

Luonnollisella valvonnalla tarkoitetaan ihmisten ja omaisuuden suojaamista tavallisten kansalaisten normaalissa elämässä suorittaman valvonnan kautta. Rikosten toteutuminen on epätodennäköisempää silloin, kun potentiaaliset rikolliset olettavat että heidät voidaan havaita. Tätä ajatellen rikostorjunnallisia vaikutuksia voidaan tehostaa luonnollisen valvonnan avulla muuttamalla fyysistä ympäristöä erilaisen suunnittelun, sijoittelun ja kaavoitusten avulla sellaiseksi, että kansalaisten on helpompi valvoa omaa ympäristöään jokapäiväisessä elämässään. (Rikoksantorjuntaneuvosto.) Luonnollista valvontaa voidaan tehostaa esimerkiksi lisäämällä valaistusta tai parantamalla näkyvyyttä muilla keinoilla. Luonnollinen valvonta perustuu kuitenkin tavallisten ihmisten motivaatioon puuttua rikoksiin, joten luonnollisessa valvonnassa sekä sen toteutumisessa on mukana useita epävarmuustekijöitä. Näihin ihmisten rikoksiin puuttumisen motivaatioon vaikuttaa suuresti mm. se, tuntevatko nämä ihmiset kuuluvansa asuinalueensa yhteisöön ja näkevätkö he ympäristönsä olevan vastuun kantamisen ja suojelemisen arvoinen. (Bennett & Graham 1998, 96.)

4.4.3 Rikoksesta saatavan hyödyn vähentäminen

Rikoksen kautta saavutettavaan hyötyyn on mahdollista vaikuttaa vähentämällä rikoksen kohteen vaihto- tai käyttöarvoa (Hakonen & Kiehelä 1993, 140). Rikoksen kautta saavutettavaa hyötyä voidaan vähentää neljällä ensisijaisella keinolla, jotka ovat rikosten mahdollisten kohteiden fyysinen poistaminen, omaisuuden merkitseminen, rikoksen tekemiseen yllyttävien tekijöiden poistaminen ja käyttäytymistä rajoittavien ja kontrolloivien sääntöjen vahvistaminen (Bennett & Graham 1998, 97).

Rikoksen kohteen poistamisella tarkoitetaan sellaisia toimia, joiden avulla potentiaalisia rikoksen kohteita ei pääse syntymään. Tällaisia toimia ovat esimerkiksi kolikkoautomaattien poistaminen julkisilta paikoilta, jottei niihin päästäisi murtautumaan tai työntekijöiden palkanmaksu muutoin kuin käteisellä, ettei liiketiloissa olisi kerralla suuria määriä käteistä. Tätä toimintamallia voidaan laajentaa myös tarkoittamaan kohteen tiettyjen osien poistamista, esimerkiksi maalauttamalla seinämaalauksia graffitientekijöitä houkutteleville tyhjille pinoille. Rikoksen kohteen poistamista ovat myös mm. erilaiset vähittäismyyntipisteillä saatavilla olevan käteisen rahamäärän rajoittamiset ja käteisen käsittelytapoja parantavat toimenpiteet, aikalukkojen tai erityiskassakaappien käyttäminen ja ilmoitusten esillepano, joissa kerrotaan liikeyrityksen rajallisesta käteismäärästä. (Bennett & Graham 1998, 97.)

Omaisuuden merkitsemisen tavoitteena on ehkäistä rikoksia laskemalla varastettujen tavaroiden arvoa vähentämällä mahdollisuuksia niiden eteenpäin myymiseen tai muuhun hyödyntämiseen. Esimerkiksi kaivertamalla nimiä, sosiaaliturvatunnuksia tai postinumeroita polkupyöriin tai muuhun arvokkaampaan irtaimiston merkityn omaisuuden arvoa voidaan vähentää tekemällä siitä helpommin tunnistettavaa. Myös yösilöihin, käteisautomaatteihin tai muihin paikkoihin joissa on samanaikaisesti suuria määriä käteistä, voidaan sijoittaa värikapseleita, jotka laukeamisensa jälkeen tekevät varastetusta tai ryöstetystä käteisestä käyttökelpotonta ilmoittaen rahan olevan varastettua. Pelkästään omaisuutta merkitsemällä ei voida kuitenkaan vaikuttaa varmasti siihen, että sen myyminen voitaisiin estää, varastettu omaisuus saataisiin takaisin tai että rikolliset jäisivät todennäköisemmin kiinni. (Bennett & Graham 1998, 97-98.)

Rikokseen yllyttävien tekijöiden poistaminen ja sääntöjen vahvistaminen eivät menetelminä mene välttämättä täysin yksiin rikoksesta saatavan hyödyn vähentämisen kanssa, mutta ne kuitenkin lasketaan siihen liittyviksi. Edellä mainittu omaisuuden merkitseminen kohdistuu ehkäisykeinona hyvin pääasiallisesti varkauksiin ja ryöstöihin, kun taas yllykkeiden poistamisen tarkoituksena on vaikuttaa muihin rikoksiin, mm. vahingontekoihin ja väkivaltarikoksiin. Esimerkiksi kalliiden korujen käyttämättä jättäminen kadulla liikuttaessa ja metallisen irtaimiston poistaminen syrjäisillä aluilla olevien suurien ikkunoiden läheisyydestä ovat rikok-

seen yllyttävien tekijöiden poistamista. Sääntöjen vahvistaminen taas pyrkii ehkäisemään rikollisuutta vahvistamalla nimenomaan käyttämistä ohjaavia ja kontrolloivia sääntöjä. Riittävän vahvoina nämä säännöt vaikuttavat rikollisuuteen poistamalla tulkinnanvaraisuuden sallitun ja kielletyn käyttäytymisen väliltä, ja ne vähentävät rikollisen mahdollisuuksia perustella omaa rikollista toimintaansa aikaisemmin tässäkin työssä käsitellyillä neutralisointitekniikoilla, joiden avulla rikollinen pyrkii selittämään omaa toimintaansa oikeutetuksi.

4.5 Tekijäpreventio

Tekijäpreventio on sekä sekundaaritasolla että primaaritasolla toimivaa rikostorjuntaa. Nimensä mukaisesti tekijäpreventio keskittyy itse rikoksen tekijään yksilötason lisäksi myös tunnistamalla rikollisuuden syyt ja ilmenemismuodot, joiden perusteella se toimii tukena rikostorjunnan primaaritason suunnittelussa. Primaaritasolla tekijäprevention tarkoituksena on sellaisten yhteiskunnallisten syiden poistaminen jotka saattavat johtaa rikollisuuteen, ja sekundaari- sekä tertiaaritasoilla sen kohteena ovat erityiset rikoksiin potentiaalisesti altistuvat riskiryhmät. (Hakonen & Kiehelä 1993, 132.)

Primaaritasolla tekijäpreventio pohjautuu kontrolliteorian mukaiseen oletukseen siitä, että kaikki yhteiskunnan jäsenet ovat potentiaalisia rikollisia. Tätä kautta primaaritason tekijäpreventio sitoutuu olennaisesti yhteiskunnan kontrollipolitiikkaan, jonka tarkoituksena on löytää ja tukea sellaisia mekanismeja, jotka minimoivat yksilön syrjäytymisen riskiä ja sitä kautta todennäköisyyttä tulla rikolliseksi. Ideaalisella tasolla primaariset tekijäprevention kautta syntyvät interventioimenpiteet ohjautuvat kiinteästi yleiseen yhteiskunnalliseen kontrollipolitiikkaan, jonka avulla tuetaan yksilön psykologisia ja sosiaalisia olosuhteita. Myös esimerkiksi yleinen tiedottaminen rikosten seuraamuksista kuuluu yhtenä osana tekijäkeskeiseen primaaripreventioon. (Hakonen & Kiehelä 1993, 132.)

Sekundaari- ja tertiaaripreventiivisillä tasoilla tekijäpreventio kohdistuu erityisiin rikoksille alttiimpiin riskiryhmiin, ja näillä tasoilla tekijäpreventio voidaan jäsentää kohteen sekä toimenpiteen ajoituksen mukaan ennen rikosta ja rikoksen jälkeen (Hakonen & Kiehelä 1993, 132). Sekundaarinen tekijäpreventio pyrkii siis estämään rikollisen ja rikoksen syntymistä sosiaalisen ympäristönsä tai fyysisten suojausten kautta, kun taas tertiaarisen tekijäprevention tavoitteena on estää rikoksen tekijää uusimasta rikollista käyttäytymistään esimerkiksi rikosten seuraamusten avulla.

Tekijäpreventiivisen intervention kohteena voi olla joko rikoksen tekijä itse tai hänen sosiaalinen ympäristönsä, ja interventio voi olla luonteeltaan ennaltaehkäisevä tai korjaava. Ehkäisevät toimenpiteet pohjautuvat potentiaalisen rikollisen aikaiseen tunnistamiseen, joka on tutkimusten perusteella mahdollista tehdä tunnistamalla ne riskitekijät, jotka ovat yhteydes-

sä rikollisuuteen. Osa näistä riskitekijöistä liittyy yksilön sosiaaliseen ympäristöön ja osa yksilön persoonallisuuteen. Tällaisia useissa tutkimuksissa havaittuja tekijöitä ovat mm. perheen heikko taloudellinen asema, vanhempien työttömyys tai alkoholismi, aggressiivisuus ja antisosiaalisuus sekä sosiaalisten taitojen puuttuminen. Näistä tekijöistä monet ovat usein keskinäisessä riippuvuussuhteessa, jonka pohjalta rikollisuutta synnyttääkin enemmän kasautuvien tekijöiden yhteisvaikutus kuin yksittäiset tekijät. (Hakonen & Kiehelä 1993, 133.)

4.6 Uhripreventio

Uhripreventio pyrkii ehkäisemään rikollisuutta vaikuttamalla rikollisen sijasta rikoksen uhrin toimintamalleihin, joka on usein yksinkertaisempi ja tehokkaampi rikostorjunnallinen lähestymistapa. Käytännössä nämä uhripreventiiviset toimenpiteet painottuvat tiedottamiseen, kouluttamiseen ja erilaiseen opastukseen, mutta uhripreventioon kuuluu myös fyysisen omaisuuden suojaamista. Ihmisuhrien näkökulmasta primaari- ja sekundaaritasoilla uhripreventio on tarkoitus estää ihmisiä joutumasta rikosten uhreiksi, tertiäritasolla uhripreventio pyrkii estämään rikosten uhreja joutumasta uudestaan rikoksen kohteeksi mm. tiedottamisen ja uhrien käyttäytymismalleihin puuttumisen avulla. (Hakonen & Kiehelä 1993, 135.)

Sekundaarinen uhripreventio voidaan jakaa kohdennettuun tiedottamiseen ja aktiiviseen suojaamiseen esimerkiksi turvallisuuspalvelujen avulla. Uhripreventioon tähtäävä tiedottaminen suuntautuu sellaisiin ryhmiin joilla on erityisen suuri riski uhriutua, eli joutua rikoksen uhriksi. Uhriutumiskit vaihtelevat suuresti ryhmittäin ja rikoslajeittain, ja vaikka kaikkia rikoksia ei pystytä ennustamaan, uhriutumiseen liittyvää riskikartoitusta on kuitenkin mahdollista tehdä. Tilastojen perusteella tiedetään esimerkiksi pahoinpitelyn uhrin olevan pääkaupunkiseudulla tyypillisesti 15-20 -vuotias mies, seksuaalirikosten kohdistuvan useimmiten nuoriin naisiin ja autovarkauksien suurimmilta osin tiettyihin merkkeihin. Uhripreventiivisiä rikostorjuntatoimia voidaan kohdentaa myös rikosten alueellisen vaihtelun perusteella, jonka pohjalta esimerkiksi tiettyjen omaisuusrikosten tiedetään keskittyvän erilaisiin liikenne- ja liikekeskuksiin ja asunomurtojen tiheimmin tietyille alueille. (Hakonen & Kiehelä 1993, 135.) Tällä tavoin uhripreventiiviset resurssit voidaan kohdistaa mahdollisimman tehokkaasti.

4.7 Yhteisöpohjainen rikostorjunta

Yhteisöpohjaisessa rikostorjunnassa on kyse siitä, että ihmisten asuinyhteisöjen muutosten on havaittu olevan yhteydessä moniin rikollisuusongelmiin (Aromaa & Laitinen 2005, 105). Tähän liittyen yhteisöpohjainen rikostorjunta sisältää menetelmänä erilaisia tilannetorjunnallisia toimia sekä toimia, joiden avulla ehkäistään rikollisuutta yhteisöpohjaisessa toimintaympäristössä. Tällaisia toimia ovat erilaiset toimenpiteet, jotka vaikuttavat sellaisiin yhteiskunnallisiin, väestöllisiin ja taloudellisiin olosuhteisiin, joiden uskotaan ylläpitävän rikollisuutta yhteis-

söissä. Samoihin toimenpiteisiin kuuluvat toimenpiteet, joiden avulla pyritään yhteisöjen kehittämisen tai vahvistamisen lisäksi edesauttamaan myös yhteisöjen yksittäisten jäsenten osallistumista rikoksentekomahdollisuuksien vähentämiseen. (Bennett & Graham 1998, 108.)

Yleisesti ottaen yhteisöpohjainen rikostorjunta jaetaan kolmeen eri lähestymistapaan, jotka ovat kuitenkin osiltaan hieman päällekkäisiä. Nämä lähestymistavat ovat yhteisön järjestäytyminen, yhteisön puolustautuminen ja yhteisön kehittäminen. Yhteisön järjestäytyminen käsittää sellaisia toimenpiteitä, joilla parannetaan paikallisyhteisöjen sosiaalisia suhteita tavalla, joka edistää virallista sekä epävirallista valvontaa, lisää nuorten sosiaalistumista ja vahvistaa yhteisön yksilöiden keskinäistä solidaarisuuden tunnetta. Yhteisön puolustautumiseen kuuluu yhteisön järjestyksen tehostaminen esimerkiksi erilaisten valvontaratkaisujen avulla, jollaisia ovat mm. niin sanotut kansalaispartiot ja naapurivalvontajärjestelyt. Yhteisön kehittäminen taas on jo rakennetun ympäristön parantamista, asuinalueiden hallinnon ja palvelujen tuomista rikosten tapahtumatason lähelle, asuntojen jakamisenettelyjen kehittämistä ja alueiden taloudellista sekä sosiaalista uudistamista. (Aromaa & Laitinen 2005, 106.) Yhteisön kehittämisessä on olennaista, että nämä toimenpiteet kattavat tavat, joilla voidaan vaikuttaa yhteisöjen rappeutumiseen rakentamalla uudelleen sosiaalisia, taloudellisia ja materiaalisia elementtejä, jotka voivat johtaa tavoitellusti tai jopa tahattomasti rikollisuuden vähenemiseen (Bennett & Graham 1998, 122).

Kaikille näille kolmelle yhteisöpohjaisen rikostorjunnan lähestymistavoille on yhteistä se, että niiden toimenpiteiden kohteina ovat nimenomaan asuinalueiden omat yleiset toiminnalliset ominaisuudet, joissa sovelletaan usein käytännössä myös rikosten tilannetorjuntaa ja ympäristön suunnittelua koskevia toimenpiteitä. Näihin toimenpiteisiin sisältyy usein myös varhaista puuttumista potentiaalisiin rikoksen tekijöihin ja rikollisten yhteisöön integroivia ajatuksia. (Aromaa & Laitinen 2005, 106.)

4.8 CPTED-rikostorjuntamalli

CPTED (Crime Prevention Through Environmental Design) -rikostorjuntamallin tarkoituksena on vaikuttaa rikollisuuden vähentymiseen ja ennaltaehkäisyyn ympäristön kautta sen ajatuksen pohjalta, että erilaiset ympäristöt tuottavat eriasteisesti rikollisuutta. Tällaisen rikostorjuntaan tähtäävän ympäristösuunnittelun avulla voidaan vaikuttaa pääasiallisesti omaisuusrikkoksiin, mutta sen lisäksi myös joihinkin väkivaltarikkoksiin. CPTED-rikostorjuntamallin taustalla vaikuttaa vahvasti myös ajatus siitä, että potentiaaliset rikolliset jättävät rikoksen tekemättä ennemmin kiinnijäämisen pelon kuin rangaistuksen takia. (Aromaa & Laitinen 2005, 90; 93.)

Lähtökohtaisesti tämä rikostorjunnan muoto näkee muun muassa sosiaalisten kontrollikeinojen heikkenemisen aiheuttavan rikollisuutta, johon voidaan puuttua tietyin toimenpitein. Newmanin (1972) mukaan asuinympäristöjen suunnitteluun sovellettaessa tällaisia toimenpiteitä ovat esimerkiksi valvottavuuden lisääminen sekoittamalla kaupunkitoimintoja, asuinymppäristön järjestäminen sellaisiksi osa-alueiksi, jotka asukkaat tunnistavat omikseen sekä rakennusten ja tilojen julkisuuden tai yksityisyyden selkeän tunnistettavuuden varmistaminen. Kaupunkisuunnittelun lisäksi CPTED-rikostorjuntamallia voidaan soveltaa mihin tahansa tiloihin tai alueisiin, jolloin tärkeään rooliin nousee alueen käyttömahdollisuuksien ja alueella liikkumisen valvonnan tehostaminen.

Tällaisessa alueiden valvonnassa on olennaista rajata tilojen käyttäjät vain niihin, jotka ovat alueella oikeellisesti, lisätä potentiaalisten rikollisten tunnetta todennäköisestä kiinnijäämisestä ja vähentää kaikin tavoin todennäköisyyksiä siihen, että rikollinen valitsisi kohteeseen juuri kyseisen kohteen. Käytännössä tätä voidaan toteuttaa mm. rajoittamalla ja valvomalla sisäänkäyntiä eri tiloihin, merkitsemällä selkeästi pääsisäänkäynnit, aitaamalla turvallisuuden kannalta ongelmalliset kohteet ja suunnittelemalla ajoneuvo- sekä jalankulkutiet havainnoinnin kannalta mahdollisimman helpoiksi. Näiden lisäksi tilojen suunnittelulla ja rakenteellisilla ratkaisuilla myös luonnollista valvontaa voidaan parantaa siten, että tilojen lailliset käyttäjät pystyvät havainnoimaan paremmin ympäristöönsä, jolloin potentiaalisen rikollisen todennäköisyys tulla nähdyksi ja tunnistetuksi lisääntyy. (Aromaa & Laitinen 2005, 96.)

5 Kaupan alaan kohdistuva rikollisuus

Keskuskauppakamari (2008) on arvioinut Suomen kaupoille aiheutuvan sisäisestä ja ulkoisesta rikollisuudesta muodostuvan 400 miljoonan euron suuruisen vuosittaisen rikoshävikin. Suuruudeltaan tämä hävikki vastaa 1,3 prosenttia arvolisäverollisesta myynnistä. Tämä lisäksi rikoshävikki verottaa kaupan alaa myös sitä ehkäisevien toimenpiteiden kustannuksilla, jotka ovat yhteensä 50 - 100 miljoonaa euroa vuodessa. (Keskuskauppakamari 2008, 46.)

Ulkoisen rikollisuuden käsittää suurilta osin myymälänäpistyksiä, mutta siihen kuuluvat myös varkaudet, törkeät varkaudet, murrot, ryöstöt, petokset ja vahingonteot. Arvioiden mukaan ulkoinen rikollisuus kattaa noin kaksi kolmasosaa kaikesta rikollisuuden tuomasta hävikistä. Sisäiseen rikollisuuteen kuuluu taas suurilta osin henkilökunnan suorittamat varkaudet, kavallukset ja petokset. (Koskinen & Lalla 2002, 8.)

Seuraavassa kahdessa alaluvussa käsitellään tätä kaupan alaan kohdistuvaa rikollisuutta jaoteltuna ulkoiseen ja sisäiseen rikollisuuteen.

5.1 Ulkoinen rikollisuus

Ulkoinen rikollisuus käsittää toimipaikan henkilöstön sekä yhteistyökumppaneiden ulkopuolelta suuntautuvaa rikollisuutta, jonka yleisimpiä ilmenemismuotoja ovat varkaudet, ryöstöt ja petokset (Koskinen & Lalla 2002, 8).

Varkaudet on jaettu rikoslain pohjalta kolmeen eri luokkaan: näpistyksiin, varkauksiin ja törkeisiin varkauksiin. Näpistys tarkoittaa käytännössä samaa kuin lievä varkaus, rikoslain (28:3) mukaan "Jos varkaus, huomioon ottaen anastetun omaisuuden arvo, tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvosteltuna vähäinen rikoksenteijä on tuomittava näpistyksestä sakkoon". Näpistyksen ja varkauden välille ei ole laissa määritelty euromääräistä rajaa, mutta yleisenä käytännönsäätönä näpistykset muuttuvat varkauksiksi varastetun omaisuuden arvon ylittäessä viisisataa euroa. Tähänkin vaikuttaa kuitenkin teon kokonaisuuden arviointi, eli esimerkiksi myymälävarkauden osoittautuessa etukäteen suunnitelluksi varkaudessa käytettävän tuotesuojauksen neutralisoivan foliovuoratun kassin avulla, euromääräiseltä arvoltaan pienikin anastus voidaan tulkita varkaudeksi. (Länsi-Uudenmaan poliisilaitos).

Törkeäksi rikoslaki (28:2) taas määrittää varkauden mm. silloin, kun varkauden kohteena on erityisen arvokas omaisuus, varkaudella aiheutetaan sen uhrille erityisen suurta vahinkoa, rikoksenteijä käyttää hyväkseen uhrin avutonta tai hädänalaista tilaa, varas varustautuu teon toteuttamista varten ampuma aseella tai muulla vastaavalla tai jos varkaus on muutoin kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Seuraavissa taulukoissa on tarkasteltu tilastoja varkausrikosten, niiden yritysten sekä liikkeen murtautumalla tehtyjen rikosten määristä sekä niiden kehittymisestä vuosilta 2003 - 2008.

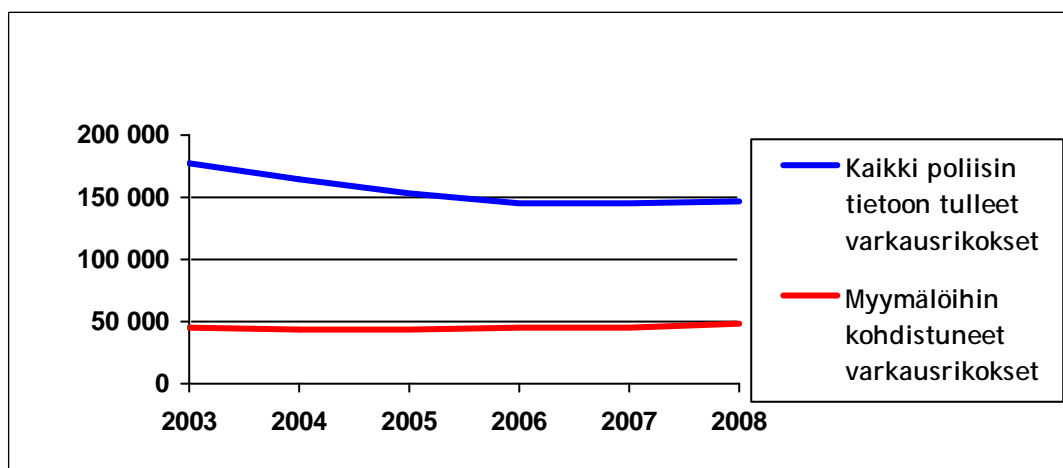
	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Varkauksia ja näpistyksiä	44 170	42 125	43 079	43 268	44 086	47 458
Varkausrikosten yrityksiä	1 291	1 219	1 192	1 201	1 216	1 352
Törkeitä varkauksia	5	8	11	6	11	17
Varkausrikoksia yhteensä	45 466	43 352	44 282	44 475	45 313	48 827

Taulukko 1 Myymälöihin kohdistuneet varkaus- ja näpistysrikokset sekä niiden yritykset vuosina 2003 - 2008 (Poliisin tietovarasto Polstat).

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Törkeitä varkauksia	2 128	2 061	2 044	1 842	1 931	1 904
Varkauksia ja näpistyksiä yhteensä	161 206	150 077	140 708	134 119	133 599	135 564
Varkausrikosten yrityksiä	14 187	12 082	10 576	9 568	9 642	9 126
Varkausrikoksia yhteensä	177 521	164 220	153 328	145 529	145 172	146 594

Taulukko 2 Kaikki poliisin tietoon tulleet varkaus- ja näpistysrikokset sekä niiden yritykset vuosina 2003 - 2008 (Poliisin tietovarasto Polstat).

Kuten yllä olevista taulukoista 1 ja 2 käy ilmi, vaikka varkausrikokset sekä niiden yritykset ovat laskeneet vuosien 2003 ja 2008 välillä 17 prosenttia, kaupan alalla varkausrikosten määrä on pysynyt lähes samana, jopa kasvaen seitsemän prosenttiyksikköä. Tämä on esitetty kuviossa 2.

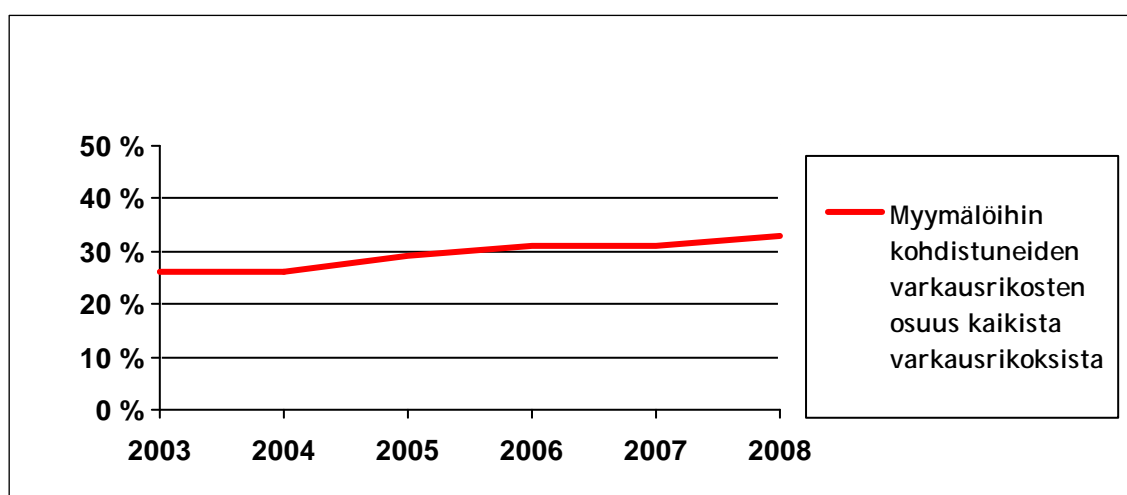
Kuvio 2 Kaikki poliisin tietoon tulleet varkausrikokset ja niiden yritykset sekä myymälöihin kohdistuneet varkausrikokset ja niiden yritykset vuosina 2003 - 2008.

Taulukossa 3 on verrattu kaupan alaan kohdistuneiden varkausrikosten ja niiden yritysten osuutta kaikkiin poliisin tietoon tulleisiin varkausrikoksiin ja niiden yrityksiin vuosilta 2003-2008.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Myymälöihin kohdistuneet varkausrikokset ja niiden yritykset yhteensä	45 466	43 352	44 282	44 475	45 313	48 827
Kaikki poliisin tietoon tulleet varkausrikokset ja niiden yritykset yhteensä	177 521	164 220	153 328	145 529	145 172	146 594
Myymälöihin kohdistuneiden varkausrikosten osuus kaikista poliisin tietoon tulleista varkausrikoksista ja niiden yrityksistä	26 %	26 %	29 %	31 %	31 %	33 %

Taulukko 3 Myymälöihin kohdistuneiden varkausrikosten ja niiden yritysten osuus kaikista poliisin tietoon tulleista varkausrikoksista ja niiden yrityksistä vuosina 2003 - 2008.

Näin ollen voidaan todeta, että kaupan alaan kohdistuvien varkausrikosten ja niiden yritysten suhteellinen osuus kaikista varkausrikoksista sekä niiden yrityksistä on kasvanut vuosien 2003 ja 2008 välillä yhteensä seitsemän prosenttiyksikköä, joka on esitetty myös kuviossa 3.

Kuvio 3 Myymälöihin kohdistuneiden varkausrikosten sekä niiden yritysten osuus kaikista varkausrikoksista sekä niiden yrityksistä vuosina 2003 - 2008.

Kaupan alaan kohdistuu yhtenä ulkoisen rikollisuuden muotona myös murtoja, jotka määritellään rikoslain pohjalta varkauksiksi, törkeiksi varkauksiksi tai varkauden yrityksiksi. Myymälöihin murtautumalla tehtyjä rikoksia on tarkasteltu taulukossa 4. Kuten taulukosta käy ilmi, myymälöihin kohdistuvien murtojen määrä on vähentynyt vuosien 2003 ja 2008 välillä 30 prosenttia. Myös murtojen prosentuaalinen osuus kaikista myymälöihin kohdistuneista varkausrikoksista ja niiden yrityksistä on laskenut tällä ajanjaksolla viisi prosenttiyksikköä. Vaikka myymälöihin murtautumisen määrä on laskenut, kaikista myymälöihin kohdistuneista varkausrikoksista vuosien 2003 ja 2008 välisenä aikana keskimäärin 11 % on kuitenkin tehty murtautumalla liikkeeseen.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Törkeitä varkauksia liikkeeseen murtautumalla	322	194	186	182	166	205
Varkauksia ja näpistyksiä liikkeeseen murtautumalla	4 365	3 637	3 094	2 989	3 141	3 142
Varkausrikosten yrityksiä liikkeeseen murtautumalla	1 594	1 244	1 005	986	1 030	1 061
Liikkeeseen murtautumalla tehtyjä varkausrikoksia sekä niiden yrityksiä yhteensä	6 281	5 075	4 285	4 157	4 337	4 408
Kaikki myymälöihin kohdistuneet varkausrikokset sekä niiden yritykset yhteensä	45 466	43 352	44 282	44 475	45 313	48 827
Liikkeeseen murtautumalla tai murtoa yrittämällä tehtyjen varkausrikosten osuus kaikista myymälöihin kohdistuneista varkausrikoksista sekä niiden yrityksistä	14 %	12 %	10 %	9 %	10 %	9 %

Taulukko 4 Liikkeeseen murtautumalla tehdyt varkaus- ja näpistysrikokset sekä niiden yritykset vuosina 2003 - 2008 (Poliisin tietovarasto Polstat).

Kaupan alan ulkoista rikollisuutta ovat myös ryöstöt ja petokset. Ryöstöt on jaoteltu rikoslaisissa (31. luku) erikseen ryöstöihin ja törkeisiin ryöstöihin. Kun tekijä käyttää uhriin kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaa uhria välittömällä väkivallalla anastaakseen toisen omaisuutta, on kyse ryöstöstä. Kun tämän lisäksi ryöstön yhteydessä aiheutetaan tahallisesti vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila, ryöstö tehdään erityisen raa'alla tavalla, ryöstössä käytetään ampuma- tai teräasetta tai ryöstö on muutoin kokonaisuutena arvostellen törkeä, on kyseessä törkeä ryöstö.

Petos on määritelty rikoslaisissa (36:1) teoksi, jonka tekijä "hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä taikka toista vahingoittaakseen, erehdyttämällä tai erehdystä hyväksi käyttämällä saa toisen tekemään tai jättämään tekemättä jotakin ja siten aiheuttaa taloudellista vahinkoa erehtyneelle tai sille, jonka eduista tällä on ollut mahdollisuus määrätä". Myös petokset on jaettu teon vakavuusasteen pohjalta lieviin petoksiin, petoksiin ja törkeisiin petoksiin. Pahoinpitelyt ovat suuri uhka kaupan alan työntekijöiden terveydelle, joko ryöstön yhteydessä tai erillisenä tekona toteutettuna. Kauppojen toimitiloja taas uhkaa murtojen lisäksi myös ilkivallan, eli rikoslain (35:1) mukaan vahingontekojen kohteeksi joutuminen. Pahoinpitelyt sekä vahingonteot voidaan laskea osittain myös sisäiseksi rikollisuudeksi, koska niiden on mahdollista toteutua myös omien työntekijöiden toimesta.

Vaikka kaupan alaan kohdistuu erilaisia rikoksia, suurimpia rikollisen hävikin aiheuttajia ovat erilaiset varkausrikokset. Virtasen (ks. Koskinen & Lalla 2002, 13) mukaan myymälävarkaat varastavat periaatteessa mistä päin myymälää tahansa, mutta suosituimpia paikkoja ovat kuitenkin valvonnalta kuolleissa kulmissa olevat nurkkaukset, sovituskopit, uloskäyntien läheisyydessä olevat alueet, hyllyjen välit, portaikot sekä portaiden alustat, wc-tilat ja lastenhoito- sekä leikkihuoneet. Itse varastaminen tapahtuu usein esimerkiksi kätkemällä tavaraa omiin vaatteisiin, laukkuihin tai jo maksettujen tavaroiden joukkoon, vaihtamalla tuotteisiin halvempi hintalappu tai harhauttamalla kassahenkilöä rikoskumppanin avulla. Varkauksia toteutetaan myös pukemalla varastettavat vaatteet omien vaateiden alle tai piilottamalla tuotteita mm. lastenvaunuihin, toisen liikkeen logolla varustettuun muovipussiin tai alumiinifoliolla vuorattuihin kasseihin, jotka eliminoivat monien tuotesuojajärjestelmien hälytyksen aiheutumisen. Varkausrikoksia suorittavat suurelta osin nuoret ensikertalaiset, tilaisuuden tullen varastavat, ammattivarkaats, eläkeläiset, huumeidenkäyttäjät, hädänalaiset ja kleptomaanit. (Koskinen & Lalla 2002, 14-18.)

Varkauksien lisäksi kaupan alalla esiintyy myös ryöstöjä ja petoksia. Myymälöissä tapahtuvat kassaryöstöt tapahtuvat pääasiallisesti iltaisin juuri ennen liikkeen sulkemista tai aamuisin juuri ennen liikkeen avaamista. Ne suoritetaan tyypillisesti aseella uhkaamalla, tai tulemalla ostosten kanssa kassalle ja suorittamalla ryöstö kun kassa avataan. Ryöstöjä tekevät voidaan jakaa kolmeen luokkaan, jotka ovat tilaisuuden tullen toimivat, päihteiden käyttäjät ja am-

mattilaiset. Kaupan alalla esiintyvät petokset taas liittyvät lähinnä maksuvälineisiin, kuten pankki-, maksu-, luotto- tai muiden maksukorttien oikeudettomaan käyttämiseen tai niiden muunlaiseen väärinkäyttöön. Petoksia esiintyy myös esimerkiksi tuotteiden ostotilanteessa harhauttamalla kassahenkilö antamaan takaisin liikaa rahaa, ja tekaistuissa tai muutoin oikeudettomissa tuotteiden palautustilanteissa. (Koskinen & Lalla 2002, 18-22.)

5.2 Sisäinen rikollisuus

Sisäinen rikollisuus on muodostunut kiinteäksi osaksi kaupan alaa muun muassa osa-aikaisten työntekijöiden käytön kasvamisen, palveluntoimittajien ulkoistamisen ja voimakkaasti lisääntyneiden tavarantoimittajien edesauttamana. Yksi sisäistä rikollisuutta kasvattava tekijä on myös varastoinnin jatkuva vähentyminen, joka luo takaoville logistiikkaa ja liikennettä huomattavasti aikaisempaa enemmän, mikä taas luo lisää mahdollisuuksia erilaisille väärinkäytöksille. Myös kasvava henkilöstön sitoutumattomuus kaupan toimintaan lisää sisäistä rikollisuutta, koska toimipaikkaa jossa työskennellään ei koeta enää niin omaksi kuin aikaisemmin. Arvioiden mukaan kiinnijääneiden työntekijöiden ja yhteistyökumppaneiden määrä kasvaa samaa vauhtia kuin ulkoisten rikosten tekijöiden määrä. (Koskien & Lalla 2002, 23.)

Rikosnimikkeenä sisäinen rikollisuus ilmenee lähes aina näpistyksenä, varkautena tai kavalluksena. Kavalluksen rikoslaki (28:4) määrittelee teoksi, jossa tekijä anastaa hallussaan olevia tai erehdyksen kautta haltuunsa saamiaan varoja tai muuta omaisuutta. Lain pohjalta kavallukseksi käsitetään myös teot, joissa tekijä on saanut toimeksiannon tai muun vastaavan seikan perusteella haltuunsa varoja tai muuta omaisuutta, joiden arvo hänen on tilitettävä toiselle mutta hän jättää sen tekemättä. Myös kavallukset on jaettu rikoslaisissa teon vakavuusasteen pohjalta lieväksi kavallukseksi, kavallukseksi ja törkeäksi kavallukseksi.

Sisäinen rikollisuus voidaan jakaa valtaosalta myymälässä tapahtuvaan ja takatiloissa tapahtuvaan rikollisuuteen. Tavarantoimittajien varastaminen myymälästä on yleinen henkilökunnan väärinkäytösten toteutusmuoto. Myymälän omalle henkilökunnalle tai yhteistyökumppaneille erityisen varkausalttiita ovat sellaiset hetket, jolloin he työskentelevät yksin, kuten siivous sulkemisaikan jälkeen ja valvomattomat öiset tavarantoimitukset. Pois lukien päihteiden käyttäjät, erona ulkoihin varkaksiin kaupan omat työntekijät eivät yleensä varasta tuotteita jälleennyyntiä varten, vaan lähinnä omaa tai perheensä käyttöä varten. Varkaus tapahtuu useimmiten joko töistä lähtemisen yhteydessä tai apurin avulla, jolle varastettava tavara jätetään työpäivän aikana. Varastettava tavara voidaan viedä esimerkiksi roskien mukana ulos, josta apuri tai tekijä käy hakemassa sen myöhemmin. Takatiloihin kohdistuvassa rikollisuudessa suurin riski on taas tavarantoimittajan vastaanotossa ja sen luovutuksessa, jossa voidaan saada erittäin nopeasti aikaan merkittävä hävikki. Takatiloissa tavarantoimittaja ja -vastaanottaja voivat toimia yhdessä, jolloin tavara voidaan esimerkiksi kuitata rahtikirjaan oikein saaduksi, vaikka

osa siitä jätettäisiin autoon. Tämän jälkeen saatu voitto jaetaan tavarantoimittajan ja vastaanottajan kesken. (Koskien & Lalla 2002, 24.)

Henkilökunnan suorittamaa sisäistä rikollisuutta esiintyy myös kassaväärinkäytöksiä, joissa kassahenkilö pyrkii yleensä joko anastamaan rahaa itselleen tai auttamaan esimerkiksi tuttaviaan tai sukulaisiaan anastamaan tuotteita. Itselleen kassanhoitajat saattavat anastaa rahaa mm. jättämällä lyömättä kassaan asiakkaan maksaman summan, mitätöimällä kalliin tuotteen rivin kuitista ja pitämällä tämän summan itse tai mitätöimällä koko myyntitapahtuman. Kassanhoitajat voivat anastaa rahaa myös tekemällä aiheettoman virhekuitin asiakkaan maksamista ostoksista tai yksinkertaisesti ottamalla rahaa kassasta. Apurin kanssa suoritettujen kassahenkilöiden väärinkäytösten toteuttamiseksi tai tuttavien varastamista edesauttaakseen kassahenkilöt ovat esimerkiksi vetäneet tuotteen hinnalla ohi skannauslaitteesta, skannanneet kalliin tuotteen käteen liimatulla halvan tuotteen koodilla, lyöneet kassaan vain murtoosan tuotteen arvosta tai hinnoitelleet itse omat ostoksensa alihintaan. (Koskien & Lalla 2002, 25.)

Henkilökunnan sisäisen rikollisuuden aiheuttamaan hävikkiin lasketaan mukaan myymälähenkilökunnan lisäksi kaikki muutkin työntekijät, kuten johdossa ja toimihenkilöinä työskentelevät työntekijät sekä yhteistyökumppanit. Varsinkin yhteistyökumppanit ovat suuri sisäisen rikollisuuden riski, koska he pääsevät usein työskentelemään vapaasti toimipisteiden myymälä- ja takatiloihin. Yhteistyökumppaneiksi lasketaan mm. erilaiset palveluidentoimittajat, kuten siivous-, vartiointi- ja kiinteistöhuoltoyritykset.

6 Tutkimuksen toteuttaminen

Tämän opinnäytetyön tutkimusosuus on jakautunut kahteen osioon, jotta tutkittavasta ilmiöstä saataisiin mahdollisimman laaja käsitys. Ennen tutkimusosuuden aloittamista tutustuin kattavasti tutkimaani ilmiötä käsittelevään teoriaan, jonka pohjalta tarpeet tutkimuksen toteuttamiseen hahmottuivat. Ilmiön luonteesta johtuen halusin sisällyttää tutkimukseen myös niin sanotun vastapuolen eli myymälävarkaiden näkemyksiä tutkittavasta asiasta lisätäkseni tutkimuksen luotettavuutta. Näiden myymälävarkaiden tuli olla näpistelijöitä ”ammattimaisempia”, jotta heidän tekotavoilleen on mahdollista löytää samoja kaavoja tai yhtäläisyyksiä.

Varsinkin riittävän ammattimaisten myymälävarkaiden lähestymiseen oli aluksi vaikea löytää toteutettavissa olevaa tapaa, mutta lopulta oikeaksi väyläksi osoittautui Kriminaalihuoltolaitos. Tutkimuksen toisena osana toimi kauppaketju X.

6.1 Myymälävarkaat

Toisena osana tämän opinnäytetyön tutkimusosuudessa olivat näpistyksiä laajempaa myymälävarkauksista omaavat tuomitut rikolliset. Näiden rikollisten lähestymiselle parhaaksi väyläksi osoittautui Kriminaalihoitolaitos, joka toimii oikeusministeriön rikosseuraamusviraston alaisuudessa. Kriminaalihoitolaitoksena asiakkaita ovat ne, jotka ovat tuomittu joko ehdonalaiseen vankeusrangaistukseen tai ne, jotka ovat tuomittu ehdottomaan vankeusrangaistukseen mutta ovat osan vankeudesta suorittamaan päässeet ehdonalaiseen vankeuteen. Sovittuani tutkimuksen toteutumisesta Espoon alueen Kriminaalihoitolaitoksen apulaisjohtajan kanssa, anoin rikosseuraamusvirastolta erillisen Espoon kriminaalihoitolaitoksen asiakkaisiin kohdistuvan tutkimusluvan, jonka jälkeen Kriminaalihoitolaitoksen työntekijät alkoivat kartoittaa kasvotusten tapahtuviin haastatteluihin suostuvia asiakkaitaan. Haastatteluihin sekä kyselyyn osallistuvilla oli yleisenä taustakriteerinä yksittäisiä näpistyksiä laajempi myymälävarkauksista, koska tutkittavan ilmiön luonteen johdosta tarkempi taustakriteerien määrittely oli käytännössä mahdotonta. Haastatteluihin suostuvia löytyi neljä, joista kahden haastattelut toteutuivat. Näiden haastattelujen kysymykset pohjautuivat rikostorjunnan ja hävikintorjunnan teorioihin, jonka lisäksi kysymysten suunnittelussa oli mukana myös kauppa-ketju X:n emokonsernin turvallisuuspäällikkö. Haastateltavien henkilöiden taustalla oli rikoksia laajan myymälävarkauspohjan lisäksi autovarkauksista ja ryöstöistä törkeisiin ryöstöihin, erilaisiin huumausainerikoksiin ja tapon yritykseen. Toinen haastateltavista oli ollut yhteensä 12 vuotta ehdottomassa vankeudessa. Haastateltavista ja haastatteluista tarkemmin tutkimustulokset -osiossa.

Näiden kahden haastattelun lisäksi tutkimukseen kuului samoilla taustakriteereillä laajemmalle otannalle suunnattu kysely. Tämän kyselyn kysymykset perustuivat teorian lisäksi suurilta osin kahteen jo tehtyyn haastatteluun sekä niissä esille tulleeseen aineistoon. Tässä vaiheessa Espoon alueen omaisuusrikostaustaisten asiakkaiden määrä osoittautui sen verran pieneksi, että laajensin kyselyä Helsingin alueen Kriminaalihoitolaitokseen saadakseni riittävästi vastauksia kyselyyn. Kyselylomakkeisiin vastaaminen tapahtui Kriminaalihoitolaitoksen työntekijöiden välityksellä siten, että he antoivat lomakkeen kohderyhmään sopiville asiakkailleen, jotka vastasivat kyselyyn heidän ehdonalaiskäyntiensä yhteydessä. Kyselyn vastauksia kerättiin Kriminaalihoitolaitoksen Espoon ja Helsingin alueilla noin kolmen kuukauden ajan 21.4.2009 - 14.7.2009.

Kyselylomakkeen vastausasteikkona käytettiin Likertin välimatka-asteikkoa. Likertin asteikossa on perinteisesti viisi vastausvaihtoehtoa, mutta tähän tutkimukseen vastausvaihtoehtoja annettiin kuusi, jotta vältettäisiin keskivälin vaihtoehdon valitseminen ajattelun helpottumisen takia. Myymälävarkaille suunnatuissa kyselylomakkeissa vastausvaihtoehdot olivat numeraaliset, välillä 0 = ei yhtään ja 5 = paljon.

6.2 Kauppaketju X

Tutkimusosuuden toisena osana toimii kauppaketju X, joka kuuluu yhteen maamme suurimmista kaupan alan konserneista ja on yksi maan suurimmista kauppaketjuista. Ketjuun kuuluu yhteensä yli kolmekymmentä myymälää, joiden pinta alat vaihtelevat 1 100 ja 16 000 neliömetrin välillä. Näissä myymälöissä työskentelee yhteensä hieman alle 3000 työntekijää. Kauppaketju X:n osalta myymälöiden johtajien sekä myymäläkohtaisten turvallisuusvastaavien avulla selvitettiin internetpohjaista kyselyä käyttämällä mm. näkemyksiä kameravalvonnasta, sen toivottuja ja havaittuja vaikutuksia, hankintasyitä, toteutustapoja sekä sen painotusta muihin kaupan alan hävikinehkäisymenetelmiin verrattuna. Kauppaketju X:n kyselylomakkeen kysymykset pohjautuivat tähän tutkimukseen liittyvän olemassa olevan teorian ja tutkimuksessa selvitettävien asioiden lisäksi osaltaan myös myymälävarkaiden haastatteluissa ilmenneisiin asioihin.

Kyselylomakkeen kysymyksiä luotiin äsken mainittujen teorioiden ja haastattelupohjien lisäksi myös kauppaketju X:n emokonsernin turvallisuuspäällikön kanssa. Tämän tapaamisen jäljiltä ovat sen hetkiset kysymykset käytiin läpi myös kauppaketju X:n turvallisuuspäällikön kanssa, jonka jälkeen kysymyksiin tehtiin taas tarvittavat muutokset. Tässä vaiheessa kyselylomakkeen ollessa Word -dokumenttina kysely päätettiin kuitenkin toteuttaa sähköistä lomaketyä käyttäen vastausprosentin nostamisen ja tulosten käsittelyn yksinkertaistamisen takia. Tällöin opettelin sähköisen internetpohjaisen E-lomake kyselylomakesovelluksen käytön, jonka avulla loin kauppaketjuun lähetettävät kyselylomakkeet. Tutkimuksen laadun varmistamisen takia kauppaketju X:n sekä sen emokonsernin turvallisuuspäällikköjen kanssa läpikäytyjen kysymysten jälkeen yhdestä myymälästä valittiin vielä yksi testivastaaja ennen kyselyn aloittamista. Tämän jälkeen kyselylomaketta muokattiin vielä testivastaajan havaitsemien puutteiden pohjalta, jonka jälkeen kysely aloitettiin. Kysely aloitettiin liitteistä löytyvän saatekirjeen kanssa, jonka jälkeen kyselyyn vastaamisesta lähetettiin vielä erillinen muistutus viikkoa ennen kyselyn päättymistä niille vastaajille, jotka eivät olleet vielä vastanneet kyselyyn.

Myös kauppaketju X:n vastaajille käytettiin Likertin välimatka-asteikkoa, jossa oli kuusi vastausvaihtoehtoa. Syy parilliseen vastausvaihtoehtojen määrään oli sama kuin edellä mainittujen myymälävarkaille suunnattujen kyselylomakkeiden kohdalla, eli keskivälivaihtoehdon valitseminen siitä syystä että vastauksen ajatteluun ei tarvitse panostaa. Kauppaketju X:n vastaajille vastausvaihtoehdot olivat ei yhtään, erittäin vähän, vähän, jonkin verran, paljon ja erittäin paljon.

Kyselytutkimuksen kysymykset suunnattiin kahteen suuntaan riippuen siitä, oliko myymälässä erillistä turvallisuusvastaavaa, koska kaikissa myymälöissä ei tällaista ollut. Kyselyn enemmän hallinnolliseen puoleen painottuvat kysymykset suunnattiin myymälöiden johtajille, ja enem-

män käytännönläheiset kysymykset, kuten kameroiden määrät, turvallisuusvastaaville, joita oli n. 75 prosentissa myymälöistä. Niissä myymälöissä, joissa ei ollut erillistä turvallisuusvastaavaa, kaikki kysymykset suunnattiin myymälän johtajalle. Näin ollen loin kyselyä varten kolme erilaista sähköistä lomaketta: yksi myymälöiden johtajille, yksi turvallisuusvastaaville ja yksi kaikki kysymykset sisältävä lomake myymälän johtajille sellaisiin toimipaikkoihin, joissa ei ollut erillistä turvallisuusvastaavaa.

Kyselyosuuden lisäksi kauppaketju X:n osalta tutkimukseen kuuluu vielä ketjun turvallisuuspäälliköltä saadut kiinniottilastot vuosilta 2001 - 2008, joita verrattiin kameroiden neliöpohjaiseen lukumäärään sekä aktiivisen kameravalvonnan määrään.

7 Tutkimusmenetelmät

Tässä kappaleessa käsitellään tutkimuksessa käytettyjä tutkimusmenetelmiä, tiedonkeruutoteja sekä analysointimenetelmiä. Tutkimus on toteutettu käyttäen deduktiivista logiikkaa, joka tarkoittaa ennalta olemassa olevan teorian testaamista.

Tutkimusmenetelmänä käytettiin tapaustutkimusta, tiedonkeruumenetelminä kyselyä sekä teemahaastattelua, ja tiedon analysointimenetelminä teorialähtöistä sisällönanalyysia sekä ristiintaulukointia.

7.1 Tapaustutkimus

Tämän tutkimuksen tutkimusmenetelmänä käytettiin tapaustutkimusta. Tapaustutkimus, toiselta nimeltään case study, on määritelty empiiriseksi tutkimukseksi, joka tutkii nykyistä ihmisen toimintaa tai tapahtumaa tietyssä ympäristössä käyttäen monipuolisia sekä monilla tavoin hankittuja tietoja (Yin 1983, 23). Syrjälä (1994) on määritellyt tapaustutkimuksen hie-man yksinkertaisemmin toiminnassa olevan tapahtuman tutkimukseksi. "Tapaus on yleensä jossain suhteessa muista erottuva, se voi olla poikkeava kielteisesti tai myönteisesti, mutta myös aivan tavallinen tyypillinen arkipäivän tapahtuma". Tapaustutkimuksen määrittely voi juuri tästä syystä muodostua ongelmaksi, koska tutkittava tapaus voi olla lähes mikä vain, kuten yksilö, ryhmä, asiakas, asiakasryhmä, sairaala, osasto jne. (Syrjälä 1994, 11-12.)

Tapaustutkimuksen tarkoitus on etsiä toisaalta sitä, mikä on yhteistä tutkittavassa tapauksessa ja toisaalta sitä, mikä on erityistä ja uniikkia (Stake 2000, 238). Tapaustutkimusten ongelmallinen kysymys liittyy usein myös tapausten yleistettävyyteen. Tämä johtuu siitä, että normaalisti tapaus ei ole yleistettävissä, mutta tapaustutkimuksissa tutkija saattaa kuitenkin löytää yksilöitä yhdistävän piirteen. (Metsämuuronen 2006, 92.) Yleistäminen ei saa kuiten-

kaan olla itsetarkoitus, vaan yleistämistä olennaisempaa on tapauksen ymmärtäminen (Stake 2000, 238).

Tapaustutkimuksen voi ymmärtää keskeisenä kvalitatiivisen metodologian tiedonhankinnan strategiana, koska lähes kaikki muutkin strategiat käyttävät tapaustutkimusta lähestymistapanaan. Näin ollen voidaan myös siis sanoa, että melkein kaikki kvalitatiivinen tutkimus on tapaustutkimusta. Erot erilaisten kvalitatiivisten tiedonhankintastrategioiden välille syntyvät siitä, mikä on tutkimuksen kohde ja miten tieto hankitaan. (Metsämuuronen 2006, 92.)

Tapaustutkimuksen tiedonhankintatapoja ovat kyselyt, haastattelut, havainnointi ja arkistomateriaalin käyttö. Kerättävän tiedon on näin ollen mahdollista olla sekä kvantitatiivista että kvalitatiivista. (Järvinen & Järvinen 2000, 78.) Tapaustutkimus voi olla luonteeltaan myös kuvailevaa, teoriaa testaavaa tai teoriaa luovaa (Järvinen & Järvinen 2000, 78). Tämä tutkimus keskittyy näistä kolmesta tapaustutkimuksen luonteesta pääasiallisesti teorian testaamiseen, mutta osiltaan myös sen luomiseen.

Tässä tutkimuksessa tapaustutkimuksen menetelmä on suurimmilta osin kvalitatiivinen, mukana on myös kvantitatiivisia piirteitä. Kärjistettynä kvalitatiivisissa tutkimuksissa on pääasiallisesti tarkoitus mitata laatua, ja kvantitatiivisissa määrää. Kvantitatiivisen tutkimuksen tunnusmerkkejä ovat mm. aiempien teorioiden esittely, hypoteesien esittäminen ja tutkittavien henkilöiden valinta. Kvalitatiiviselle tutkimukselle ominaista on taas se, että tiedon hankinta ja ilmiön käsittely on luonteeltaan kokonaisvaltaisempaa ja se, että suositaan sellaisia metodeja joissa tutkittavien näkökulmat pääsevät hyvin esille, kuten esimerkiksi teemahaastattelua. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 182-186.)

Cunningham (1997) on ryhmittänyt tapaustutkimusmenetelmät kolmeen tyyppiin, jotka ovat intensiiviset case -menetelmät (narratiiviset eli kerronnalliset tutkimukset, taulukointi, selittävät ja tulkitsevat tutkimukset), vertailua korostavat case -menetelmät (tapausten vertailut, niiden katsaukset ja tulkitsevat vertailut) ja toimintatutkimukset (diagnostiset ja kokeelliset toimintatutkimukset). Näistä Cunninghamin tapaustutkimusten metodijaoista tässä tutkimuksessa käytetään sekä intensiivisiä että vertailua korostavia case -metodeja.

Intensiivisistä tapaustutkimusmetodeista taulukointimetodilla on tarkoitus tuottaa tietoa siitä, kuinka monta kertaa jokin asia on tapahtunut tai esiintynyt (Järvinen & Järvinen 2000, 79). Tämän tutkimuksen kohdalla taulukointi keskittyy mm. tutkimuksen kohteena olevan kauppaketjun kiinniottotapahtumiin, jotka suhteutetaan kameroiden neliöpohjaiseen määrään. Selittävä case -metodi eroaa taulukoinnista siinä, että tämän metodin tarkoituksena on antaa vain selitystä tukevaa informaatiota kirjaten tosiasioita, joista vedetään myöhemmin päätelmiä (Järvinen & Järvinen 2000, 79). Selittävän metodin tarkoituksena on tuottaa tälle

tutkimukselle puhtaasti kvantitatiivista perspektiiviä laajempaa näkökulmaa tutkittavaan ilmiöön.

Olellisimmat tapaustutkimuksen metodit tässä tutkimuksessa ovat kuitenkin tapausten katsaus eli case survey sekä tapausten vertailu. Tapausten katsaus on verrattavissa kyselylomakkeen avulla tehtyyn katsaukseen, koska siinä tutkitaan suuria määriä tapauksia ja taulukoidaan yhteiset tekijät tai kategoriat. Tapausten vertailun tarkoituksena on laatia ensin selitys yhdelle tai useammalle tapaukselle, jonka jälkeen vertaamalla tapauksia toisiinsa pyritään ymmärtämään miksi tietyt ehdot ovat tai eivät ole voimassa tarkastelluissa tapauksissa. Tätä kautta tavoitteena on löytää tulkintoja tapauksille. (Järvinen & Järvinen 2000, 59). Cunninghamin (1997) ajatusten mukaan tapausten vertailu on lähellä myös taulukointimetodia tutkijan luodessa yhden tapauksen perusteella käsiteluokittelun ja verrattessa muiden tapausten käsiteluokitteluja aikaisempiin pyrkien löytämään yhtäläisyyksiä. Tapausten katsaus ja tapausten vertailu muodostavat tässä yhteydessä keskeisimmät metodit tämän tutkimuksen teoriapohjan luomisen jälkeisen osuuden keskittyessä nimenomaisesti tiettyjä tapahtumia käsittelevään katsaukseen, niiden yhtäläisyyksien löytämiseen sekä näiden tapahtumien syiden etsimiseen.

Tapaustutkimus on saanut muiden tutkimusmenetelmien tavoin osakseen myös kritiikkiä. Tapaustutkimusta on kritisoitu mm. siitä, että sen yhteydessä on vaikea tehdä kontrolloituja havaintoja tutkimustilanteen ollessa erittäin luonnonmukainen poiketen huomattavasti laboratorion ihanteellisista tutkimusolosuhteista. Toisin sanoen tapaustutkimus tuottaa runsaasti muuttujia mutta vähän niitä koskevia havaintoarvoja, joten tilastollisiin päätelmiin ei synny mahdollisuutta. Tapaustutkimuksen ongelma on yhden käsityksen mukaan myös se, ettei sen yhteydessä olisi mahdollista tehdä loogisia deduktioita, eli matemaattisiin keinoihin perustuvia päätelmiä tai laskelmia. Koska tapaustutkimus ei tuota yleensä kvantitatiivista tietoa, tutkittavan ilmiön matemaattinen kuvaus on hankalaa. (Lee 1989, 33-50). Lee kritisoi tapaustutkimusta myös siitä, ettei tapaustutkimusta ole käytännössä mahdollista toistaa, koska on mahdotonta löytää uudestaan täysin samanlaista yhdistelmää yksilöitä, ryhmiä, sosiaalisia rakenteita ja ympäristöjä. Tästä seuraa ongelma siitä, miten voidaan verifioida tapaustutkimuksen johtopäätökset tai tutkimustulokset.

Nämä kaikki edellisessä kappaleessa esitetyt kritiikit tapaustutkimusta kohtaan voidaan kuitenkin Leen mukaan paikata korvaavilla tekijöillä. Kontrolloituja havaintoja käsittelevään ongelmaan Leen ratkaisu on luonnolliset kontrollit, joiden pohjalta tutkija johtaa tarkasteltavista teorioista ennusteita, jonka jälkeen hän havainnoi niiden toteutumista. Loogisiin deduktioihin Leen näkemyksenä ongelma poistuu siitä syystä, että koska matematiikka on logiikan yksi osa, ei logiikka eikä deduktio edellytä matemaattisia merkintöjä, vaan myös verbaalisista propositioista eli väitelauseista voidaan tehdä kontrolloituja deduktioita. Vastaus tapaustut-

kimuksen toistamiseen sekä tulosten verifioimiseen löytyy Leen mukaan taas siitä, että sama tapaustutkimus uusitaan samoilla teorioilla sekä mahdollisimman samoilla ehdoilla mikäli vain mahdollista. Tämä ei kuitenkaan ole useimmiten mahdollista, jolloin samat teoriat tulisi testata toisessa tapauksessa siten, että uudessa tapauksessa testattavat ennusteet voivat olla uusia, mutta niiden tulee olla johdettu samoista teorioista aikaisempien teorioiden kanssa.

7.2 Kysely

Tämän tutkimuksen pääasiallisena tiedonkeruumenetelmänä käytettiin kyselyä. Kysely tarkoittaa rakennettujen lomakkeiden avulla tapahtuvaa tiedonhankintaa, joka voi koskea koko tutkittavaa joukkoa tai vain osaa siitä. Kyselyssä käytettäville lomakkeille on kirjoitettu joukko kysymyksiä, joihin vastaajiksi valittujen henkilöiden toivotaan vastaavan. (Järvinen & Järvinen 200, 155.) Kyselytutkimusten avulla voidaan kerätä tietoa tosiasioista, käyttäytymisestä ja toiminnasta, tiedoista, arvoista, asenteista, uskomuksista tai käsityksistä ja mielipiteistä. Kysely tunnetaan myös keskeisenä menetelmänä survey tutkimukselle, joka tarkoittaa sen kaltaisia kyselyn, haastattelun ja havainnoinnin muotoja, joissa kerätään standardoidusti aineistoa ja joissa kohdehenkilöt muodostavat otoksen tietystä perusjoukosta. Standardoidulla tarkoitetaan tässä yhteydessä sitä, että mikäli halutaan selvittää esimerkiksi vastaajien koulutuspohjaa, tätä kysytään kaikilta vastaajilta täysin samalla tavalla. (Hirsjärvi ym. 1997, 182-186.)

Kyselytutkimuksen etuina on yleisesti ottaen pidetty mm. sitä, että niiden avulla on mahdollista kerätä laaja tutkimusaineisto, koska tutkimukseen voidaan tällöin saada paljon henkilöitä joilta voidaan kysyä monia asioita. Kysely on myös menetelmänä tehokas sen säästäessä huomattavasti tutkijan aikaa ja vaivannäköä. (Hirsjärvi ym. 1997, 184.) Hyvänä puolena kyselytutkimuksessa on myös se, ettei tutkija pääse vaikuttamaan vastauksiin olemuksellaan tai läsnäolollaan, kuten esimerkiksi haastattelussa voi käydä. Kyselyjen luotettavuutta parantava tekijä on myös se, kysymykset esitetään kaikille vastaajille täysin samassa muodossa, eivätkä esimerkiksi äänenpainot tai tauot sanojen välillä pääse vaikuttamaan kysymysten ymmärrettävyyteen. (Valli 2001, 101.) Heikkouksina kyselytutkimuksille on taas nähty se, ettei ole mahdollista varmistua siitä, miten huolellisesti ja rehellisesti vastaajat ovat vastanneet kyselyyn. Ei ole myöskään mahdollista varmistua siitä, miten onnistuneita annetut vastausvaihtoehdot ovat olleet vastaajien näkökulmasta, toisin sanoen väärinymmärryksiä on vaikea kontrolloida. Riskinä on aina myös se, että vastausprosentti voi jäädä todella alhaiseksi. (Hirsjärvi ym. 1997, 184.)

Kyselytutkimus on mahdollista toteuttaa posti- ja/tai verkkokyselynä tai kontrolloituna kyselynä. Kontrolloiduissa kyselytutkimuksissa tutkija joko jakaa kyselylomakkeita henkilökohtaisesti esimerkiksi työpaikoilla, messutilaisuuksissa tai koulutustapahtumissa, joissa hänen ta-

voittelemansa vastaajat ovat henkilökohtaisesti tavoitettavissa, tai tutkija lähettää lomakkeet postitse, mutta noutaa ne sovittun ajan kuluttua (Hirsjärvi ym. 1997, 186). Posti- ja verkkokyselyssä kyselylomake lähetetään vastaajille, jotka täyttävät sen ja palauttavat tapauskohtaisella tavalla tutkijalle. Postikyselyä lähellä on myös sellainen kyselyn muoto, jossa lomake lähetetään vastaajalle jonkin organisaation tai yhteisön välityksellä. Tällaisissa kyselyissä vastausprosentti on yleensä muodostunut tavallista korkeammaksi. (Hirsjärvi ym. 1997, 185.) Tässä tutkimuksessa on käytetty tätä kyselytutkimuksen muotoa kauppaketju X:n vastaajien vastatessa internetpohjaisen kyselylomakkeen välityksellä, joka toimitettiin vastaajille ketjun turvallisuuspäällikön välittämänä. Tätä kyselytutkimuksen muotoa käytettiin myös Kriminaalihuoltolaitoksen asiakkaiden kohdalla, jotka vastasivat kyselyyn Kriminaalihuoltolaitoksen työntekijöiden välittämällä lomakkeella.

Itse kyselylomakkeen kysymykset voidaan tehdä kahdella tavalla. Toisena vaihtoehtona vastaajalle voidaan antaa valmiit vaihtoehdot, joista hän valitsee vastauksensa, tai toisena vaihtoehtona vastaajan voidaan antaa vastata omin sanoin. Tällöin kysymykset ovat avoimia, joita käytettäessä vastaukset on kategorisoitava jälkikäteen tulosten käsittelyä varten. (Järvinen & Järvinen 200, 155.) Tämän tutkimuksen kyselylomakkeissa on sekä valmiita vaihtoehtoja että avoimia kysymyksiä. Avoimia vastausvaihtoehtoja on hyvä käyttää eteenkin silloin, kun kysymyksen kohteena oleva aihe ei ole vielä täysin jäsentynyt jolloin tutkija odottaa, että tutkitavat ilmaisisivat vastauksillaan käytössä olevia hahmottamistapoja (Järvinen & Järvinen 200, 156).

Kyselylomakkeen laadinnalla sekä kysymysten huolellisella suunnittelulla voidaan tehostaa olennaisesti koko tutkimuksen onnistumista. Kysymyksissä on myös vältettävä epämääräisyyttä, koska päteviä tuloksia saadakseen kysymysten on merkittävä samaa kaikille vastaajille. Kysymysten tulee olla myös spesifejä, koska yleiselle tasolle muotoiltuun kysymykseen sisältyy enemmän tulkinnan mahdollisuuksia kuin selkeästi rajattuun. Yksittäisillä sanavalinnoillakin voi olla merkittävä vaikutus kysymysten oikein ymmärrettävyyteen kaikkien vastaajien kesken. Kysymyksiä, joihin sisältyy kaksoismerkityksiä tulee myös välttää, koska kahteen erilaiseen kysymykseen on vaikea antaa yhtä vastausta. Kysymysten muotoilussa on vältettävä myös kaikenlaista johdattelua totuuden mukaisten vastausten saamiseksi. Monista näistä potentiaalisista ongelmatekijöistä voidaan päästä käyttämällä ns. pilottitutkimusta, jossa kyselylomake lähetetään ennen varsinaisen kyselyn aloittamista vähintään yhdelle tutkimuksen alueelle kuuluvista vastaajista. Tämän jälkeen tältä testivastaajalta kysytään kysymysten ymmärrettävyydestä ja muista vastaavista seikoista, jonka pohjalta kyselylomakkeeseen tehdään mahdolliset muutokset ja käynnistetään varsinainen kysely. (Hirsjärvi ym. 1997, 187-193.) Myös tämän tutkimuksen kauppaketju X:n kyselyosuudessa käytettiin tätä pilotointia, jonka testivastaajana toimi yhden ketjuun kuuluvan myymälän johtaja.

7.3 Teemahaastattelu

Toisena tiedonkeruumenetelmänä tässä tutkimuksessa käytettiin teemahaastattelua. Haastattelu itsessään tarkoittaa tietojen hankintaa tutkittavan kanssa keskustelemalla. Haastattelu on siis vuorovaikutustilanne, jossa tutkijan tehtävä on edistää kaikin tavoin keskustelua omalla toiminnallaan. (Järvinen & Järvinen 200, 153). Haastattelun suurena etuna on se, että sen avulla on mahdollista säädellä aineiston keräämistä joustavasti tilanteen edellyttämällä tavalla. Yleisimpinä syinä haastattelun valintaan tiedonkeruumenetelmänä on se, että tutkimuksen kohteena on vähän kartoitettu ja tuntematon alue, jolloin tutkijan on hankala tietää etukäteen vastausten suuntia, tai että tiedetään jo etukäteen tutkimuksen aiheen aiheuttavan vastauksia monitahoisesti moniin eri suuntiin. Yleisenä syynä haastatteluun päätymisessä on myös halu sijoittaa tulos laajempaan kontekstiin, koska haastattelussa on mahdollista nähdä vastaajan ilmeet ja eleet, jonka lisäksi haastateltava voi kertoa itsestään ja tutkittavasta aiheesta laajemmin kuin tutkija pystyy ennakoimaan. (Hirsjärvi ym. 1997, 194.)

Haastattelut voidaan jakaa kolmeen ryhmään sen pohjalta, miten tarkasti kysymykset on suunniteltu etukäteen. Nämä kolme ryhmää ovat strukturoidut haastattelut, puolistrukturoidut haastattelut ja avoimet haastattelut. Strukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat johdettu suoraan hypoteeseista ja vastausvaihtoehdot ovat valmiina, jotka käydään läpi haastateltavien kanssa täysin samalla tavalla. Avoin haastattelu taas tarkoittaa pelkkien tutkimusteemojen ohjaamaa haastattelua, joiden haastateltavat voidaan valita aiheesta parhaiten tietävistä henkilöistä. Avoimen haastattelun kautta pyritään ilmiöalueen laajaan kattavuuteen ja se palvelee parhaiten analyttistä tai teoreettista yleistämistä, kun taas strukturoitu haastattelu toimii parhaiten tilastollisen yleistämisen puolesta. Puolistrukturoitu, toiselta nimeltään teemahaastattelu sisältää strukturoituja kysymyksiä sekä myös avoimia teemoja. (Järvinen & Järvinen 200, 153.)

Teemahaastattelu on siis strukturoidun ja avoimen haastattelun välimuoto jolle on tyypillistä, että haastattelun aihepiirit ovat etukäteen tiedossa mutta kysymysten tarkka muotoilu sekä järjestys puuttuvat. Teemahaastattelu ei ole pelkästään kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmä vaikka sitä paljon niissä käytetäänkin, vaan se on yhtä käyttökelpoinen myös kvantitatiivisissa tutkimuksissa. (Hirsjärvi ym. 1997, 197.) Teemahaastattelu sopii hyvin sellaisiin tilanteisiin, joissa tutkimuksen kohteena ovat arat aiheet, tai joissa on tarkoituksena selvittää heikosti tiedostettuja asioita (Metsämuuronen 2006, 115). Tämän tutkimuksen kohdalla teemahaastattelun käyttö on tältäkin pohjalta perusteltua, koska tutkimuksen aiheisiin kuuluvat mm. myymälävarkaiden käyttäytyminen sekä heidän ajatusmallinsa joista ei ole Suomen osalta juurikaan olemassa tutkittua tietoa. Hirsjärven ym. (1997, 199) mukaan haastattelu voidaan toteuttaa joko yksilöhaastatteluna, parihaastatteluna tai ryhmähaastatteluna. Tämän tutkimuksen haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina.

7.4 Otanta

Otannan logiikka on siinä, että tutkija analysoi otoksesta kerättyä aineistoa, jonka pohjalta on tarkoitus tehdä koko perusjoukkoa koskevia päätelmiä. Otoksen tulokset koskevat luonnollisesti vain otosta itseään, mutta tämän jälkeisenä tavoitteena on yleistää ne takaisin perusjoukkoon. Otannan ensimmäinen vaihe on perusjoukon valinta, koska siitä ilmenee ketä tutkimus käsittelee. (Ahola 2007, 55-56.) Kyselyyn osallistujat voidaan valita tutkimukseen satunnaisesti tai ei-satunnaisesti. Vastaajien valinta satunnaisesti on yleisesti parempi, koska tällöin jokainen vastaus on tullut tutkimukseen mukaan sattumalta ilman tutkijan tai tutkittavan pyrkimystä, joka taas lisää tutkimuksen luotettavuutta. Joissakin tapauksissa voi olla tarpeellista tutkia myös koko perusjoukko, jolloin ei puhuta enää otoksesta, vaan kokonaistutkimuksesta. (Metsämuuronen 2006, 45.)

Tässä tutkimuksessa on kaksi eri perusjoukkoa. Toisen perusjoukon muodostavat kauppaketju X:n myymälöiden johtajat sekä myymäläkohtaiset turvallisuusvastaavat, ja toisen perusjoukon yksittäisiä näpistyksiä laajempaa varkaustaustaa omaavat tuomitut Kriminaalihuoltolaitoksen Espoon ja Helsingin alueiden asiakkaina olevat rikolliset. Kauppaketju X:n kohdalla kyseessä on edellä mainittu kokonaistutkimus, koska kyselytutkimukseen kuuluvat kaikki tästä perusjoukosta. Kriminaalihuoltolaitoksen asiakkaina olevien rikollisten perusjoukon otantamenetelmänä on käytetty harkinnanvaraista näytettä, jonka tavoitteena ei ole yleistää tutkittavaa ilmiötä tilastollisesti kvantitatiivisen otoksen tapaan, vaan tarkoitus on oppia ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä syvällisemmin (Hirsjärvi & Hurme 2001, 58-59).

7.5 Tiedon analysointimenetelmät

Tässä tutkimuksessa kyselyiden sekä haastattelujen analysointimenetelmänä käytettiin sisällönanalyysia sekä ristiintaulukointia. Lomaketutkimuksen aineisto analysoidaan numeerisessa muodossa siten, että se muodostaa havaintomatriisin, jossa kaikilla yksilöillä on arvo jokaisella muuttujalla. Lomakkeiden keruun jälkeen vastauksista saatu tieto muokataan sellaiseen muotoon että se voidaan käsitellä tilastollisesti, jonka jälkeen se analysoidaan ja tulkitaan. (Ahola 2007, 69.)

Sisällönanalyysin tarkoituksena on tarkastella saatua aineistoa eritellen etsien yhtäläisyyksiä ja eroja. Sisällönanalyysia käyttäen tutkittavasta ilmiöstä voidaan muodostaa tiivistetty kuvaus kytkien tulokset laajempaan yhteyteen sekä muihin aiheita käsitteleviin tutkimuksiin. Sisällönanalyysin yhteydessä puhutaan myös sisällön erittelystä, jolla tarkoitetaan sellaista kvantitatiivisten dokumenttien analyysia, jolla kuvataan määrällisesti jonkin tekstin tai dokumentin sisältöä. Näin ollen sisällönanalyysilla voidaan tarkoittaa joko laadullista sisällönanalysointia tai sisällön määrällistä erittelyä, ja näitä molempia tapoja voidaan käyttää

saman aineiston analysoinnissa. (Tuomi & Saarijärvi 2002, 105-116.) Alun perin sisällönanalyysi on ollut luonteeltaan kvantitatiivinen, mutta sitä käytetään nykyään usein myös kvalitatiivisena analyysinä (Anttila 2005, 292).

Sisällönanalyysi luokitellaan runkoon, joka muodostaa luettelon kaikista tutkimukseen kuuluvista sisältöluokista. Nämä luokat taas sisältävät pienempiä luokiteltavissa olevia osioita. Koska tutkimuksen aineisto jaetaan havaintoyksiköihin, jonka pienempinä osina ovat luokitusyksiköt. Käytettäessä sisällönanalyysia sen kvantitatiivisessa muodossaan luokitusyksiköt saavat numeerisia arvoja aina aineistossa esiintyessään. Tämän kautta aineisto on muutettavissa numeeriseen muotoon, jonka jälkeen aineisto voidaan muuntaa havaintomatriisiin. Havaintomatriisin muodossa ollessaan aineiston tulkinnassa on mahdollista käyttää tilastollisia menetelmiä, joista yleisimpiä sisällönanalyysin yhteyteen ovat mm. keskiarvojen ja muiden tunnuslukujen laskeminen, ristiintaulukointi ja korrelaatiokertoimien laskeminen. (Anttila 2005, 293.)

Sisällönanalyysin toteuttamiseen on kolme mahdollisuutta. Se voidaan toteuttaa aineistolähtöisesti, teoriaohjaavasti tai kuten tässä tutkimuksessa teorialähtöisesti. Teorialähtöinen tutkimus on kyseessä silloin, kun tutkimusaineiston analyysi perustuu olemassa olevaan teoriaan. Näin ollen aineiston analysoimista ohjaa valmis teoria, ja tarkoituksena on testata tätä teoriaa uudessa yhteydessä. Tästä lähestymistavasta käytetään myös nimitystä deduktiivinen analyysi. Teorialähtöisen analyysin luokittelu pohjautuu siis aikaisempaan viitekehukseen, esimerkiksi teoriaan tai käsitejärjestelmään, ja se lähtee liikkeelle muodostamalla ensimmäisenä analyysirungon, jonka sisälle luokitellaan sen jälkeen erilaisia kategorioita. (Tuomi & Saarijärvi 2002, 95-99, 110-112.)

Toinen tutkimuksen tiedonanalysointimenetelmä on ristiintaulukointi, joka on hyvä ja havainnollinen tapa kuvata kahden luokittelumuuttujan välistä suhdetta. Yhden muuttujan kuvaamiseen riittää yleensä soluun tuleva frekvenssi tai prosentuaalinen arvo, mutta useamman muuttujan ollessa kyseessä ristiintaulukoinnin avulla tuloksia voidaan analysoida huomattavasti tarkemmin. Ristiintaulukointi on suotavaa aina, kun halutaan johtaa yleistettäviä päätelmiä riippuvuudesta tai riippumattomuudesta kahden muuttujan välillä. (Metsämuuronen 2006, 604-605.) Tässä tutkimuksessa ristiintaulukoinnin osuus on suoritettu Excel taulukkolaskentaohjelmassa, joten varsinaista ristiintaulukoinnin vaihetta ei ole esitetty tässä työssä.

Ristiintaulukoinnilla tutkitaan siis muuttujien jakautumisia sekä niiden välistä riippuvuutta, toisin sanoen ehdollisia jakaumia. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että tarkasteltavan selitettävän muuttujan jakaumaa tutkitaan selittävän muuttujan eri luokissa. Selitettävän muuttujan arvot jakautuvat kuitenkin harvoin tasaisesti selittävän muuttujan luokkiin, jonka takia

analyyseissä on usein selkeyttämisen vuoksi tarpeellista laskea prosenttiosuudet. (Kvanti-MOTV.)

Muuttujien välistä riippuvuutta selitetään korrelaation avulla, joka tarkoittaa sananmukaisesti riippuvuussuhdetta. Korrelaatiokerroin on se, joka kertoo kahden muuttujan välisen riippuvuuden numeroarvona. Korrelaatio kuvaa riippuvuuksista niiden positiivista tai negatiivista suuntaa korrelaatiokertoimen ollessa positiivinen tai negatiivinen, ja riippuvuuden voimakkuutta numeraalisena arvona asteikolla -1 ja +1. Mitä lähempänä korrelaatiokerroin on nollaa, sitä heikompi on muuttujien tilastollinen riippuvuus. Positiivinen korrelaatio tarkoittaa sitä, että molempien muuttujien arvot kasvavat samansuuntaisesti, ja negatiivinen korrelaatio sitä, että muuttujien arvot vähenevät samansuuntaisesti. Korrelaatiokertoimen ollessa -1 tai +1, muuttujat ovat täydellisessä lineaarisessa korrelaatiossa. (Vilkka 2007, 130.)

8 Tutkimustulokset

Tässä kappaleessa käsitellään tutkimuksesta saavutetut tulokset. Ensimmäisenä käsittelen kahden myymälävarkaan kasvotusten toteutetut haastattelut mm. heidän taustojensa, varkauskohteidensa valinnan, varkauksien tekotapojen ja heidän käsitystensä mukaan parhaiden varkauksia ennalta ehkäisevien menetelmien osalta.

Haastattelujen jälkeen tässä kappaleessa esitellään kriminaalihuoltolaitoksen asiakkaina olevien tuomittujen myymälävarkaiden kyselyn tulokset, sekä kauppa- ja X:n kohdistetun kyselyn tulokset.

8.1 Haastattelut

Tämän tutkimuksen haastatteluihin osallistui kaksi tutkimuksen aihepiiriin osuvan vahvan rikostaustan omaavaa henkilöä. Molemmat haastattelut tapahtuivat Espoon alueen Kriminaali- huoltolaitoksen tiloissa, ja molemmat haastattelut tallennettiin luvan mukaisesti audiotallenteeksi haastattelujen tarkempaa jälkipurkua varten.

Näiden kahden tätä tutkimusta varten haastateltujen henkilöllisyyksien on luonnollisesti pysyttävä anonyymina, joten näistä kahdesta haastatellusta käytetään tässä työssä nimityksiä A ja B.

8.1.1 Haastateltavien taustat

Haastateltavat olivat rikos- sekä muilta taustoiltaan melko erilaiset. Tätä tutkimusta ajatellen tämä oli erittäin positiivinen asia, koska näin ollen oli mahdollista saada kysytyihin asioihin vastauksia kahdesta erilaisesta näkökulmasta. A:n rikostaustana oli mm. omaisuusrikoksia, kuten erilaisia myymälävarkauksia ja autovarkauksia, ryöstö, vahingontekoja, pahoinpitelyjä ja petos. Ehdollisen vankeuden lisäksi A oli ollut ehdottomassa vankeudessa puoli vuotta. A kertoi tehneensä myymälävarkauksia haastatteluhetken asti lähes päivittäin. B:n rikostaustana oli pääasiassa omaisuusrikoksia, kuten myymälävarkauksia, murtoja ja autovarkauksia, sekä sen lisäksi useita ryöstöjä joista kaksi törkeää ryöstöä, tapon yritys, pahoinpitelyjä, huumausainerikoksia ja kätkemisrikoksia. B oli ollut yhteensä 12 vuotta ehdottomassa vankeudessa.

Erona haastateltavien välillä oli myös taustamotiivi varastamiselle. A kertoi, ettei varastelisi jos hänellä olisi enemmän rahaa, eikä hän ollut myynyt koskaan varastamiaan tuotteitaan eteenpäin. Näin ollen myymälävarkauksien pääsyynä on siis ollut oma toimeentulo tai elintaso. B:n varkauksien pääsyynä on taas ollut päihteiden käytön rahoittaminen, ja hän oli joko myynyt suurimman osan tuotteista eteenpäin tai niiden varkaudet olivat olleet jo lähtökohtaisesti tilauksia.

8.1.2 Varkauskohteiden valinnat ja varkauksien tekotavat

A:n varkauskohteina olivat olleet pääasiallisesti ruokakaupat, vaatekaupat, elektroniikkaliikkeet ja tavaratalot, ja B:n kohteita olivat kaikki liikkeet laidasta laitaan. A:n ensisijaisesti varastamat tuotteet olivat olleet ensisijaisesti olut, tupakka sekä elintarvikkeet, mutta myös pienen elektroniikka, kuten kännykät ja kannettavat tietokoneet. B:llä taas ei ollut määriteltävää ensisijaista tuoteryhmää varkauksien kohteina, vaan B oli näpistänyt tai varastanut tuotteita puvuista ja muista vaatteista elintarvikkeisiin, kirjoihin ja elektroniikkaan. B oli varastanut paljon tuotteita myös tilaustyönä tilauslistojen pohjalta. Yhtenä suurena erona näiden kahden haastateltavan välillä oli myös se, että A oli tehnyt kaikki näpistykset ja varkaudet selvin päin, ja B taas lähes kaikki huumeiden vaikutuksen alaisena.

A suosi enemmän myymälöitä, jotka eivät sijaitse kauppakeskuksissa niissä olevien järjestyksenvalvojien takia. B:lle taas sillä ei ollut merkitystä, oliko kohde ollut kauppakeskuksessa vai erillisessä rakennuksessa eikä sillä, oliko kyseessä pieni vai suuri myymälä. B:n kohteiden valinnat olivat menneet usein siten, että kun hän oli löytänyt yhden kohteen josta oli helppo varastaa, hän varasti sieltä useaan kertaan siihen asti kunnes jäi kiinni. Myymälän koko taas vaikutti A:n valintoihin siten, että hän valitsi kohteikseen mieluummin pienempiä myymälöitä. Tämä johtui siitä, että esimerkiksi tavarataloissa on vartijoiden lisäksi hänen mukaansa

tarkemmat kamerat, hänen mainitsemana nimenomaan pallokamerat eli domekamerat, joita hänen uskomuksensa mukaan seurataan koko ajan. Mielenkiintoisena havaintona myös B mainitsi sen, että domekameeroita seurataan hänenkin käsityksensä mukaan jatkuvasti. Näin ei kuitenkaan todellisuudessa ole.

A oli suorittanut myymälävarkaudet yleensä piilottamalla tuotteen takin alle, mutta välillä myös ottanut vain tuotteen mukaan ja juossut ulos kaupasta. Vaatteita A oli yleensä varastanut joko laittamalla varastettavat vaatteet omien vaatteiden alle, tai laittamalla varastettavat vaatteet päälle jättäen omat vaatteet liikkeeseen. B taas oli suorittanut näpistykset yleensä ostamalla jotain pientä varastaen samalla jotain huomattavasti arvokkaampaa. Ruokakauppojen tuotteista hän oli näpistänyt pääasiassa pakasteita, koska hän tiesi ettei niissä voi olla tuotesuojausta. Muunlaisten liikkeiden arvokkaampia tuotteita B oli varastanut yleensä pukeutuen mahdollisimman siististi jottei hän herättäisi huomiota, irrottamalla tuotteista hälyttimet ja viemällä tuote liikkeestä ulos muovipussissa. Elektroniikkaan kohdistuneet varkauudet oli tehty suurilta osin yöaikaan murtojen yhteydessä, joissa B:n tapana oli murtautua sisälle, käydä tiloissa pelkästään kääntymässä ja mennä ulos piiloon seuraamaan tuleeko paikalle vartijaa.

Haastateltavat erosivat toisistaan myös myymälävarkauksien etukäteisen suunnittelun osalta. A ei ollut yleensä suunnitellut varkauksia etukäteen vaan lähtenyt ajelemaan autolla eri paikkakunnille etsien potentiaalisia kohteita. Rikosten tilannetorjuntaa silmälläpitäen A oli tehnyt ratkaisun varastamiseen tai varastamatta jättämiseen lähes aina itse varkaustilanteessa. Tilannetorjuntaan liittyen myös A sanoi usein "tilaisuuden tekevän aika helposti varkaan". B taas oli suunnitellut myymälävarkaudet lähes poikkeuksetta etukäteen, josta esimerkkinä toimivat myös aikaisemmin mainitut tilauslistat. Hän ei ollut kuitenkaan käynyt varsinaisesti arvioimassa kohteita etukäteen, mutta "pyöriessä oppii nopeasti missä paikassa on mitään".

8.1.3 Kameravalvonnan vaikutukset

A oli kiinnittänyt varastaessaan paljon huomioita kameroihin sekä niiden määrään. Hän oli välttänyt kohteita, joissa on domekameeroita niiden tarkkuuden ja hyvän zoomausmahdollisuuden takia ja se lisäksi siitä syystä, että hänen käsityksensä mukaan näitä kameroita seurataan koko ajan. Esimerkiksi Stockmannilta ja Sokokselta varastaessaan hän on jäänyt joka kerta kiinni uskoakseen juuri tästä syystä. A ei ole yleensä varastanut myöskään kohteista, joissa hän tietää kameravalvonnan olevan aktiivista. Hänen mukaansa "Sen kyllä huomaa jos kameroita seurataan, koska silloin yleensä vartija tai joku henkilökunnasta tulee lähistölle esimerkiksi muka järjestelemään jotain, vaikka sen huomaa ettei niillä ole oikeasti mitään tekemistä". Hän on myös testannut kameravalvonnan aktiivisuutta esimerkiksi siten, että hän oli varastavinaan valvontakameran läheisyydestä muistikortin, jonka hän todellisuudessa pii-

lotti viereisen hyllyn alle. Vartijan ottaessa hänet kiinni myymälän ulko-ovella hänelle selvisi kameravalvonnan olevan aktiivista. A ei ollut kuitenkaan testannut sitä, seurataanko kame-roilla nimenomaan häntä.

Pienemmissä myymälöissä kameravalvonta on A:n käsitysten mukaan yleensä passiivista, jol-loin pelkkä kameroiden olemassaolo ei välttämättä vaikuta varkauskohteen valintaan. Hän kuitenkin kertoi, että on jäänyt usein kiinni myös valvontakameroiden tallenteiden takia, josta johtuen A pyrki tekemään varkauksia pääasiassa oman asuin-kaupunkinsa ulkopuolella hänen oman asuin-kaupunkinsa poliisin tunnistuessa hänet liian helposti valvontakameran tal-lenteista. Pääasiallisesti A:n toimintaan ei ole kuitenkaan vaikuttanut kameroiden määrä vaan se, onko kameravalvonta aktiivista.

B:n näkemykset kameravalvonnasta sekä sen vaikutuksista olivat A:han verrattuna hieman erilaiset. Hänen mukaansa "Kameroihin ei ole varaa kiinnittää huomioita. Jos alkaa liikaa miettimään niin siitä hommasta (varastamisesta) ei tule mitään". B myös uskoi, ettei kukaan yleensä seuraa myymälöiden kameroita, vaan ne ovat olemassa pelkästään uhkana. Vaikka passiivisella kameravalvonnalla ei ole ollut juurikaan vaikutusta B:n toimintaan, hän oli kui-tenkin jäänyt edellisestä murrostaan kiinni kameratallenteiden takia.

B:n mukaan kameroilla on erittäin vaikeaa seurata kaikkia, ja "kameroilla pitäisi nähdä todel-la tarkasti että voisi jäädä kiinni". Hänen käsityksensä mukaan varsinkin suuremmissa myymä-löissä saattaa kuitenkin olla montakin ihmistä seuraamassa kameroita samanaikaisesti, vaikka näinkään ei todellisuudessa ole. Tästä syystä B on usein suorittanut myymälävarkauksia use-
amman henkilön kanssa, koska eri suuntiin lähtiessä kameroilla on vaikea seurata kaikkia.

B tiesi millä tavoin muut ovat testanneet kameravalvonnan aktiivisuutta, mutta itse hän ei ollut sitä kuitenkaan koskaan testannut. Kameravalvonnan aktiivisuudella on ollut kuitenkin merkitystä myös B:lle, koska hänen mukaansa "Jotkut kaupat ovat tehneet selväksi sen, että kameroita seurataan ja tarkasti". B oli usein myös huomannut tuttaviansa jääneen kiinni erit-täin usein samoista paikoista, jonka pohjalta hän ei ollut enää näihin myymälöihin mennyt. B:nkin puheista korostui huomattavasti nimenomaan aktiivisen kameravalvonnan merkitys.

Teorian pohjalta suurimmat kameravalvonnan vaikutukset muodostuvat kiinnijäämisen riskin kasvattamisen kautta. A oli miettinyt kiinnijäämisen riskiä varastaessaan yleensä paljon, mut-ta välillä sekään ei ollut kuitenkaan jaksanut kiinnostaa. B taas ei ole yleensä ajatellut kiinni-jäämisen riskiä varsinkaan silloin, kun hän on käyttänyt runsaasti huumeita. Jonkinlaista har-kinnankäyttöä kiinnijäämiseen liittyen kummallakin haastateltavilla oli kuitenkin nähtävissä, koska A on usein välttänyt kalliimpien tuotteiden varastamista syytteen muuttuessa näpistyk-sestä varkaudeksi, ja B oli usein pyrkinyt pitämään varastamiensa tuotteiden yhteisarvon var-

kausrajan alapuolella. B:n sanomana "tarpeeksi välinpitämättömällä tuulella millään olosuhteilla ei ole kuitenkaan mitään väliä". B:llä on ollut usein myös tilanteita, joissa hänen maksimi sakkomäärä oli tullut täyteen, jonka jälkeen kiinnijäämisellä ei ole ollut enää mitään merkitystä koska sakkomäärä ei ole voinut enää kasvaa.

8.1.4 Muiden varkaushävikin ehkäisymenetelmien vaikutukset

Haastatteluissa kysyttiin haastateltavien näkemyksiä kameravalvonnan lisäksi myös myymälä-vartijoista, tuotesuojauksesta ja aktiivisesta asiakaspalvelusta, jotta kameravalvonnan vaikutuksia sekä tehokkuutta voitaisiin myös verrata muihin hävikinehkäisymenetelmiin.

A kertoi tuotesuojauksen vaikuttaneen hänen kohteensa valintaan "aika paljon", mutta B uskoi monissa myymälöissä tuotesuojaporttien olevan pelkkänä pelotteena ilman että tuotteissa olisi edes hälyttimiä. Tämä B:n uskomus johtui siitä, että tuotesuojaportti on hälyttänyt harvoissa myymälöissä hänen varastaessaan. B:lle varsinkaan magneettihälyttimillä ja muilla helposti irrotettavilla hälyttimillä ei ole ollut merkitystä. Myös tarrahälyttimet ovat olleet B:n mukaan huonoja, koska hän oli mennyt usein tuotesuojaportista aiheuttaen portin hälytyksen, mutta mennessä tuotesuojaportista läpi toiseen kertaan portti ei ole enää hälyttänyt. Sekä A että B osaavat ja ovat usein myös irrottaneet tuotehälyttimiä varkauksien yhteydessä.

Kysyttäessä haastateltavilta myymälä-vartijan vaikutuksesta A vastasi pyrkivänsä välttämään sellaisia kohteita, joissa on vartija. B:lle taas myymälä-vartijan olemassaololla ei ole ollut juurikaan merkitystä, kunhan hänen varastamisensa ei ole paljastunut itse tilanteessa. Jäädessään kiinni A on yrittänyt aina päästä vartijoilta pakoon, mutta kuitenkin käyttämättä väkivaltaa hänen tietäessä syytteen muuttuvan tällöin helposti ryöstöksi, joka osoittaa näissäkin tilanteissa selkeästi harkinnallista toimintaa. A:lle vartijan ulkoisella uskottavuudella ei ole ollut merkitystä, mutta B:lle vartijan ulkoinen uskottavuus on ollut hyvinkin vaikuttava tekijä siitä huolimatta, että hän sanoi vartijan olemassaolon olevan epäolennaista. B:n mukaan "jotkut niistä (vartijoista) ovat todellakin sen näköisiä että tuohon kauppaan en ainkaan mene".

Henkilökunnan määrällä ja näkyvyydellä on ollut molemmille haastateltaville vaikutusta kohteen valintaan. Varsinkin aktiivinen asiakaspalvelu on saanut monesti sekä A:n että B:n poistumaan liikkeestä. A kertoi aktiivisen asiakaspalvelun saavan usein jättämään varastamisen väliin, koska "jos tosi mukavan oloinen myyjä tulee kyselemään voiko auttaa, ei edes kehtaa alkaa varastamaan mitään". Kumpikaan haastateltavista ei ollut juurikaan kiinnittänyt huomiota myymälän siisteyteen, mutta A sanoi kuitenkin, että mikäli myymälä on harvinaisen siisti, siellä on varmaan myös tarkat hälytykset ja hyvät kamerat.

Molemmilta haastateltavilta kysyttiin lopuksi sitä, että mihin hävikin torjuntakeinoihin he panostaisivat, mikäli he olisivat toisella puolella kaupan alalla tästä asiasta vastaavassa asemassa. A laittaisi useampiin liikkeisiin ja varsinkin pienempiin myymälöihin vartijan, koska hän uskoisi, ettei moni menisi tämän jälkeen varastamaan näistä myymälöistä varkauksien mennessä herkemmin tutkittaviksi. Elintarvikemyymälöihin A laittaisi myös enemmän tuotesuojahälyttimiä, varsinkin alkoholiin ja kalliimpiin ruokatuotteisiin. B panostaisi ensisijaisesti tuotesuojaukseen. Hän lisäisi enemmän ja parempilaatuisia hälyttimiä tuotteisiin, nimenaan tarrahälyttimiä, mikäli niistä vain saataisiin paremmin toimivia. Sellaisiin tuotteisiin joissa on magneettihälytin, B lisäisi magneettihälyttimen lisäksi myös piilotetun tarrahälyttimen.

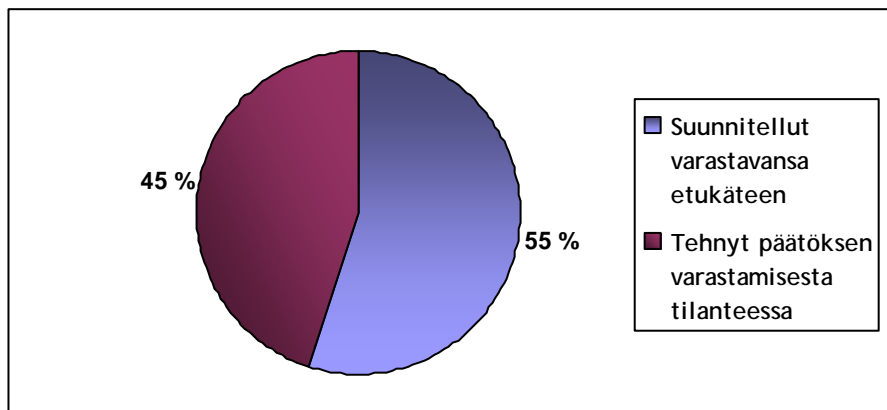
8.2 Myymälävarkaiden vastaukset

Espoon ja Helsingin alueiden Kriminaalihuoltolaitosten kautta myymälävarkaille suunnattuun kyselyyn saatiin yhteensä 18 vastausta. Espoon alueella vastausten määrä jäi melko vähäiseksi suurelta osin siitä syystä, että Espoon Kriminaalihuoltolaitoksella ei ollut paljoa tämän tutkimuksen kriteereihin osuvia asiakkaita.

Kaikilla kyselyyn vastanneilla oli taustalla myymälävarkauksia yksittäisiä näpistyksiä enemmän. Yksi vastaaja mainitsi myös olevansa ammattilainen varastamisessa. Vastaajien taustoina oli mm. varkauksia, törkeitä varkauksia ja niiden yrityksiä, useita ryöstöjä ja törkeitä ryöstöjä, pahoinpitelyjä ja törkeitä pahoinpitelyjä, tapon yritys, huumausainerikoksia joista yksi törkeä huumausainerikos sekä näiden lisäksi muita erilaisia omaisuusrikoksia. Vastaajien aikaisempien ehdottomien vankeustuomioiden lukumäärät vaihtelivat yhdestä kahteentoista vankeustuomioon. Kaikki vastaajat olivat kuitenkin yhtä lukuun ottamatta olleet ehdottomassa vankeudessa, joiden yksittäiset kestot olivat olleet lyhyimmillään kolme kuukautta ja pisimmillään neljä vuotta.

8.2.1 Varastamispäätöksen tekohetki ja päihteiden käyttö varkaustilanteissa

Ensimmäisessä kysymyksessä vastaajilta kysyttiin ovatko he saaneet ajatuksen varastaa yleensä itse varkaustilanteessa vai ovatko he suunnitelleet varastavansa etukäteen. Vastaajista 55 % oli varastaessaan suunnitellut varastavansa etukäteen ja 45 % saanut ajatuksen varastamisesta itse tilanteessa. Neljä vastaajaa olivat valinneet molemmat vaihtoehdot ilmeisesti siksi, että heillä oli ollut lähes vastaava määrä molempia tapahtumia. Kaksi vastaajaa eivät vastanneet tähän kohtaan ollenkaan. Vastausjakauma näkyy myös kuvioista 4.

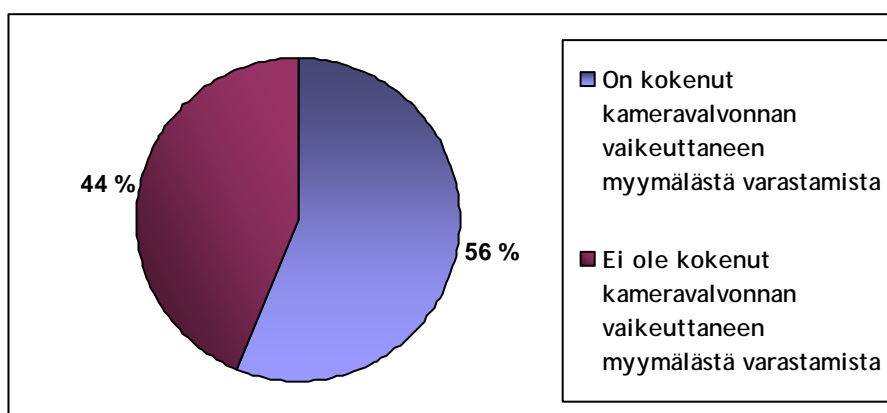

Kuvio 4 Varastamispäätöksen tekohetki

Kyselyssä kysyttiin toisena sitä, ovatko vastaajat olleet varkaushetkellä yleensä selvin päin vai päihteen vaikutuksen alaisena. Tämä on olennainen seikka kameravalvonnan rikosten tilantorjunnallista vaikuttavuutta ajatellen, koska päihtyneenä ihmisen rationaalinen toiminta vähenee ja ympäröivien todellisten olosuhteiden merkitys heikkenee. 50 % vastaajista oli varastanut myymälöistä yleensä selvin päin ja 50 % päihteen vaikutuksen alaisena. Yksi vastaaja ei vastannut tähän kohtaan ollenkaan, ja seitsemän vastaajaa olivat valinneet molemmat vaihtoehdot ilmeisesti sen takia, etteivät he osanneet sanoa kumpi oli ollut heille selkeästi yleisempää.

8.2.2 Kameravalvonnan kokeminen ja huomion kiinnittäminen aktiiviseen kameravalvontaan

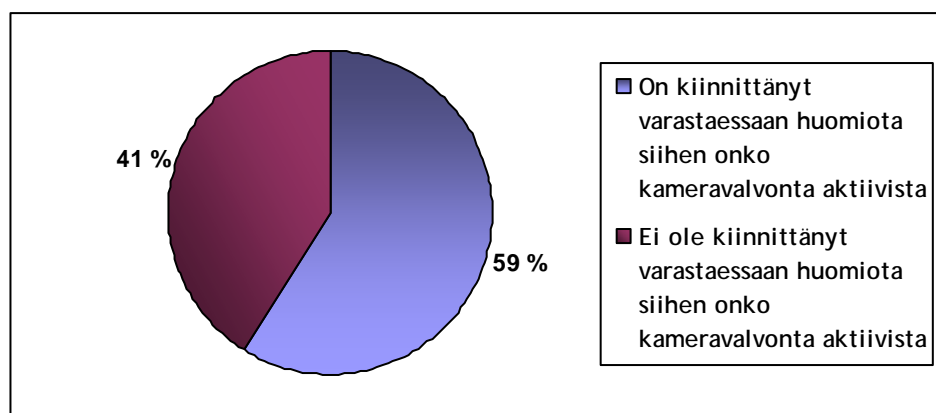
Vastaajilta kysyttiin sitä, että ovatko he koskaan kokeneet kameravalvonnan vaikeuttavan heidän myymälästä varastamistaan. 56 % vastaajista oli kokenut kameravalvonnan vaikeuttaneen varastamista ja 44 % ei ollut koskaan kokenut kameravalvonnan vaikeuttaneen heidän varastamistaan. Tämä ilmenee myös kuviosta 5.

Kuvio 5 Kameravalvonnan myymälästä varastamisen vaikeuttaminen

Vastaajilta kysyttiin myös sitä, ovatko he kiinnittäneet huomiota siihen, seurataanko kamerointia jatkuvasti. Vastausjakaumat näkyvät kuviosta 6.

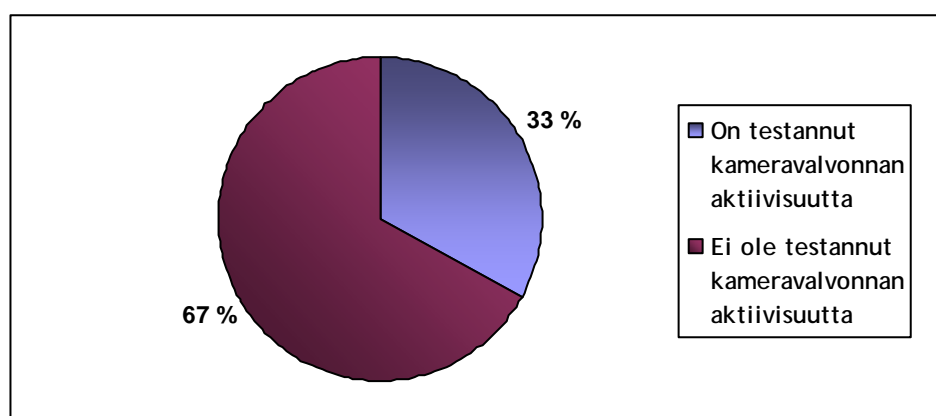

Kuvio 6 Huomion kiinnittäminen kameravalvonnan aktiivisuuteen varkaustilanteessa

59 % vastasi kiinnittäneensä varastaessaan huomiota siihen, onko kameravalvonta aktiivista. 41 % ei ollut kiinnittänyt tähän huomiota varastaessaan.

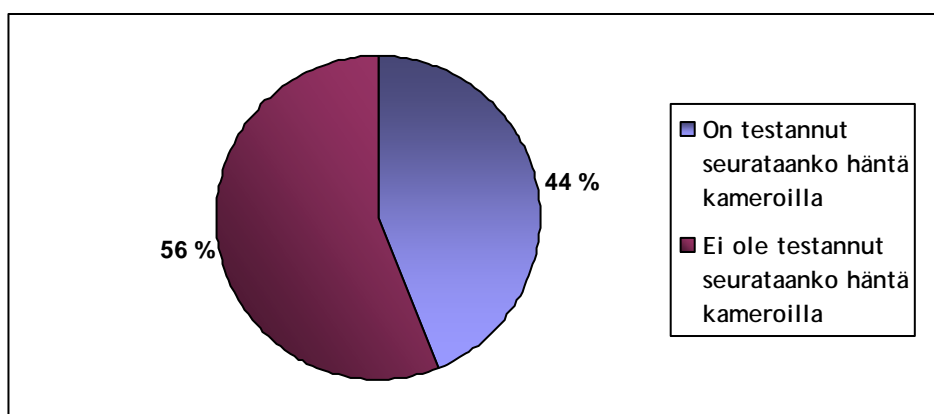
8.2.3 Aktiivisen kameravalvonnan testaaminen ja domekamerat

Vastaajilta kysyttiin ovatko he testanneet sitä, valvooko joku jatkuvasti kameroita. Tällä kysymyksellä viitattiin yleisesti tiedossa olevaan ilmiöön, jossa henkilö on varastavinaan myymälästä tuotteen valvontakameran läheisyydestä, mutta todellisuudessa hän jättää tuotteen myymälän kameroiden ns. pimeään kulmaan. Mikäli vartija ottaa tämän jälkeen henkilön kiinni hänen poistuessa myymälästä, testaaja tietää kameravalvonnan olevan aktiivista jäämättä kiinni itse varastamisesta. Kyselyyn vastaajista 33 % oli testannut kameravalvonnan aktiivisuutta ja 67 % ei. Tämä on esitetty kuviossa 7.

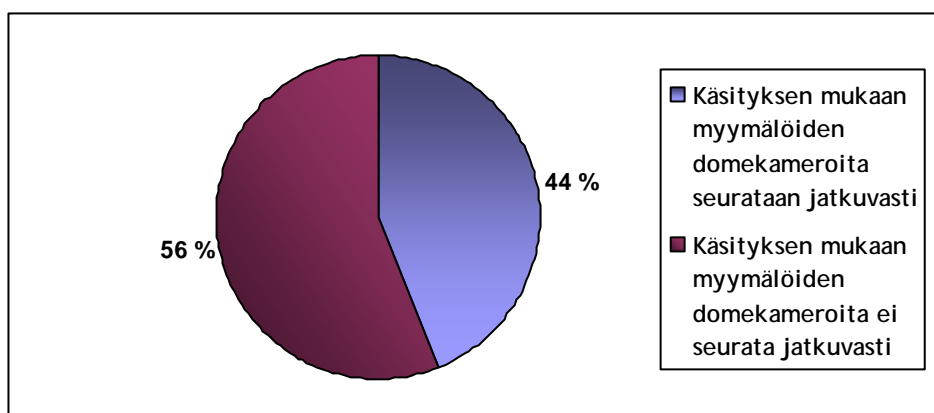
Kuvio 7 Aktiivisen kameravalvonnan testaaminen

Kyselyssä kysyttiin myös sitä, että ovatko vastaajat testanneet seurataanko valvontakameroilla juuri häntä. Tätä on esiintynyt esimerkiksi sillä tavoin, että varas on kävellyt keskellä myymälän käytävää sijaitsevan liikuteltavan domekameran alapuolelle, ja vilkaissut nopeasti mihin suuntaan kamera osoittaa. Kameran ollessa suunnattuna suoraan alaspäin häntä kohti hän on saanut tietää että häntä seurataan, koska kameraa ei ole muussa tapauksessa mitään syytä suunnata seuraamaan käytävän lattiaa. Tämänlainen seuraamisen testaaminen edellyttää kuitenkin sitä, että domekameran kupu on sen verran vaaleasti tummennettu että siitä voi nähdä läpi. Kyselyyn vastaajista 44 % oli testannut seurataanko häntä kameroilla ja 56 % ei. Vastausten jakaumat tulevat esille myös kuviosta 8.

Kuvio 8 Valvontakameroiden kautta seuraamisen testaaminen

Koska molemmissa kahdessa tätä kyselyä ennen tehdyissä haastatteluissa tuli esille haastattelujen henkilöiden harhauskomus siitä, että kaikkia domekameroita seurataan aktiivisesti, tästä asiasta kysyttiin myös kyselyssä selvittääkseen onko kyseessä laajempikin ilmiö. Näin ollen vastaajilta kysyttiin, seurataanko vastaajan ymmärryksen mukaan myymälöiden niin sanottuja pallokameroita jatkuvasti. Vastausjakaumat selviävät kuviosta 9.

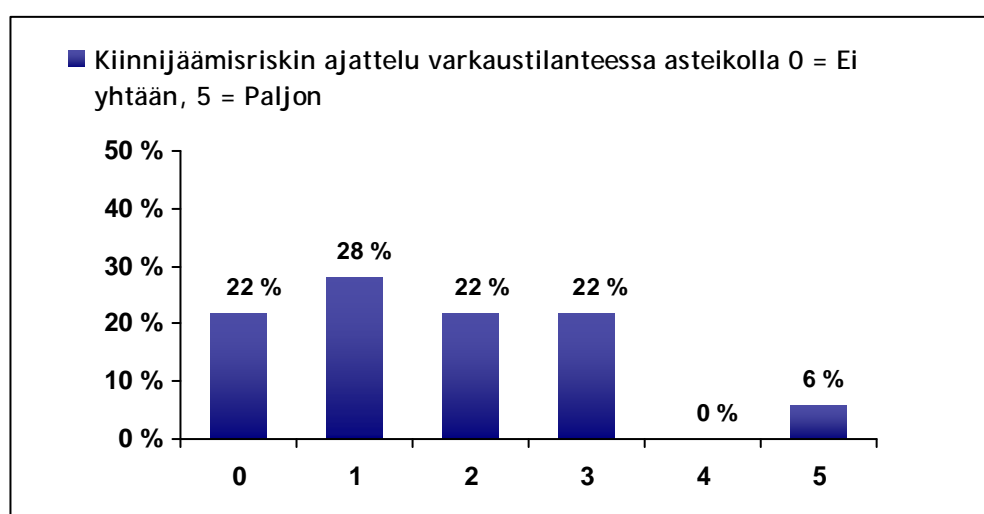

Kuvio 9 Käsitys myymälöiden domekameroiden jatkuvasta seurannasta

Vastaajista 44 % vastasi, että heidän ymmärryksensä mukaan myymälöiden pallo- eli domekka-meroita seurataan jatkuvasti. 56 prosentilla vastaajista oli tästä asiasta todenmukainen käsitys.

8.2.4 Kiinnijäämisriskin ajattelu varkaustilanteessa

Kameravalvonnan suurin rikostorjunnallinen vaikutus muodostuu kiinnijäämisen riskin kasvatamisen kautta. Tästä syystä vastaajilta kysyttiin sitä, minkä verran he ovat yleensä mietti-neet kiinnijäämisen riskiä varastaessaan asteikolla 0 = ei yhtään ja 5 = paljon. Vastausten jakaumat tulevat esille kuvioista 10. Kaikkien vastauksien keskiarvoksi muodostui 1,67

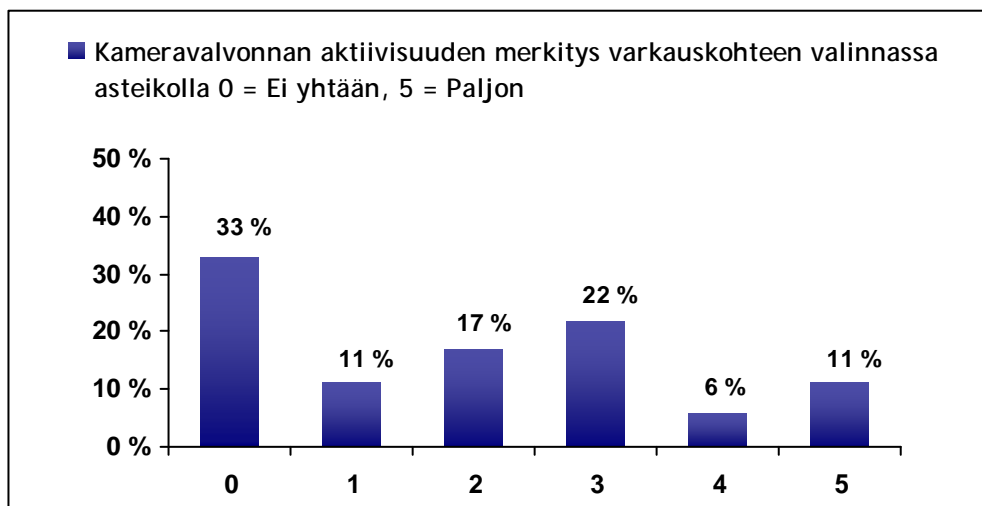

Kuvio 10 Kiinnijäämisriskin ajattelu varkaustilanteessa

28 % vastaajista oli miettinyt kiinnijäämisen riskiä tällä asteikolla yhden verran. Vastausvaihtoehdon ei yhtään valitsi 22 % vastaajista, kuten myös vaihtoehdot kaksi ja kolme.

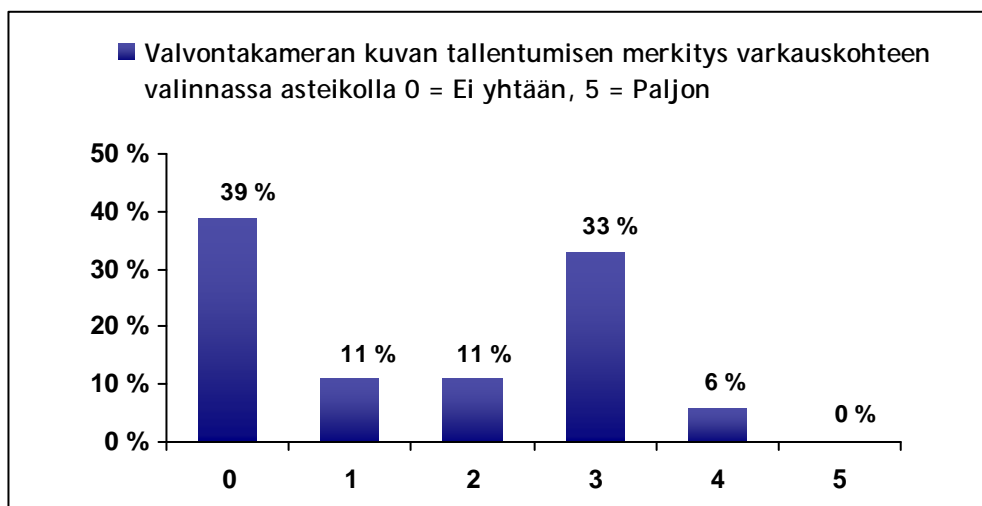
8.2.5 Kameravalvonnan merkitys varkauskohteen valinnassa

Vastaajilta kysyttiin minkä verran heidän varkauskohteensa valintaan on vaikuttanut se, jos vastaajan käsityksen mukaan myymälän valvontakameroita seurataan jatkuvasti. Tästä kohdasta kolmasosa valitsi vastaukseksi ei yhtään. 22 % valitsi vaihtoehdon kolme, ja 17 % vaihtoehdon kaksi. Tämä on esitetty kuviossa 11. Kameravalvonnan aktiivisuuden merkityksen keskiarvoksi varkauskohteen valinnanosalta tuli 1,89.

Kuvio 11 Aktiivisen kameravalvonnan merkitys varkauskohteen valinnassa

Kysyttäessä sitä, minkä verran vastaajien varkauskohteen valintaan on vaikuttanut se, jos vastaajan käsityksen mukaan myymälän valvontakameran kuvaa tallennetaan jatkuvasti. Tämän kysymyksen vastauskeskiarvoksi muodostui 1,56. 39 % vastaajista valitsi vaihtoehdon ei yhtään, 33 % vaihtoehdon kolme ja 11 % vaihtoehdon yksi ja kaksi. Vastausjakaumat ovat kuviossa 12.

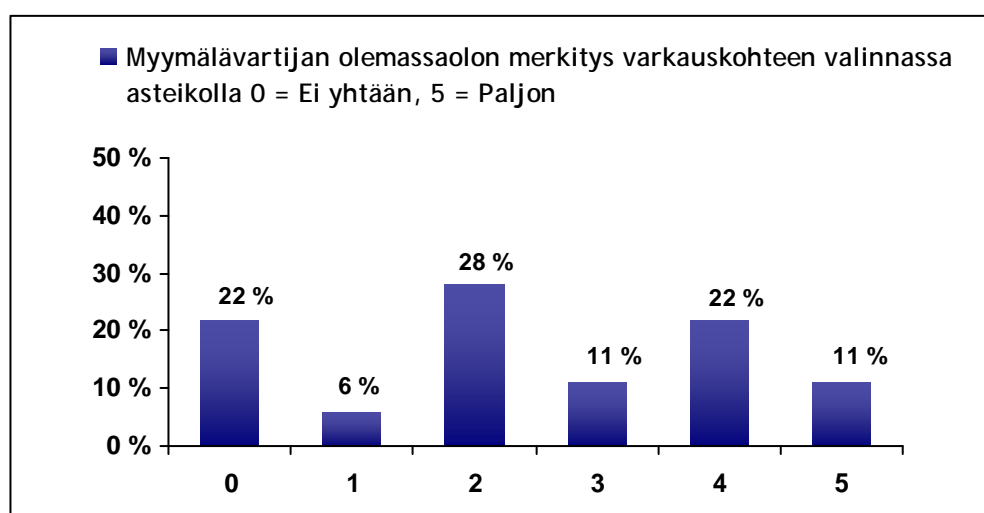

Kuvio 12 Tallentavan kameravalvonnan merkitys varkauskohteen valinnassa

Yksi vastaaja tarkensi vastaustaan siten, että kameravalvonnan vaikutus hänen varkauskohteensa valintaan riippuu siitä, missä kamerat sijaitsevat ja löytyykö niin sanottuja pimeitä kulmia. Pimeiden kulmien puuttumisen ja kameroiden hyvän sijainnin tämä vastaaja ilmoitti vaikuttavan hänen varkauskohteensa valintaan asteikolla nolasta viiteen viiden verran.

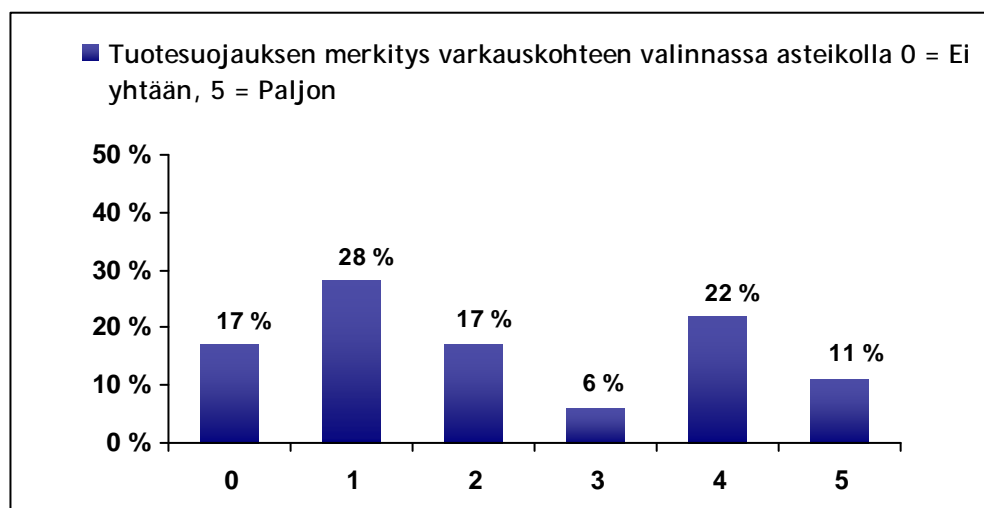
8.2.6 Muiden varkaushävikin ehkäisymenetelmien merkitys varkauskohteen valinnassa

Kyselyssä selvitettiin myös muiden varkaushävikin ehkäisymenetelmien vaikuttavuutta vastaajien toimintaan, jotta kameravalvonnan tehokkuutta voitaisiin verrata myös näihin. Vastaajilta kysyttiin ensimmäisenä sitä, minkä verran heidän varkauskohteensa valintaan on vaikuttanut se, onko myymälässä vartijaa. 28 % vastasi vartijan paikalla olon myymälässä vaikuttavan kahden verran nollan ollessa ei yhtään ja viiden ollessa paljon. Vaihtoehdon neljä valitsi 22 %, kuin myös vaihtoehdon ei yhtään. Yksi vastaaja tarkensi vastaustaan sillä, että vastaus tähän kysymykseen riippuu paikan koosta. Tämän kysymyksen tarkka vastausjakauma käy ilmi kuviosta 13. Kaikkien vastausten keskiarvo oli 2,39.

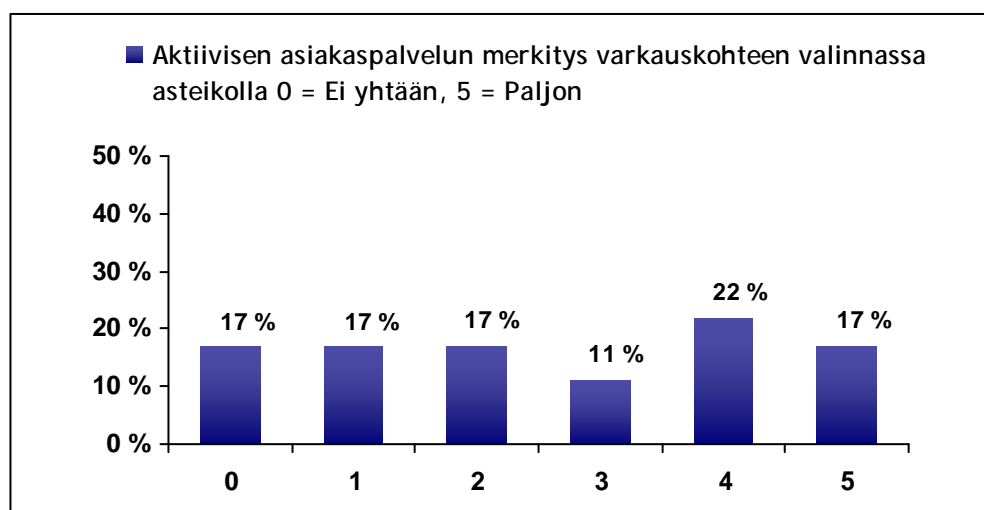
Kuvio 13 Myymälävarhustilan olemassaolon merkitys varkauskohteen valinnassa

Kysyttäessä sitä, minkä verran myymälän tuotehälyttimet ovat vaikuttaneet vastaajilla varkauskohteen valintaan asteikolla 0 - 5, 28 % valitsi vastaukseksi vaihtoehdon yksi. Vaihtoehdon kaksi valitsi 17 %, ja vaihtoehdon ei yhtään 17 %. Vastausten keskiarvo oli 2,22. Vastausjakaumat ilmenevät kuviosta 14.

Kuvio 14 Tuotesuojauksen merkitys varkauskohteen valinnassa

Aktiivinen asiakaspalvelu on myös yksi olennainen varkaushävikin ehkäisymenetelmä. Tästä syystä vastaajilta kysyttiin, minkä verran myymälän henkilökunnan herkästi palvelemaan tuleminen on vaikuttanut heidän varkauskohteidensa valintaan. Vastausten prosenttimääräiset jakaumat tulevat esille kuviossa 15.

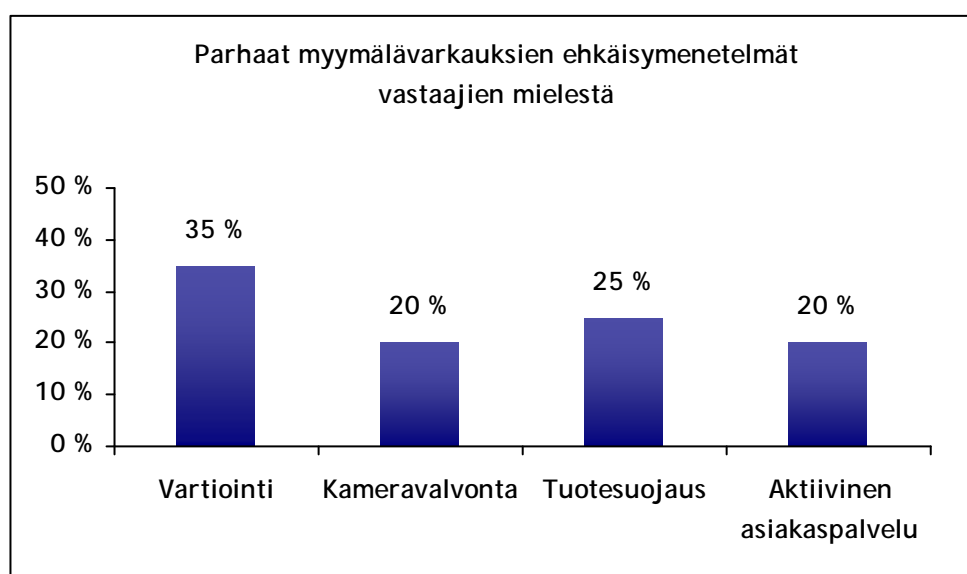
Kuvio 15 Aktiivisen asiakaspalvelun merkitys varkauskohteen valinnassa

22 % vastaajista valitsi vastausenemmistöllä vaihtoehdon 4, ja vaihtoehdot ei yhtään, 1, 2, ja viisi valitsivat 17 % vastaajista. Kaikkien vastausten keskiarvo oli 2,56.

8.2.7 Parhaat varkaushävikin ehkäisymenetelmät vastaajien näkemänä

Vastaajilta kysyttiin viimeisenä sitä, millä keinoilla heidän mielestään myymälävarkauksia voitaisiin ennaltaehkäistä parhaiten. Tähän kohtaan vastaajille annettiin neljä valmista vaih-

toehtoa, sekä sen lisäksi avoin "jollain muulla, millä?" -kohta. Valmiiksi annetut vaihtoehdot olivat tuotehälyttimien avulla, kameravalvonnan avulla, vartijoiden avulla ja myyjien aktiivisuudella. Vastaukset jakautuivat melko tasaisesti, mutta suurimman valintaprosentin näistä vaihtoehdoista sai myymälävartiointi, jonka valitsi 35 % vastaajista. 25 % vastaajista valitsi parhaaksi myymälävarkauksien ehkäisykeinoksi tuotesuojauksen, ja 20 % valitsi parhaaksi keinoksi kameravalvonnan. 20 % valitsi parhaaksi keinoksi myyjien aktiivisuuden. Kaksi vastaajaa valitsi annetuista vaihtoehdoista kaksi vaihtoehtoa. Vastausten jakaumat on esitetty kuviossa 16.

Kuvio 16 Vastaajien mielestä parhaat myymälävarkauksien ehkäisymenetelmät

Tässä kohdassa kysyttiin avoimeen kohtaan vastasi kaksi vastaajaa. Toinen vastaaja näki parhaaksi varkaushävikin ehkäisymenetelmäksi sen, että myymälöihin lisättäisiin vartijoita ja nimenomaan sellaisia, joilla on enemmän kokemusta. Toinen vastaaja ehdotti palaamista ns. vanhan ajan tyyliin myymälöihin, jossa myytävät tuotteet ovat tiskin takana. Tämä ei luonnollisesti ole kuitenkaan todellisuudessa mahdollista.

8.3 Myymäläjohtajien vastaukset

Kauppaketju X:ään lähetettiin kaksi eri kyselylomaketta, joista toinen suunnattiin myymälöiden johtajille ja toinen myymäläkohtaisille turvallisuusvastaaville sellaisiin myymälöihin, joista sellainen löytyi. Kyselyn lomakkeet lähetettiin yhteensä 38 myymälän johtajalle ja 28 myymäläkohtaiselle turvallisuusvastaavalle, eli kaikkiaan 66 vastaajalle. Myymälöiden johtajilta vastauksia saatiin 25 kappaletta, ja turvallisuusvastaavilta 22. Yhteensä siis 47 vastausta. Näin ollen kauppaketju X:ään kohdistetun kyselyn vastausprosentti kohosi erittäin hyväksi:

myymälöiden johtajien vastausprosentti oli 66 % ja turvallisuusvastaavien 79 %. Koko kyselyn vastausprosentti oli 71 %.

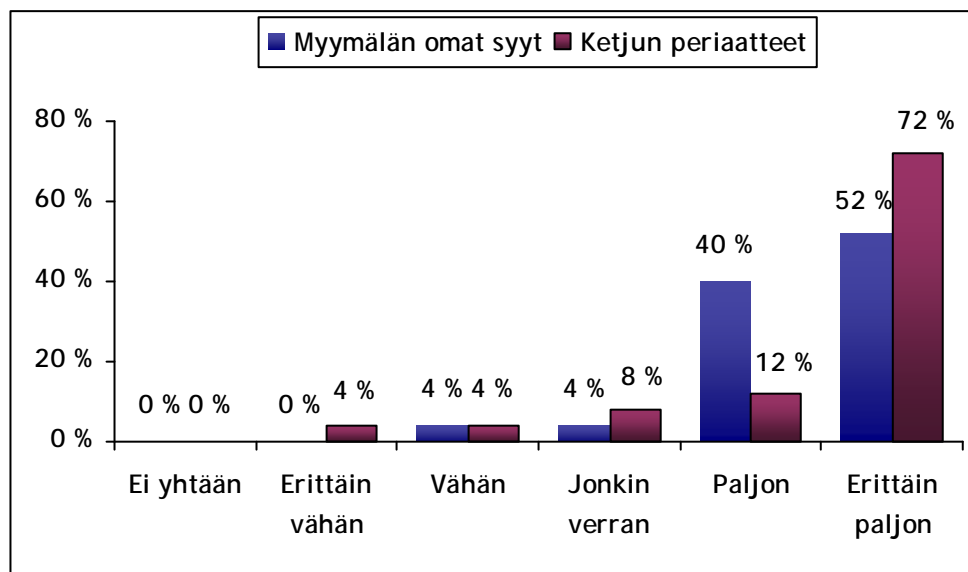
Alla käsitellään ensimmäisenä myymälöiden johtajille suunnattujen kysymysten vastaukset. Suurimmassa osassa myymälöiden johtajille suunnatuista kysymyksistä vastausvaihtoehdot olivat ei yhtään, erittäin vähän, vähän, jonkin verran, paljon tai erittäin paljon. Näillä annetuilla vastausvaihtoehdoilla oli myös seuraavat numeraaliset arvot: ei yhtään = 0, erittäin vähän = 1, vähän = 2, jonkin verran = 3, paljon = 4 ja erittäin paljon = 5. Vastausten keskiarvot on laskettu näitä numeraalisia arvoja käyttämällä. Tuloksiin kirjoitetut keskiarvot on pyöristetty lähimpään kokonaislukuun ja ilmaistu tätä kokonaislukua vastaavana vastausvaihtoehdona, esimerkiksi keskiarvona 3,3 on pyöristetty vastausvaihtoehtoon jonkin verran. Tarkat vastausten keskiarvot on kuitenkin mainittu jokaisen kappaleen lopussa olevassa yhteenvedossa.

8.3.1 Kameravalvonnan hankintaan vaikuttaneet syyt

Kyselyssä selvitettiin ensimmäisenä sitä, mitkä syyt ovat vaikuttaneet alun perin kameravalvonnan hankintaan ja minkä verran. Ensimmäisenä näistä syistä selvitettiin ketjun periaatteiden vaikutus. 72 % vastaajista vastasi ketjun periaatteiden vaikuttavan erittäin paljon ja 12 % paljon. Ketjun periaatteet vaikuttivat jonkin verran kahdeksalla prosentilla vastaajista, ja sekä vähän että erittäin vähän -vaihtoehdot valitsi neljä prosenttia vastaajista. Keskiarvona ketjun periaatteet vaikuttivat paljon.

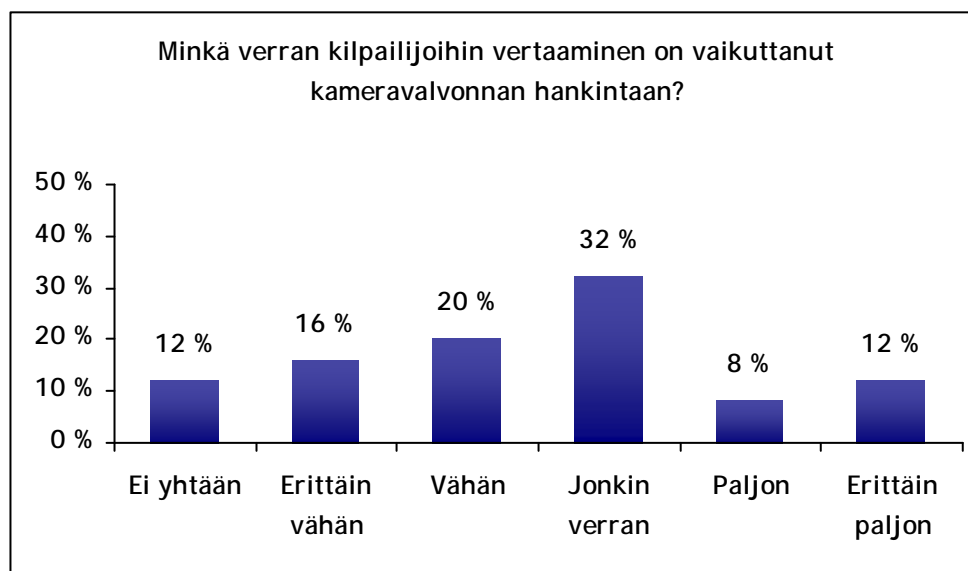
Myymälän omat syyt vaikuttivat kameravalvonnan hankintaan 52 prosentilla vastaajista erittäin paljon ja 40 prosentilla paljon. Jonkin verran sekä vähän myymälän omat syyt vaikuttivat neljällä prosentilla. Keskiarvollisesti myymälän omat syyt olivat vaikuttaneet kameravalvonnan hankintaan paljon. Myymälän omien syiden sekä ketjun periaatteiden merkitykset näkyvät kuviosta 17.

Kuvio 17 Myymälän omien syiden ja ketjun periaatteiden vaikutukset kameravalvonnan hankintaan

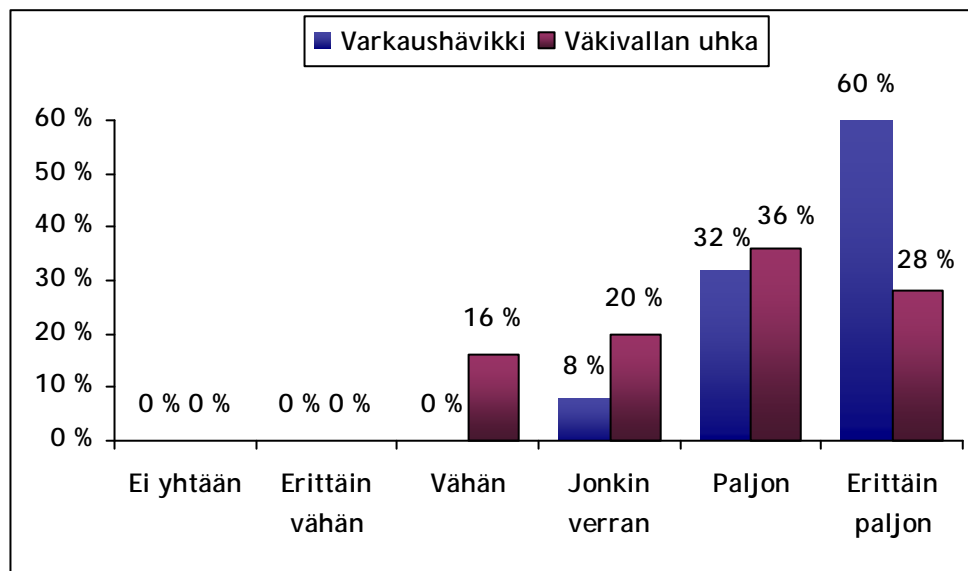
Vertailu kilpailijoihin oli vaikuttanut noin kolmasosalla vastaajista jonkin verran, 20 prosentilla vähän ja 16 prosentilla erittäin vähän. Kilpailijoihin vertaaminen oli vaikuttanut kameravalvonnan hankintaan keskimäärin vähän. Vastausjakaumat käyvät ilmi kuviosta 18.

Kuvio 18 Kilpailijoihin vertaamisen vaikutus kameravalvonnan hankintaan

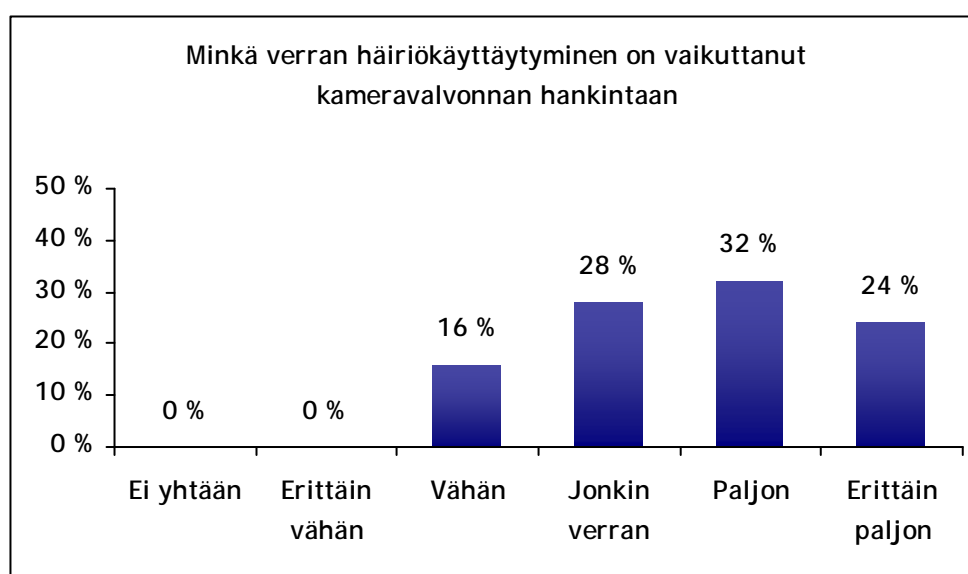
Vastaajilta kysyttäessä sitä, minkä verran varkaushävikki oli vaikuttanut kameravalvonnan hankintaan, suurin osa vastaajista valitsi 60 % määrällä vastaukseen erittäin paljon. 32 prosentille varkaushävikki oli vaikuttanut kameravalvonnan hankintaan paljon, ja kahdeksalle prosentille jonkin verran. Keskiarvona varkaushävikki vaikutti erittäin paljon.

Väkivallan uhka oli taas vaikuttanut kameravalvonnan hankintaan keskiarvoisesti paljon. 36 % vastaajista valitsi vaihtoehdon paljon, 28 % erittäin paljon ja 20 prosenttia vastasi jonkin verran. Varkaushävikin ja väkivallan uhan vaikutukset kameravalvonnan hankintaan ilmenevät kuviosta 19.

Kuvio 19 Varkaushävikin ja väkivallan uhan vaikutukset kameravalvonnan hankintaan

Häiriökäyttäytyminen taas vaikutti kameravalvonnan hankintaan 32 prosentilla vastaajista paljon, 28 prosentilla jonkin verran ja 24 prosentilla erittäin paljon. 16 prosentille vastaajista häiriökäyttäytyminen oli vaikuttanut kameravalvonnan hankintaan vähän. Häiriökäyttäytymisen vaikutuksen keskiarvoksi muodostui näin ollen paljon. Vastausten jakaumat on esitetty kuviossa 20.

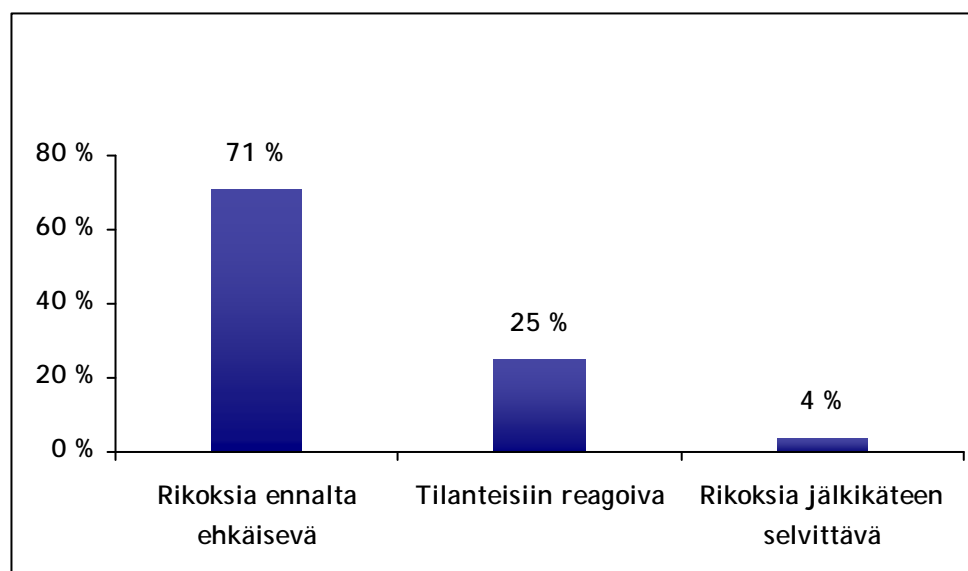
Kuvio 20 Häiriökäyttäytymisen vaikutus kameravalvonnan hankintaan

Vastaajilta kysyttiin avoimessa kohdassa myös sitä, että onko jokin muu syy vaikuttanut kameravalvonnan hankintaan ja jos on, minkä verran. Kameravalvonnan hankintasyiksi mainittiin tässä kohdassa myös sisäinen valvonta, tapahtumien todentaminen, henkilökunnan ja resurssitarpeen seuraaminen myymälässä sekä yleisen turvallisuuden näkyminen myymälän tiloissa. Kaikki nämä edellä mainitut syyt olivat vaikuttaneet kameravalvonnan hankintaan jonkin verran.

Eniten kameravalvonnan hankintaan vaikuttanut syy oli varkaushävikki vastauskeskiarvona 4,52 vastausasteikolla 0 = ei yhtään, 5= erittäin paljon. Toiseksi eniten kameravalvonnan hankintaan olivat vaikuttaneet ketjun periaatteet keskiarvolla 4,44, ja kolmanneksi eniten myymälän omat syyt keskiarvolla 4,40. Neljäntenä kameravalvonnan hankintaan oli vaikuttanut väkivallan uhka keskiarvona 3,76, ja viidentenä häiriökäyttäytyminen keskiarvolla 3,64. Vähiten annetuista vaihtoehdoista kameravalvonnan hankintaan vaikutti vertailu kilpailijoihin, jonka vastauskeskiarvo oli 2,44.

8.3.2 Kameravalvonnan toivotut vaikutukset

Myymlöiden johtajilta kysyttiin ensin yleisemmin sitä, onko ensisijainen kameravalvonnasta tavoiteltu rikostorjunnallinen hyöty ollut rikoksia ennalta ehkäisevä, tilanteisiin reagoiva vai rikoksia jälkikäteen selvittävä. Suurin osa vastaajista tavoitteli 71 % enemmistöllä kameravalvonnasta ensisijaisesti rikosten ennalta ehkäisyä. Vastausten jakaumat näkyvät kuviossa 20.

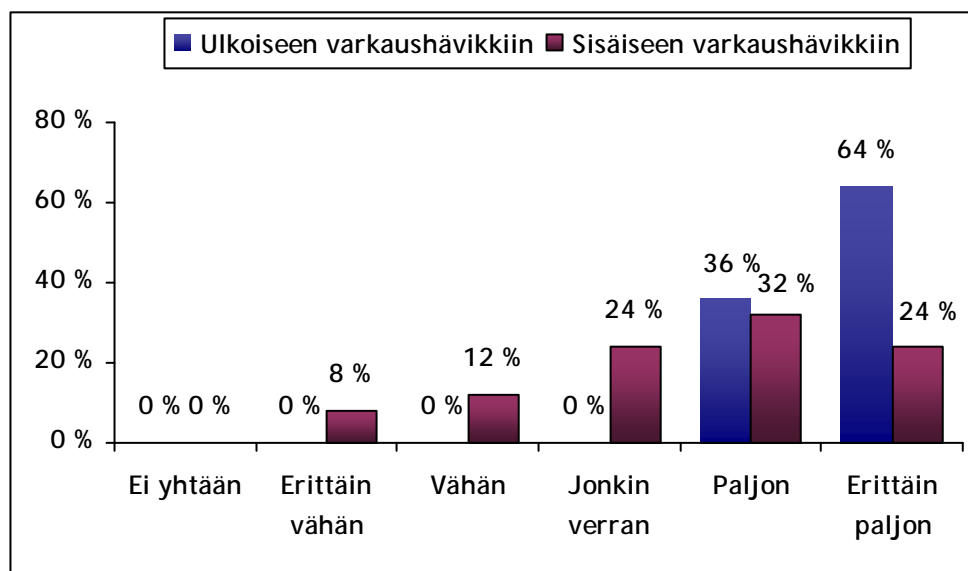
Kuvio 21 Ensisijainen kameravalvonnasta tavoiteltu rikostorjunnallinen vaikutus

Myymlöiden johtajilta kysyttiin tarkemmin ositeltuna myös sitä, mihin asioihin kameravalvonnan on toivottu vaikuttavan ja minkä verran. Nämä kysytyt asiat olivat ulkoinen varkaus-

hävikki, sisäinen varkaushävikki, häiriökäyttäytyminen, henkilökunnan oikeusturva, väkivallan uhka, tapahtumien todentaminen ja asiakaspalvelun sujuvuus. Vastausvaihtoehdot olivat samat kuin edelläkin.

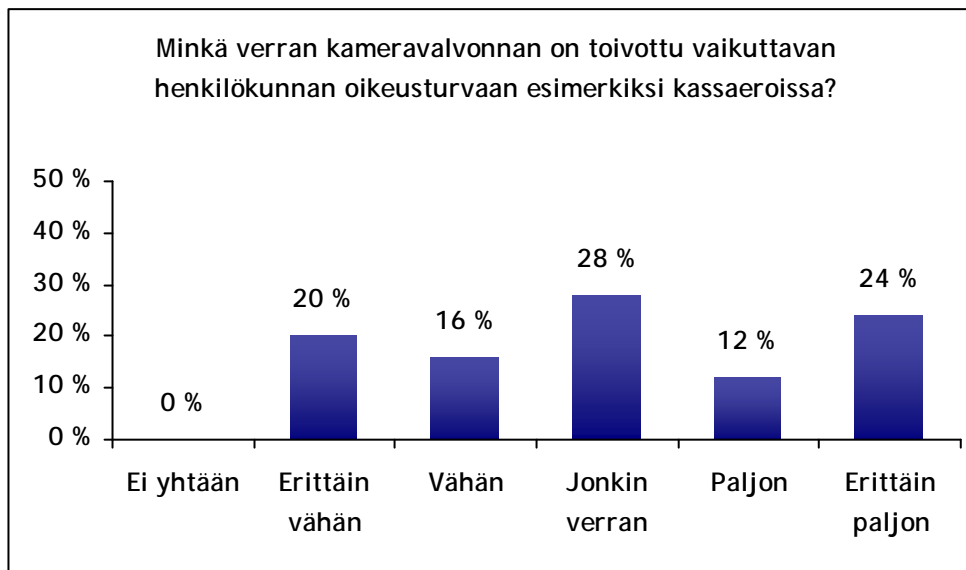
Ulkoiseen varkaushävikkiin kameravalvonnan oli toivottu vaikuttavan keskiarvoisesti erittäin paljon. 64 % oli toivonut kameravalvonnan vaikuttavan ulkoiseen varkaushävikkiin erittäin paljon, ja 36 % paljon.

Sisäisen varkaushävikin kohdalla vastaukset jakoutuivat huomattavasti enemmän kuin ulkoisen. Sisäiseen varkaushävikkiin 32 % oli toivonut kameravalvonnan vaikuttavan paljon, 24 % erittäin paljon ja 24 % jonkin verran. Keskiarvoisena vastauksena kameravalvonnan toivottiin vaikuttavan sisäiseen varkaushävikkiin paljon. Kameravalvonnan toivottujen vaikutusten vastausjakaumat ulkoiseen ja sisäiseen varkaushävikkiin tulevat esille kuviosta 22.

Kuvio 22 Kameravalvonnan toivotut vaikutukset ulkoiseen ja sisäiseen varkaushävikkiin

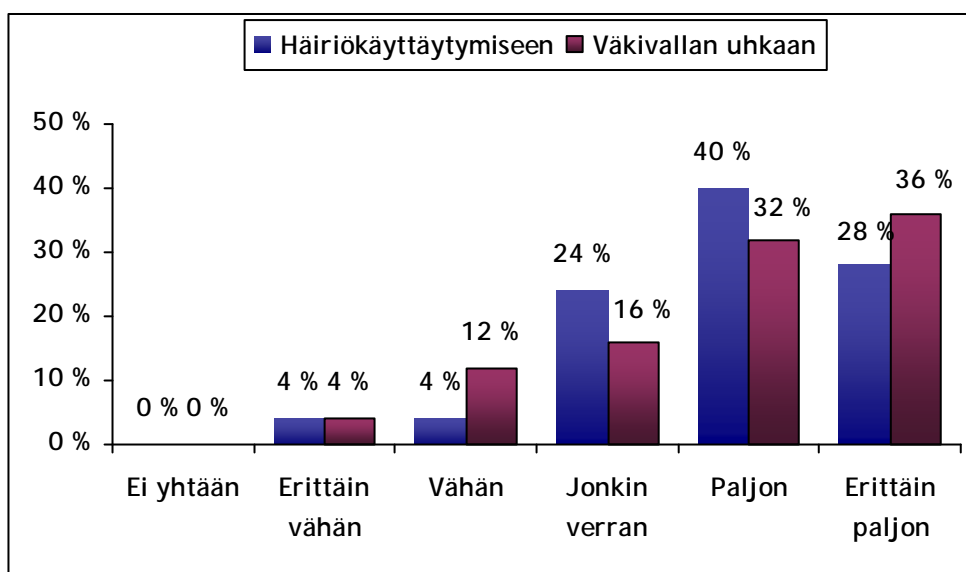
Kysyttäessä kameravalvonnan toivottua vaikutusta henkilökunnan oikeusturvaan esimerkiksi kassaeroissa, 28 % vastaajista toivoi kameravalvonnan edesauttavan tätä asiaa jonkin verran. 24 % vastaajista toivoi kameravalvonnan edesauttavan henkilökunnan oikeusturvaa erittäin paljon ja 20 % erittäin vähän. Keskiarvo tämän kysymyksen vastauksista oli jonkin verran. Vastausjakaumat näkyvät kuviosta 23.

Kuvio 23 Kameravalvonnan toivottu vaikutus henkilökunnan oikeusturvaan

Kameravalvonnan vaikuttamista häiriökäyttäytymiseen toivottiin keskimäärin paljon, jonka vastasi 40 % vastaajista. 28 % vastaajista toivoi kameravalvonnan vaikuttavan häiriökäyttäytymiseen erittäin paljon ja 24 % jonkin verran.

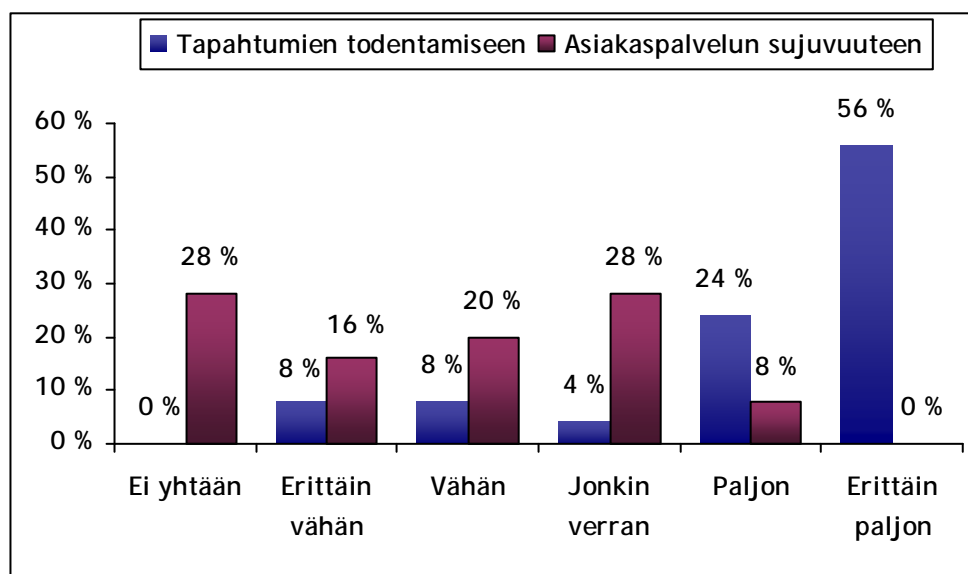
Väkivallan uhkaan kameravalvonnan toivottiin vaikuttavan keskimäärin paljon. 36 % toivoi kameravalvonnan vaikuttavan väkivallan uhkaan erittäin paljon, 32 % paljon ja 16 % jonkin verran. Vastausten jakaumat kameravalvonnan toivotuista vaikutuksista häiriökäyttäytymiseen ja väkivallan uhkaan näkyvät kuviossa 24.

Kuvio 24 Kameravalvonnan toivotut vaikutukset häiriökäyttäytymiseen ja väkivallan uhkaan

Tapahtumien todentamiseen kameravalvonnasta oli toivottu vaikutusta keskiarvoisesti paljon. 56 % vastaajista toivoi kameravalvonnan vaikuttavan tapahtumien todentamiseen erittäin paljon ja 24 % paljon. 8 % toivoivat kameravalvonnan vaikuttavan tapahtumien todentamiseen vähän, 8 % erittäin vähän ja 4 % jonkin verran.

Vastaajilta kysyttiin myös, onko kameravalvonnasta toivottu auttavaa vaikutusta asiakaspalvelun sujuvuuteen esimerkiksi kassajonojen seurannassa. Tähän asiaan 28 % vastaajista toivoi kameravalvonnalta vaikutusta jonkin verran ja 28 % ei yhtään. Keskiarvona kameravalvonnalta toivottiin vaikutusta asiakaspalvelun sujuvuuteen vähän. Kameravalvonnasta toivottujen vaikutusten vastausjakaumat tapahtumien todentamiseen ja asiakaspalvelun sujuvuuteen käyvät ilmi kuviosta 25.

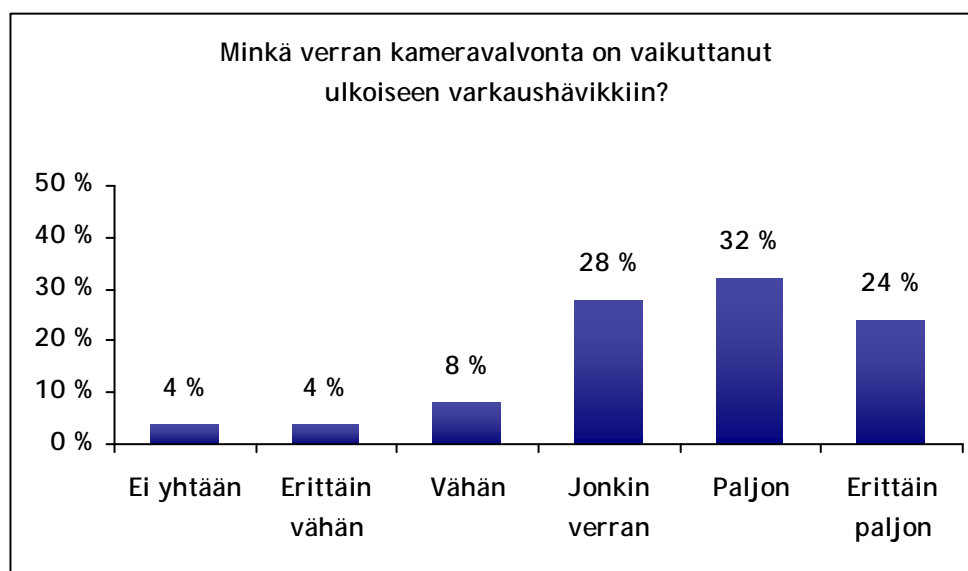
Kuvio 25 Kameravalvonnan toivotut vaikutukset tapahtumien todentamiseen ja asiakaspalvelun sujuvuuteen

Eniten kameravalvonnan oli toivottu vaikuttavan ulkoiseen varkaushävikkiin, jonka vastauskeskiarvo oli 4,56 asteikolla 0 = ei yhtään, 5 = erittäin paljon. Toiseksi eniten kameravalvonnan toivottiin vaikuttavan tapahtumien todentamiseen keskiarvoisesti 4,12 verran, ja kolmanneksi eniten väkivallan uhkaan ja häiriökäyttäytymiseen, joiden molempien keskiarvo oli 3,84. Neljänneksi eniten kameravalvonnan toivottiin vaikuttavan sisäiseen varkaushävikkiin 3,52 keskiarvolla, ja selkeästi vähiten asiakaspalvelun sujuvuuteen keskiarvolla 1,72.

8.3.3 Kameravalvonnasta saavutetut vaikutukset ja niiden ilmenemiset

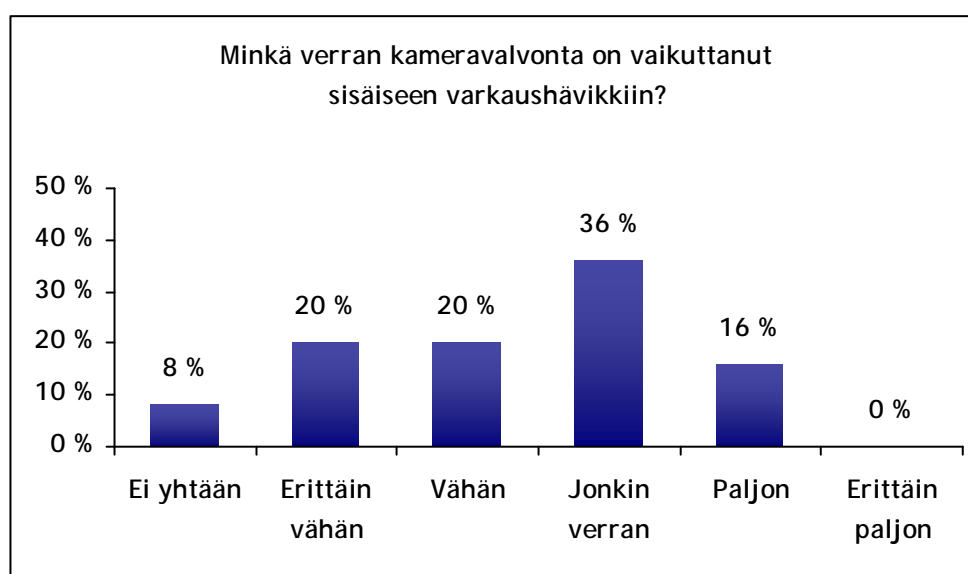
Kyselyssä selvitettiin myös sitä, minkä verran kameravalvonta on vaikuttanut edellä mainittuihin ongelmiin sekä perusteluja siihen, miten nämä vaikutukset ovat ilmenneet. Ensimmäi-

senä kysyttiin kameravalvonnan havaittuja vaikutuksia ulkoiseen varkaushävikkiin. 32 % vastaajista oli kokenut kameravalvonnan vaikuttavan ulkoiseen hävikkiin paljon, 28 % jonkin verran ja 24 % erittäin paljon. Keskiarvona kameravalvonta oli vaikuttanut ulkoiseen hävikkiin paljon. Kameravalvonnan koetut vaikutukset ulkoiseen varkaushävikkiin selviävät kuvioista 26.

Kuvio 26 Kameravalvonnan vaikutukset ulkoiseen varkaushävikkiin

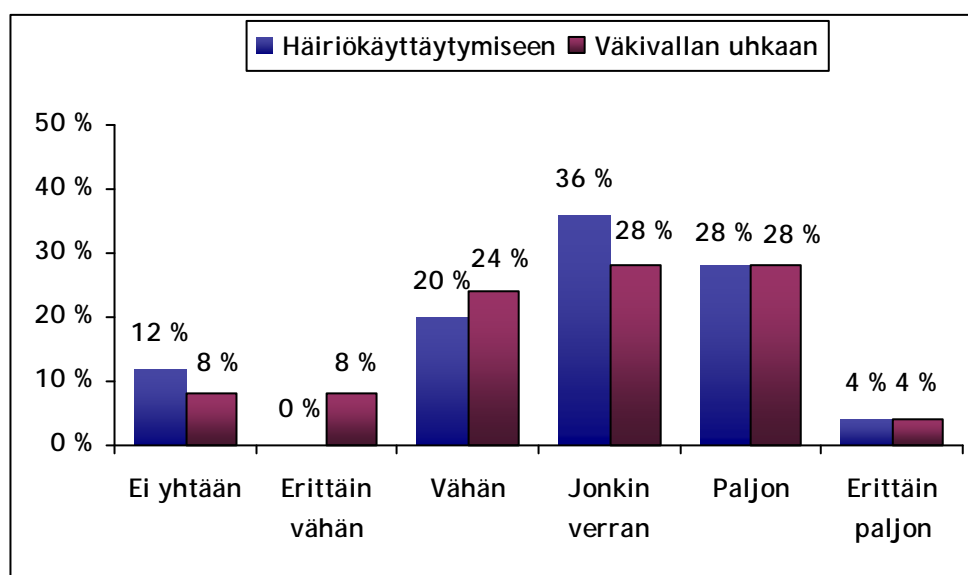
Vastaajilta kysyttäessä kameravalvonnan vaikutusta sisäiseen varkaushävikkiin 36 % vastasi kameravalvonnan vaikuttaneen tähän jonkin verran. 20 % vastaajista oli kokenut kameravalvonnan vaikuttaneen sisäiseen varkaushävikkiin vähän sekä 20 % erittäin vähän. Vastausten keskiarvo oli vähän. Vastausten jakaumat näkyvät kuviossa 27.

Kuvio 27 Kameravalvonnan vaikutukset sisäiseen varkaushävikkiin

Häiriökäyttäytymisen kohdalla kameravalvonta oli vaikuttanut vastaajien mielestä keskimääräisesti jonkin verran, jonka vaihtoehdon oli valinnut 36 prosenttia vastaajista. Kameravalvonta oli vaikuttanut häiriökäyttäytymiseen paljon 28 prosentin mielestä, ja vähän 20 prosentin. 12 prosenttia vastaajista ei ollut kokenut kameravalvonnan vaikuttavan häiriökäyttäytymiseen yhtään, kun taas neljä prosenttia taas koki kameravalvonnan vaikuttavan tähän erittäin paljon.

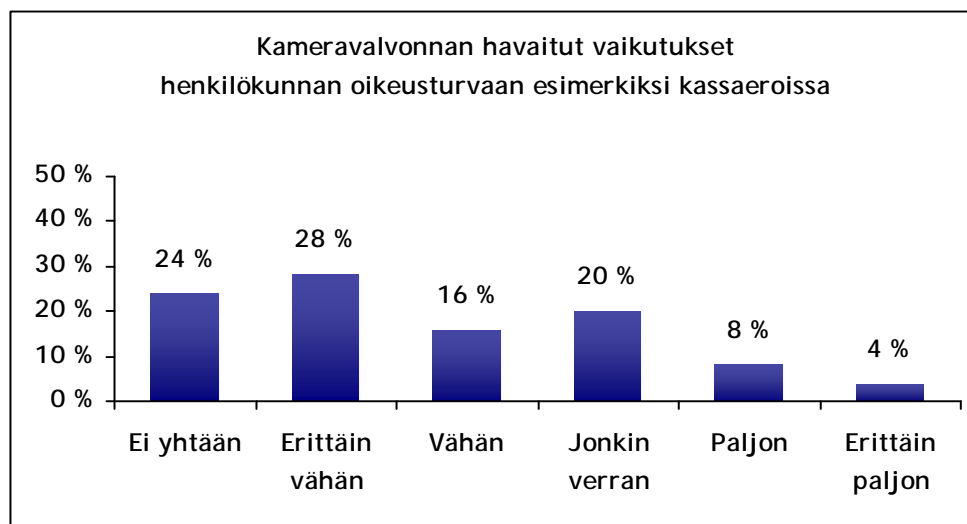
Väkivallan uhkaan kameravalvonta oli vaikuttanut vastaajien mielestä keskimäärin paljon. 28 % vastaajista oli havainnoinut kameravalvonnan vaikuttavan väkivallan uhkaan paljon, ja 28 % jonkin verran. Tarkemmat vastausjakaumat kameravalvonnan vaikutuksista häiriökäyttäytymiseen ja väkivallan uhkaan selviävät kuviosta 28.

Kuvio 28 Kameravalvonnan vaikutukset häiriökäyttäytymiseen ja väkivallan uhkaan

Kameravalvonta oli vaikuttanut henkilökunnan oikeusturvaan erittäin vähän vastaajista 28 % mielestä. 24 % oli sitä mieltä, ettei kameravalvonta ollut vaikuttanut henkilökunnan oikeusturvaan yhtään, ja 20 % mielestä se oli vaikuttanut jonkin verran. 16 % mielestä kameravalvonta oli vaikuttanut tähän vähän, 8 % mielestä paljon ja 4 % mielestä erittäin paljon. Keskiarvoisesti kameravalvonnan koettiin vaikuttavan henkilökunnan oikeusturvaan vähän. Vastausjakaumat ilmenevät myös kuviosta 29.

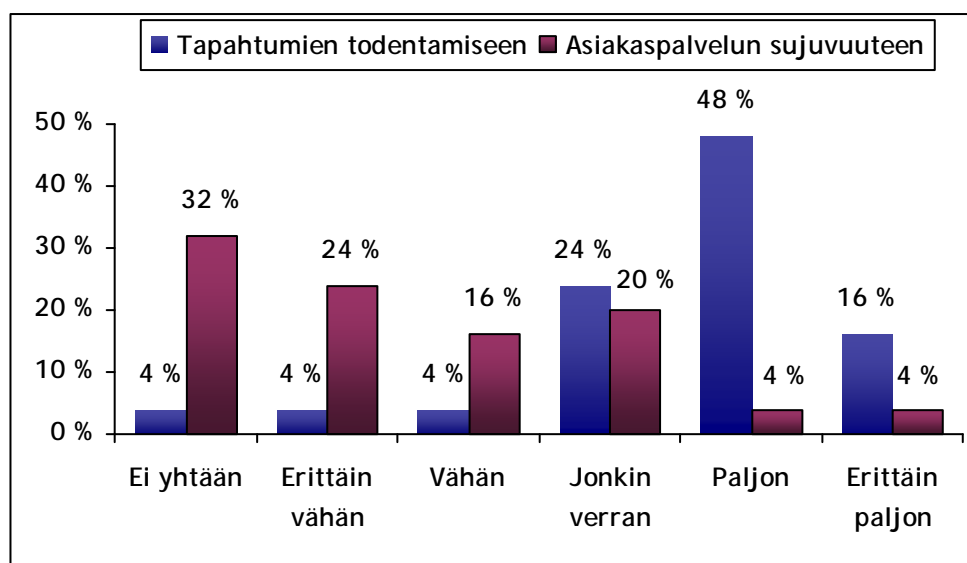

Kuvio 29 Kameravalvonnan vaikutukset henkilökunnan oikeusturvaan

Tapahtumien todentamiseen kameravalvonnan oli todettu vaikuttavan 48 % mielestä paljon. 24 % vastasi kameravalvonnan vaikuttavan tapahtumien todentamiseen jonkin verran ja 16 % erittäin paljon. Keskimäärin kameravalvonnan oli koettu vaikuttavat tapahtumien todentamiseen paljon.

Asiakaspalvelun sujuvuuteen, esimerkiksi kassajonojen seurantaan kameravalvonnan oli koettu vaikuttavan keskimäärin vähän. 32 % vastaajista ei kokenut kameravalvonnan vaikuttaneen asiakaspalvelun sujuvuuteen yhtään, 24 % vastaajista koki sen vaikuttavan erittäin vähän ja 20 % jonkin verran. Vastausjakaumat kameravalvonnan vaikutuksista tapahtumien todentamiseen ja asiakaspalvelun sujuvuuteen selviävät kuviosta 30.

Kuvio 30 Kameravalvonnan vaikutukset tapahtumisen todentamiseen ja asiakaspalvelun sujuvuuteen

Eniten vaikutuksia kameravalvonnasta oli saavutettu tapahtumien todentamiseen ja ulkoiseen varkaushävikkiin, joiden keskiarvot olivat tapahtumien todentamisessa 3,56 ja ulkoisessa varkaushävikissä 3,52 vastausasteikolla 0 = ei yhtään, 5 = erittäin paljon. Kolmanneksi eniten kameravalvonta oli vaikuttanut häiriökäyttäytymiseen 2,80 keskiarvolla, ja neljänneksi eniten väkivallan uhkaan keskiarvolla 2,72. Sisäiseen varkaushävikkiin kameravalvonnalla oli ollut vaikutusta keskimäärin 2,32, ja henkilökunnan oikeusturvaan kameravalvonnasta oli ollut apua 1,72 verran. Asiakaspalvelun sujuvuuteen kameravalvonta oli auttanut keskimäärin 1,52 verran.

Vastaajilta kysyttiin myös perusteluita näiden kameravalvonnan vaikutusten ilmenemiseen avoimen kohdan avulla. Näihin kameravalvonnan vaikutusten ilmenemisiin useat vastaajat mainitsivat kiinniottotilastojen kasvun, ja yksi vastaaja mainitsi näpistys- ja varkaustapausten olleen havaittu lähes poikkeuksetta kameravalvonnan avulla. Selkeimpänä kameravalvonnan havaittuna vaikutuksena mainittiin myös ulkoisen varkaushävikin ennaltaehkäisy, jonka kannalta yksi vastaaja sanoi kameravalvonnan olevan tärkein yksittäinen tekijä. Myös useita jälkikäteen havaittuja tuotteiden katoamisia oli pystytty selvittämään kameravalvonnan avulla. Kameravalvontajärjestelmän puuttumisen uskottiin lisäävän hävikkiä ja häiriökäyttäytymistä huomattavasti, ja yksi myymälän johtaja kertoi, että "Asiakkaan on vaikeampi varastaa kun hän tietää, että liikkeessä on kameravalvonta. Kameravalvonnan kautta varastaminen on vaikeampaa myös henkilökunnalle ja kiinnijäämisen riski on suuri. Häiriökäyttäytymiseen ja väkivallan uhkaan pystytään reagoimaan nopeasti, joka lisää turvallisuuden tuntua. Kameravalvonnan avulla tapahtuvalla seurannalla pystytään myös todentamaan toistuvat kassaerot, eikä ketään epäillä syyttä. Useimmiten tapahtumat pystytään todentamaan juuri kameravalvonnan avulla".

Kameravalvonnan vaikutuksia heikommin havainneista yhden vastaajan kokemuksista kameravalvonta ei häiritse niin sanottuja ammattilaisia, koska he osaavat "ohittaa" sen. Tämän vastaajan mukaan kokeilijoita yms. saadaan kuitenkin kiinni kameravalvonnan avulla. Yksi vastaaja taas uskoi, ettei kameravalvonnasta ole paljoa apua, jos varkaat ovat tosissaan liikkeellä. Tämä vastaaja uskoi kameravalvonnan vaikuttavan kuitenkin sisäiseen hävikkiin ennaltaehkäisevästi, koska kaiken tiedetään tallentuvat kameroiden kautta. Hänen mukaansa kameravalvonnan tallenteilla on myös pystytty todentamaan tapahtumia jälkikäteen, esimerkiksi jos varastossa jokin lava on "kaatunut itsestään".

8.3.4 Kameravalvonnasta toivottujen ja siitä saavutettujen vaikutusten kohtaaminen

Myymälöiden johtajilta kysyttiin ensin sitä, minkä verran kameravalvonnan on toivottu vaikuttavan tiettyihin asioihin ja ongelmiin ja sen jälkeen sitä, minkä verran kameravalvonta on näihin asioihin tai ongelmiin todellisuudessa vaikuttanut. Tässä kappaleessa käsitellään näiden

tavoiteltujen ja saavutettujen asioiden kohtaamisia. Kyselylomakkeen vastausvaihtoehdot olivat myös kameravalvonnasta tavoiteltujen ja siitä saavutettujen hyötyjen kohdalla samat, joille oli annettu edelleen myös numeraaliset arvot, jotka olivat ei yhtään = 0, erittäin vähän = 1, vähän = 2, jonkin verran = 3, paljon = 4 ja erittäin paljon = 5. Näiden numeraalisten arvojen avulla laskettiin tavoiteltujen ja saavutettujen arvojen erotus.

Ulkoiseen varkaushävikkiin kameravalvonnasta toivottu vaikutus oli keskimäärin 4,56, ja siitä saavutettu vaikutus keskimäärin 3,52. Näin ollen kameravalvonnan vaikutukset ulkoiseen varkaushävikkiin olivat olleet toivottuihin verrattuna -1,04. 32 prosentilla vastaajista kameravalvonnasta toivottu vaikutus tähän asiaan oli ollut sama kuin siitä saavutettu, 32 %:lla vaikutukset olivat olleet yhden vastausvaihtoehdon vähäisemmät kuin mitä oli toivottu, 24 %:lla kaksi vastausvaihtoehtoa vähäisemmät ja 4 %:lla kolme sekä neljä vastausvaihtoehtoa vähäisemmät. Neljällä prosentilla saavutetut vaikutukset olivat olleet yhden vaihtoehdon suuremmat kuin toivotut.

Sisäiseen varkaushävikkiin kameravalvonnan oli toivottu auttavan keskiarvoisesti 3,52, johon se oli todellisuudessa vaikuttanut 2,32 verran. Kameravalvonta oli siis vaikuttanut todellisuudessa sisäiseen varkaushävikkiin toivottuihin vaikutuksiin verrattuna keskiarvoisesti -1,20 verran. Vastaajista 28 prosentilla saavutetut vaikutukset olivat olleet samat kuin toivotut, 40 %:lla saavutetut vaikutukset olivat olleet yhden vastausvaihtoehdon alhaisemmat kuin toivotut, 24 %:lla kaksi vastausvaihtoehtoa alhaisemmat ja 8 %:lla neljä vastausvaihtoehtoa alhaisemmat kuin toivotut.

Kameravalvonnan oli toivottu vaikuttavan häiriökäyttäytymiseen keskimäärin 3,84 verran, johon se oli todellisuudessa vaikuttanut 2,80 verran. Ero toivottujen ja saavutettujen vaikutusten välillä oli siis -1,04. Häiriökäyttäytymiseen 24 prosentilla kameravalvonnan vaikutukset olivat olleet samat kuin toivotut, 44 prosentilla ne olivat yhden vastausvaihtoehdon alhaisemmat ja 24 prosentilla kaksi vaihtoehtoa alhaisemmat. Neljällä prosentilla vaikutukset olivat eronneet neljä vastausvaihtoehtoa toivotuista, ja neljällä prosentilla vaikutukset olivat taas olleet yhden vaihtoehdon toivottuja suuremmat.

Henkilökunnan oikeusturvaan kameravalvonnan toivotut vaikutukset olivat olleet keskimäärin 3,04 ja siitä saavutetut vaikutukset 1,72. Eroa kameravalvonnan toivottujen ja siitä saavutettujen vaikutusten välille henkilökunnan oikeusturvan osalta kertyi näin ollen -1,32. 16 prosentilla toivotut ja saavutetut vaikutukset olivat olleet samat, 48 %:lla vaikutukset olivat yhden vaihtoehdon alhaisemmat kuin toivotut ja 16 %:lla kaksi vastausvaihtoehtoa. 12 prosentilla vastaajista saavutetut vaikutukset olivat kolme vaihtoehtoa alhaisemmat kuin toivotut, ja neljällä prosentilla viisi vaihtoehtoa alhaisemmat. Neljällä prosentilla vastaajista kameravalvonnasta oli saavutettu yhden vaihtoehdon verran enemmän vaikutuksia kuin mitä oli toivot-

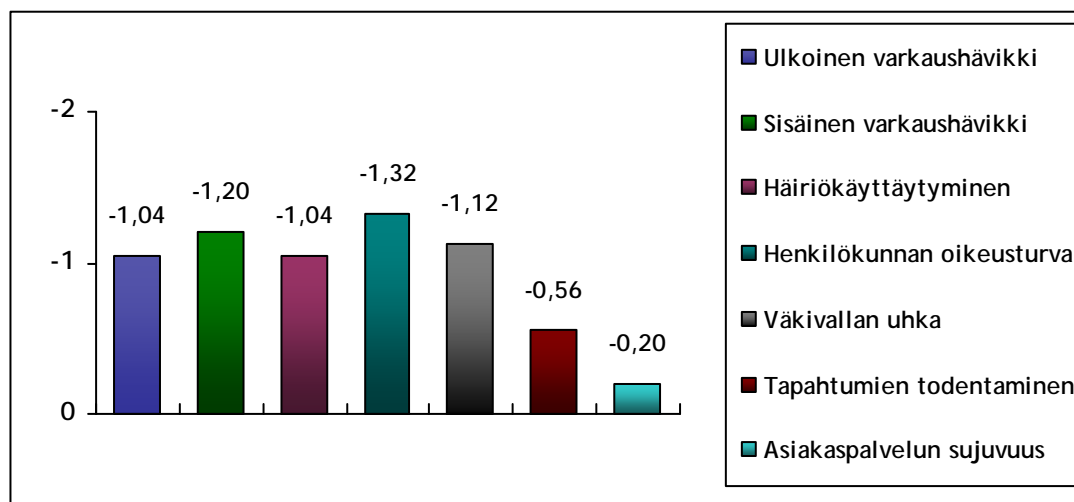
tu. Henkilökunnan oikeusturvaan kameravalvonnan toivottujen ja siitä saavutettujen vaikutusten ero oli suurin kysytyistä ongelmista. On kuitenkin muistettava, että vaikka kameravalvonnasta on toivottu suuresti apua esimerkiksi kassaerojen selvittämiseen, sellaisia tilanteita, joissa kassaerot ovat niin suuria että niiden selvittämiseen tarvittaisiin kameravalvonnan talenteita, ei välttämättä kovin usein tapahdu.

Väkivallan uhkaan kameravalvonnan oli toivottu vaikuttavan keskiarvoisesti 3,84, ja siitä oli saavutettu vaikutuksia 2,72. Näin ollen ero toivottujen ja saavutettujen vaikutusten välillä oli -1,12. 28 % vastaajista oli saavuttanut kameravalvonnasta apua väkivallan uhkaa saman verran kuin oli toivonutkin, 44 % oli saavuttanut vaikutuksia yhden vastausvaihtoehdon vähemmän ja 20 % kaksi vaihtoehtoa vähemmän. Kolme ja neljä vaihtoehtoa vähemmän olivat saavuttaneet molemmat neljä prosenttia vastaajista.

Tapahtumien todentamiseen kameravalvonnasta oli toivottu vaikutusta keskimäärin 4,12, ja sitä oli saavutettu 3,56. Eroksi toivottujen ja saavutettujen vaikutusten välille muodostui -0,56. 36 prosenttia vastaajista oli saavuttanut kameravalvonnasta tapahtumien todentamisessa saman verran kuin olivat toivoneet, 32 % yhden vastausvaihtoehdon vähemmän ja 8 % kaksi vaihtoehtoa vähemmän. Neljä prosenttia oli saavuttanut kameravalvonnasta tapahtumien todentamiseen kolme vaihtoehtoa vähemmän kuin olivat toivoneet, ja neljä prosenttia viisi vaihtoehtoa vähemmän. 12 % vastaajista oli kuitenkin saavuttanut kameravalvonnasta tapahtumien todentamisessa yhden vaihtoehdon enemmän kuin olivat toivoneet, ja 4 % jopa kolme vastausvaihtoehtoa enemmän.

Asiakaspalvelun sujuvuuteen kameravalvonnan oli toivottu vaikuttavan keskiarvoisesti 1,72, johon se oli vaikuttanut 1,52. 68 % vastaajista oli saavuttanut kameravalvonnasta vaikutusta asiakaspalvelun sujuvuuteen saman verran kuin olivat toivoneetkin, 20 % yhden vaihtoehdon vähemmän ja 4 % kaksi vaihtoehtoa vähemmän. Kahdeksan prosenttia vastaajista oli saavuttanut kameravalvonnasta asiakaspalvelun sujuvuuteen yhden vaihtoehdon enemmän kuin mitä oli toivonut.

Kameravalvonnasta saavutetut vaikutukset olivat kaikista lähimpänä siitä toivottuja vaikutuksia asiakaspalvelun sujuvuuden kohdalla. On kuitenkin huomioitava, että 24 % vastaajista ei ollut toivonut kameravalvonnan vaikuttavan asiakaspalvelun sujuvuuteen ollenkaan. Tapahtumien todentamiseen kameravalvonnasta oli saavutettu vaikutuksia kaikista kysytyistä asioista keskiarvoisesti toiseksi lähimmäksi sitä, mitä oli toivottu. Toivottujen ja saavutettujen vaikutusten erot on esitetty myös kuviossa 31.

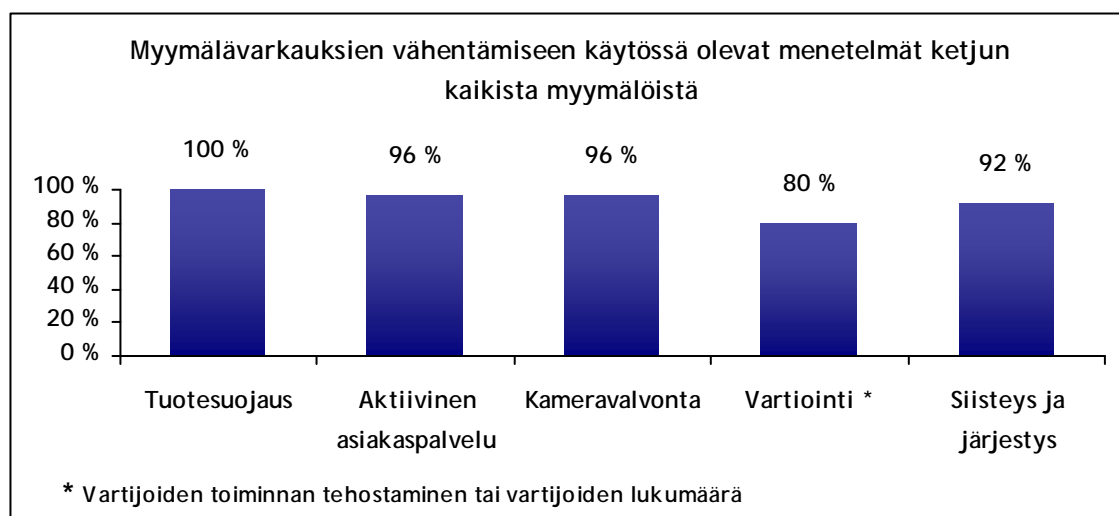

Kuvio 31 Erot kameravalvonnasta toivottujen ja siitä saavutettujen vaikutusten välillä

Suurin ero kameravalvonnasta toivottujen ja siitä saavutettujen vaikutusten välille muodostui henkilökunnan oikeusturvalle. Toiseksi suurin ero oli tuli sisäiseen varkaushävikkiin, kolmanneksi suurin ero oli väkivallan uhassa ja neljänneksi suurimmat erot olivat ulkoisessa varkaushävikissä ja häiriökäyttäytymisessä.

8.3.5 Myymälävarkauksien ehkäisyyn käytetyt menetelmät ja niiden tärkeysjärjestys

Myymälöiden johtajilta kysyttiin heidän myymälöissään käytettäviä myymälävarkauksia ehkäiseviä menetelmiä sekä näiden tärkeyttä käyttöperusteen pohjalta. Ensimmäisenä heiltä kysyttiin mitä menetelmiä he yleensäkin käyttävät myymälävarkauksia ehkäistäkseen. Kuvioista 31 selviävät myymälävarkauksien ehkäisyyn käytetyt menetelmät koko kauppaketju X:n myymälöissä.

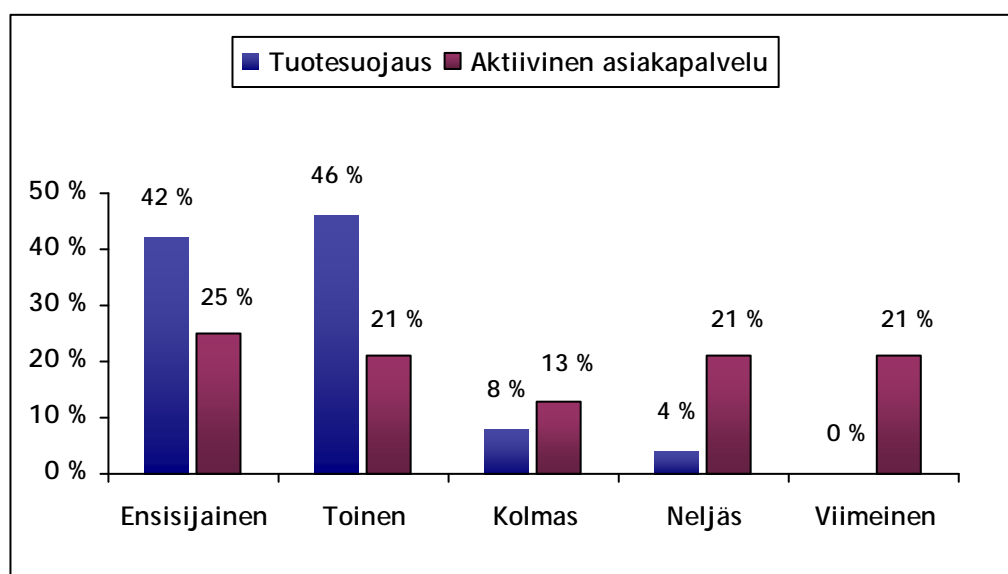

Kuvio 32 Myymälävarkauksien ehkäisyyn käytettävät menetelmät myymälöissä

Näiden yllä olevien menetelmien lisäksi vastaajat mainitsivat käyttävänsä myymälävarkauksia ehkäisevinä menetelminä myös henkilökunnan kunnollista perehdyttämistä sekä kouluttamista, erillistä hävikintorjuntaryhmää, myymälän tuotesijoittelua sekä tiedottamista mm. kameravalvonnasta.

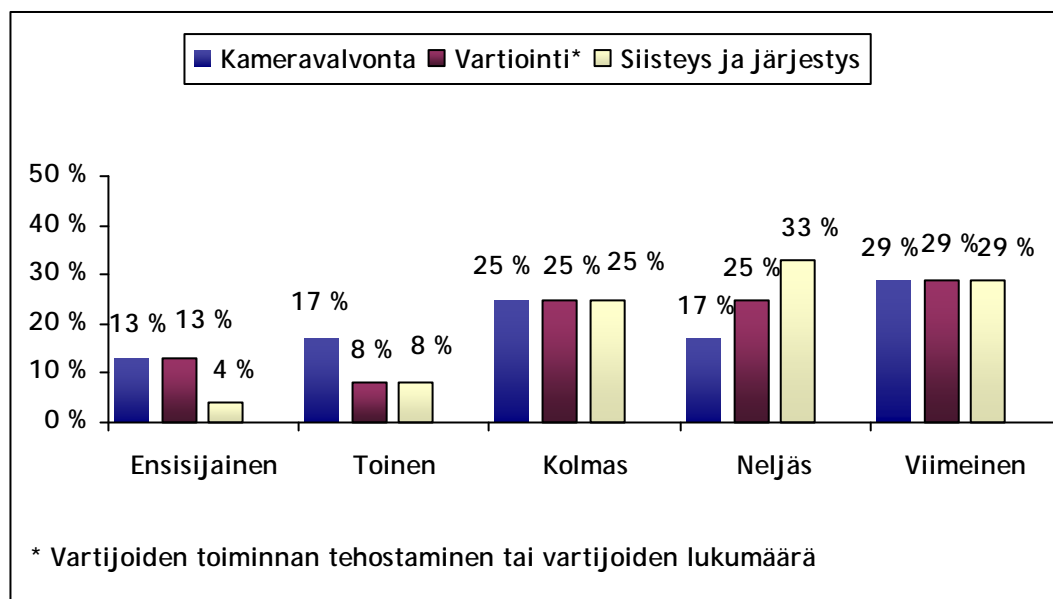
Vastaajilta kysyttiin seuraavaksi näiden myymälävarkauksia ehkäisevien menetelmien tärkeyttä käyttöperusteen pohjalta. Tässä kohdassa vastaajat valitsivat tärkeysjärjestysnumeron yllämainituille heidän käyttämille menetelmilleen, eli numeron yhdestä viiteen yhden ollessa tärkein. Mikäli vastaaja nimesi annettujen hävikinehkäisy menetelmien lisäksi jonkin muun, tärkeysjärjestysnumero valittiin yhdestä kuuteen.

Ensimmäisenä vastaajilta kysyttiin tuotesuojauksen ja aktiivisen asiakaspalvelun tärkeyttä heidän käyttämistä myymälävarkauksia ehkäisevistä menetelmistä. Vastaukset näkyvät kuvio 32. Keskiarvoiseksi tärkeysjärjestysnumeroksi tuotesuojaukselle muodostui 1,75 ja aktiiviselle asiakaspalvelulle 2,96.

Kuvio 33 Tuotesuojauksen ja aktiivisen asiakaspalvelun merkittävyys käyttöperusteen pohjalta

Vastaajilta kysyttäessä kameravalvonnan, vartiointin sekä myymälän siisteyden ja järjestyksen tärkeysjärjestystä heidän käyttöperusteensa pohjalta 13 % vastaajista sijoitti kameravalvonnan ensisijaiseksi myymälävarkauksia ehkäiseväksi menetelmäksi, vartiointin 13 % ja siisteyden ja järjestyksen 4 prosenttia. Muut vastaukset ilmenevät kuvio 33. Kameravalvonta sijoitettiin keskimäärin sijalle 3,33, vartiointi sijalle 3,50 ja siisteys ja järjestyks sijalle 3,88.

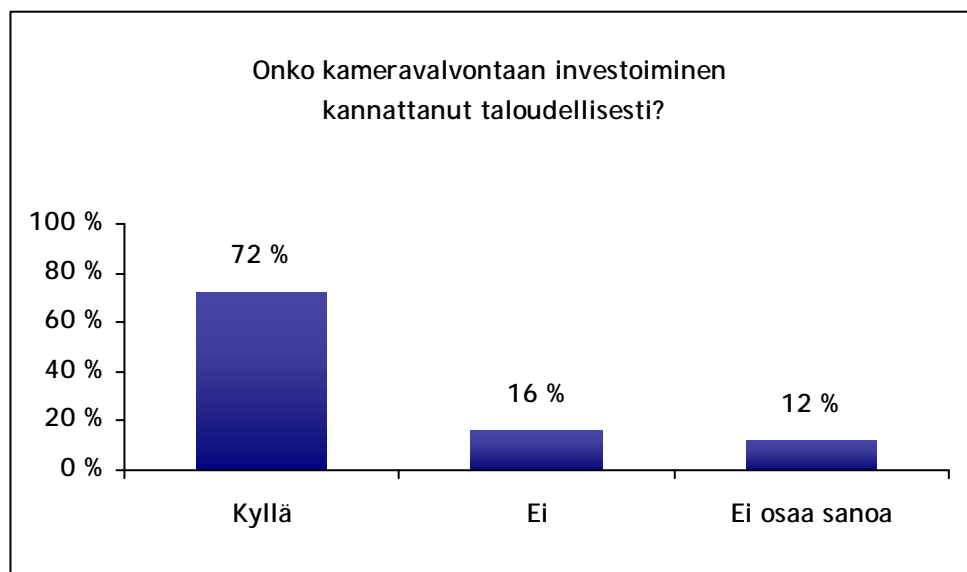
Kuvio 34 Kameravalvonnan, vartiointin sekä siisteyden ja järjestyksen merkittävyys käyttöpö-
rusteen pohjalta

Vastaajien itse mainitsemat edellä esiteltyt myymälävarkauksia ennalta ehkäisevät menetel-
mät sijoittuvat heidän tärkeysjärjestyksessään käyttöpörusteen pohjalta seuraavasti: henkilö-
kunnan kunnollinen perehdyttäminen yhdellä vastaajalla ensisijainen, tuotesijoittelu toisella
vastaajalla kolmas ja toisella viides, ja tiedottaminen yhdellä vastaajalla kuudes.

Myymälähävikin ehkäisymenetelmistä käyttöpörusteen pohjalta tärkeimmäksi nähtiin tuo-
tesuojaus keskiarvolla 1,75, toiseksi tärkeimmäksi sijoittui aktiivinen asiakaspalvelu keskiar-
volla 2,96. Kolmanneksi tärkeimmäksi sijoittui kameravalvonta tärkeysjärjestyksen keskiarvol-
la 3,33. Vastaajien mielestä neljänneksi tärkeimpänä myymälävarkauksien ehkäisymenetel-
mänä oli vartiointi keskiarvona 3,50, ja vähiten tärkeimpänä pidettiin myymälän siisteyttä ja
järjestyttä keskiarvolla 3,88.

8.3.6 Kameravalvontaan investoimisen kannattavuus

Tämän tutkimuksen kannalta yksi olennaisimmista vastaajilta kysytyistä kysymyksistä oli se,
että onko kameravalvontaan investoiminen kannattanut taloudellisesti. Tässä kohdassa vas-
taajilta kysyttiin tarkennuksena myös perustelut heidän vastauksilleen. Vastaajista 72 prosen-
tin mielestä kameravalvontaan investoiminen on ollut taloudellisesti kannattavaa, ja 16 pro-
sentin mielestä ei. Kaksi vastaajaa eivät osanneet sanoa onko kameravalvontaan
investoiminen kannattanut vai ei, ja yksi myymälän johtaja työskenteli sen verran uudessa
myymälässä, ettei kameravalvonnan kannattavuutta voinut vielä arvioida. Vastausten
jakaumat on esitetty myös kuviossa 34.

Kuvio 35 Kameravalvontaan investoimisen kannattavuus

Kameravalvontaan investoimisen kannattavuutta puoltaneiden vastaajien perusteluja tuli runsaasti. Monissa näistä painotettiin kameravalvonnan ennaltaehkäisevää vaikutusta, joka oli useinkin vastaajan mukaan ollut huomattava. Yksi vastaaja oli maininnut ennalta ehkäisyn lisäksi kameravalvonnan hyödyksi myös seurannan vaivattomuuden, ja useat vastaajat mainitsivat kameravalvonnan lisänneen kiinniottojen määrää huomattavasti. Kameravalvontaa pidettiin hyvänä työkaluna näpistelijöiden kiinnioittamisessa ja epäilyttävien tilanteiden seuraamisessa, jotta voidaan tarvittaessa ryhtyä toimenpiteisiin. Suurimman osan ulkoisista varkauksista kerrottiin myös selviävän kameravalvonnan avulla, ja kameravalvonnan avulla oli saatu vähennettyä hävikkiä huomattavasti. Kameravalvonnan mainittiin vaikuttavan myös myymälän asiakas- ja henkilöturvallisuuteen, sekä varkauksien ennaltaehkäisyyn ja niihin reagoimisen lisäksi myös häiriökäyttäytymiseen puuttumiseen. Kameravalvonnan kerrottiin tuovan myös psykologista turvaa työntekijöille ja parantavan henkilökunnan oikeusturvaa.

Yhden myymälän johtajan mukaan ”ihmisten käyttäytyminen on vuosien saatossa mennyt vain härskipäähän suuntaan. Näpistyksen sekä varkaudet tehdään nykyään paljon röyhkeämmin ja ne kohdistuvat myös arvokkaampiin tuotteisiin kuin ennen. Myös erilaiset huijaus- sekä kavalustapaukset ovat yleistyneet. Kunnollisella kuvamateriaalilla voidaan taata kaikkien työntekijöiden oikeusturva sekä tapahtumien todentaminen, ja todistusaineiston kerääminen on helppoa. Myös työntekijöiden työturvallisuuden sekä asiakkaiden turvallisen asioimisen varmistaminen tapahtuu kameravalvontaa apuna käyttäen, ja mahdollisiin hankaliin tilanteisiin voidaan puuttua ennaltaehkäisevästi. Ison talon valvonta ei ilman kameroita onnistuisi”.

Kameravalvontaan investoimisen kannattamattomuuden puolella olleet perustelivat kantaansa sillä, että kiinniottojen määrä on kokonaisuutena erittäin vähäinen kokonaishävikkiin ja asia-

kasmääriin verrattuna. Toinen vastaaja kertoi, ettei heillä ollut resursseja valvoa tarpeeksi kameroita. Hänestä kameravalvontajärjestelmä ei ollut myöskään toiminut heillä lainkaan odotetulla tavalla.

Yksi vastaaja, joka ei osannut arvioida kameravalvontajärjestelmän kannattavuutta perusteli vastaustaan sillä, että kameravalvontajärjestelmä ja siihen liittyvät henkilökustannukset ovat yhdessä melko kalliit, ja hänestä oli vaikea arvioida miten paljon enemmän esimerkiksi näpistyksiä olisi ilman kameravalvontaa. Hänestä oli vaikeaa arvioida myös kameravalvonnan ennalta ehkäisevää vaikutusta näpistys- ja varkaustapauksiin.

8.4 Myymäläkohtaisten turvallisuusvastaavien vastaukset

Myymäläkohtaisilta turvallisuusvastaavilta kysytyissä kysymyksissä selvitettiin lähinnä myymälöiden käytännöllisempiä rikostorjunnallisia asioita, kuten kameroiden neliökohtaisia määriä, aktiivisen kameravalvonnan määriä ja kameravalvonnan hankinnan jälkeistä kehittämistä, kun taas myymälöiden johtajilta kysyttiin enemmän hallinnolliseen puoleen liittyviä kysymyksiä. Niiden myymälöiden osalta joissa ei ollut erillistä turvallisuusvastaavaa, turvallisuusvastaavalle tarkoitetut kysymykset suunnattiin myymälän johtajalle. Esitettyihin kysymyksiin saatiin vastaukset 83 %:sta koko kauppaketju X:n myymälöistä.

8.4.1 Valvontakameroiden lukumäärät ja aktiivisen kameravalvonnan määrä

Kauppaketju X:n kyselyyn vastanneiden myymälöiden pinta-alat vaihtelivat 1 100 neliömetristä 16 000 neliometriin. Vastanneiden myymälöiden toimitilojen koko oli keskimäärin 5792 neliometriä. Käytössä olevien kameroiden määrä vaihteli kahdeksasta neljäänkymmeneen, ja keskimäärin myymälöissä oli 25 kameraa käytössä. Myymälöiden neliöpohjaiset kameramäärät olivat pyöristettynä pienimmillään 0,001 kameraa / neliometri, ja enimmillään 0,013 kameraa / neliometri. Kyselyyn vastanneissa myymälöissä oli keskimäärin 0,005 kameraa / neliometri.

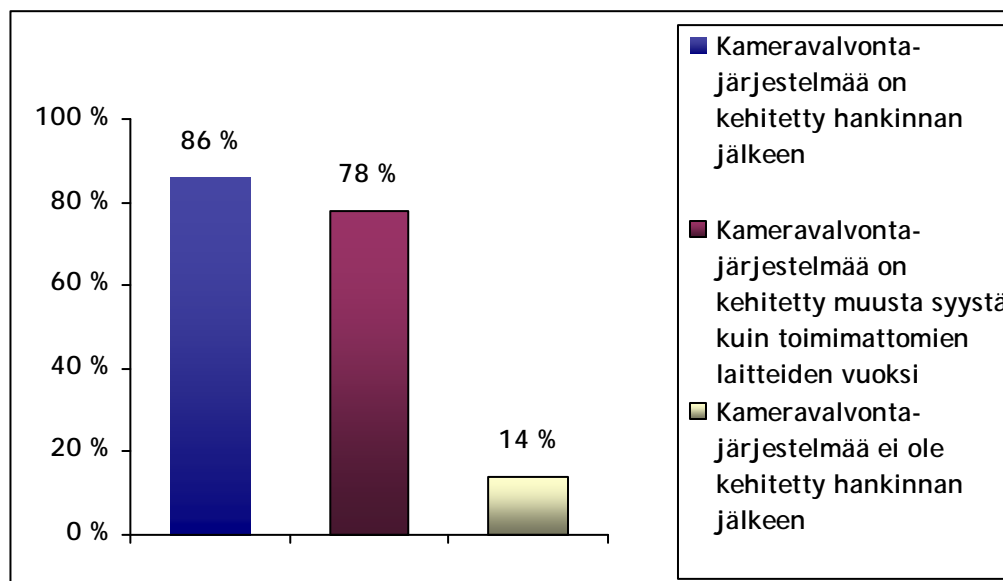
Yhdeksi olennaiseksi asiaksi myymälävarkaiden vastauksista nousi kameravalvonnan aktiivisuus. Aktiivisen kameravalvonnan määrä on yleensä suhteessa myös vartiointin määrään, jota oli vastaajien myymälöissä keskimäärin 54 tuntia viikossa. 35 % vastanneista myymälöistä työskenteli osittain samanaikaisesti kaksi vartijaa, jotka molemmat olivat samaan aikaan töissä keskimäärin 35 tuntia viikossa. Suurimmassa osassa myymälöistä myös myymäläkohtainen turvallisuusvastaava teki vartijan työhön verrattavaa työtä, kuten kameroiden seuranta. Niissä myymälöissä joissa näin oli, turvallisuusvastaava teki sitä enimmillään 37,5 tuntia viikossa. Keskimäärin myymäläkohtainen turvallisuusvastaava teki vartijan työhön verrattavaa työtä 12 tuntia viikossa.

Kauppaketju X:n kyselyyn vastanneissa myymälöissä valvontakameroita seurattiin aktiivisesti keskimäärin 38 tuntia viikossa. Vähimmillään kameroita seurattiin viikossa vain tunti, ja enimmillään 64 tuntia. Turvallisuustavoilta kysyttiin myös sitä, onko aktiivisen kameravalvonnan määrää vähennetty, lisätty vai onko määrä pysynyt samana viimeisen viiden vuoden aikana. Aktiivisen kameravalvonnan määrä oli pysynyt samana 45 %:ssa myymälöistä, 31 %:ssa sitä oli vähennetty ja 24 %:ssa lisätty. Aktiivisen kameravalvonnan vähentyminen oli johtunut yleisimmin kustannussyistä, mutta myös mm. näkyvän valvonnan lisäämisen halusta ja vartioiden tuntimäärän vähenemisestä. Aktiivista kameravalvontaa oli lisätty mm. vartioiden tuntimäärän kasvusta ja kameravalvontajärjestelmän uusimisesta johtuen, sekä siitä, että tapahtumien määrä on kasvanut ja on haluttu vartioiden olevan varmoja tapahtuneesta tilanteeseen puututtaessa.

Kauppaketju X:n turvallisuuspäälliköltä saatiin myös myymäläkohtaiset kiinniottilastot vuosilta 2001 - 2008. Näitä kiinniottilastoja verrattiin vuoden 2008 osalta myymälöiden neliöpohjaiseen kameramäärään ja aktiivisen kameravalvonnan määrään laskemalla näiden määrien välinen korrelaatio. Korrelaatiokerroin määrittyi 1 ja -1 välille, ilmaisten molempien arvosarjojen samassa suunnassa nousemista tai laskemista lukujen 1 ja -1 kertoessa täydellisestä lineaarisesta korrelaatiosta. Vuoden 2008 osalta kameroiden määrän / neliö ja kiinniottojen välille korrelaatiokertoimeksi muodostui 0,67, eli näiden asioiden välillä on nähtävissä selkeää riippuvuussuhdetta. Verrattaessa vuoden 2008 kiinniottoja ja aktiivisen kameravalvonnan määrää korrelaatiokertoimeksi muodostui 0,38, jolloin positiivinen korrelaatio oli heikompi mutta sitä oli kuitenkin nähtävissä. On silti muistettava, että kiinniottojen määrään vaikuttavat huomattavasti mm. asiakasmäärät, vartijan ammattitaito ja myymälän sijainti eli esimerkiksi se, sijaitseeko myymälä maakunnassa vai pääkaupunkiseudulla. Näin ollen esitettyjen asioiden korrelaatioista ei voi tehdä vedenpitäviä johtopäätöksiä, mutta ne näyttävät kuitenkin suuntaa.

8.4.2 Hankinnan jälkeinen investoiminen kameravalvontaan

Kameravalvontajärjestelmän hankinnan jälkeiseen kehittämiseen oli panostettu 86 prosentissa kyselyyn vastanneista myymälöistä. Näistä 86 prosentista 8 % oli investoinut kameravalvonnan kehittämiseen pelkästään toimimattomien laitteiden vuoksi. Näin ollen 78 prosentissa kauppatietojen X:n myymälöistä kameravalvonnan hankinnan jälkeiseen kehittämiseen on investoitu kameravalvontaan itseensä panostamisen vuoksi. Tulokset on esitetty myös kuviossa 35.

Kuvio 36 Kameralvontajärjestelmän hankinnan jälkeinen kehittäminen

Kyselyssä selvitettiin myös sitä, millä tavalla ja mistä syystä kameravalvontaa on kehitetty hankinnan jälkeen kauppaketju X:n myymälöissä. 52 % vastaajista oli kehittänyt kameravalvontajärjestelmää hankinnan jälkeen lisäämällä kameroita, 45 % oli uusinnut kameroita parempilaatuuiin, 69 % oli uusinnut kameravalvontajärjestelmän tallentimen ja 76 % vastaajista oli sijoittanut kameroita uudelleen. Kameralvontajärjestelmän hankinnan jälkeisen kehittämisen syy oli ollut 79 prosentilla vastaajista halu kameravalvontajärjestelmän tehokkuuden parantamiseen, ja 37 % oli kehittänyt kameravalvontajärjestelmää muiden syiden lisäksi myös toimimattomien laitteiden vuoksi. Kameralvontajärjestelmää oli kehitetty yhteensä seitsemällä prosentilla vastaajista muista syistä, jotka olivat olleet tavaroiden sijoittelu ja kaikkien sisäänkäyntien saaminen kameroiden kuva-alaan.

9 Johtopäätökset

Tämän tutkimuksen pääasiallinen tutkimuskysymys oli se, kannattaako kameravalvontaan investoiminen. Tätä kysymystä selvitettiin yhden maan suurimpiin kuuluvan kauppaketjun myymälöiden johtajien, myymäläkohtaisten turvallisuusvastaavien ja tuomittujen myymälävarkaiden avulla. Tämän lisäksi tutkimuksen tekemiseen kuluneen yhdentoista kuukauden aikana tutkimusta on ohjannut oikeaan suuntaan vankkaa kokemusta kaupan alan turvallisuudesta omaavan opinnäytetyön ohjaajan lisäksi myös yhden maamme suurimman kaupan alan konsernin turvallisuuspäällikkö. Tutkimuksen tulosten luotettavuutta kasvattaakseen tutkimuksen aihetta lähestyttiin eri näkökulmista käyttäen tutkimusmenetelminä kyselyn lisäksi myös haastattelua.

Yksiselitteisenä vastauksena tutkittuun kysymykseen voidaan todeta, että kameravalvontaan investoiminen on kannattavaa. Liikkeenjohton näkökulmasta katsottuna 72 % myymälöiden tulostavuuksista henkilöistä näki kameravalvontaan investoimisen kannattavaksi. Tätä tukee myös se, että kameravalvonnan hankinnan jälkeiseen kehittämiseen oli panostettu 78 prosentissa myymälöistä muusta syystä kuin epäkuntoon menneiden laitteiden vuoksi. Näin ollen liikkeenjohto oli siis uskonut kameravalvonnan kannattavuuteen, jonka vuoksi näissä myymälöissä kameravalvontaan oli panostettu sen itsensä takia.

Kameravalvonta oli vaikuttanut kaikista eniten tapahtumien todentamiseen ja ulkoiseen varkaushävikkiin. Nämä olivat myös kaksi asiaa, joihin kameravalvonnan oli eniten toivottu vaikuttavan. Kolmanneksi ja neljänneksi eniten kameravalvonnan oli toivottu vaikuttavan häiriökäyttäytymiseen ja väkivallan uhkaan, joihin se oli myös vaikuttanut kolmanneksi ja neljänneksi eniten. Näidenkin tulosten pohjalta voidaan sanoa, että kameravalvonnalla on valtaosin saavutettu se, minkä takia siihen on investoitu.

Vaikka myymälävarkauksia ehkäisevien menetelmien käyttöön perustuvassa tärkeysjärjestyksessä keskiarvoisesti kaikista suurin merkitys muodostui tuotesuojaukselle, toisella ja kolmanneksi sijalla olivat aktiivinen asiakaspalvelu ja kameravalvonta. Kameravalvonnalla ja asiakaspalvelulla on se yhteys, että asiakaspalvelu on muiden asioiden lisäksi myös valvontaa. Näin ollen kameravalvonnan rooli varkaushävikin ehkäisyssä voisi nostaa sijoitustaan vielä entisestään mikäli potentiaaliset varkaat saataisiin tiedostamaan enemmän kameravalvonnan olemassaolo. On kuitenkin muistettava, että pelkästä kameravalvonnasta puuttuu edelleen vuoroaika valvojan ja valvottavan väliltä, joka asiakaspalvelusta taas syntyy.

Kuten Keskusrikospoliisin rikostilastoista kävi ilmi, myymälöihin kohdistuneista varkausrikoksista keskimäärin 11 prosenttia oli tehty murtautumalla liikkeeseen viimeisen viiden vuoden aikana. Myymälän ollessa murron yhteydessä tyhjänä ilman silminnäkijöitä tai valvojia, kameravalvonnan rooli nousee entisestään. Kameravalvonnan mahdollisen preventiivisen vaikutuksen lisäksi ilman kameroita tapahtuneesta ei saataisi minkäänlaista visuaalista eikä kokonaisvaltaista käsitystä. Mikäli tekijät eivät jää heti murron yhteydessä kiinni, kameravalvonnan tallenteista muodostuu tärkeä apu myös tekijöiden jälkikäteisessä kiinnisaamisessa sekä heidän tuomitsemisessaan. Näin ollen kameravalvonnan rikostorjunnalliset vaikutukset korostuvat kaupan alalla huomattavasti eteenkin näissä 11 prosentissa kaikista kaupan alaan kohdistuvista varkausrikoksista, jotka on tehty murtautumalla myymälään.

Nykyinen tekniikka sallii kameravalvonnalle lähes rajattomat käyttömahdollisuudet, josta yhtenä esimerkkinä toimii teoriaosuudessa esitelty videoanalyysi. Kaupan alalla videoanalyysiä ei kuitenkaan vielä Suomessa käytetä, joka johtuu varmasti ainakin osiltaan sen tiettyjen ominaisuuksien ristiriidoista Suomen lakien kanssa. Mikäli videoanalyysi otetaan tulevaisuu-

nessa käyttöön Suomen myymäläympäristöissä, kameravalvonnan aktiivinen käyttö sekä sen rooli myymälähävikin torjuntavälineenä tulevat varmasti nousemaan huomattavasti.

Rikollisten näkökulmasta katsottaessa suurin osa kyselyyn vastanneista myymälävarkaista oli kokenut kameravalvonnan vaikeuttavan myymälästä varastamista, mutta näiden vastausten valossa kameravalvonnasta saavutettava hyöty on suurelta osin riippuvainen myös valvonnan toteutustavasta. Kameravalvonnan olemassaolo itsessään ei ole vielä välttämättä varkauden tekemättä jättämistä edesauttava tekijä, vaan olennaisempaa on se, uskoko potentiaalinen myymälävaras kameravalvonnan olevan aktiivista. Suurin osa vastaajista oli kiinnittänyt varastaessaan huomiota siihen, että valvooko joku jatkuvasta kameroita, ja kolmasosa oli myös testannut tätä. Yksitoista prosenttia vastaajista oli testannut myös sitä että seurataanko kameroilla juuri häntä, vaikkei ollut testannut suoranaisesti kameravalvonnan aktiivisuutta. Kameravalvonnan aktiivisuuden merkitys korostui myös molemmissa kasvotusten tehdyissä haastatteluissa. Tämän lisäksi, vaikka haastateltavat olivat muuten hyvin perillä myymälöiden turvatoimista ja -tekniikasta, he uskoivat kuitenkin kaikkia domekameroita seurattavan jatkuvasti. Samaan harhakäsitykseen domekameroiden jatkuvasta seurannasta uskoi myös 44 prosenttia kyselyyn vastanneista.

Myymälävarkaiden kyselystä kävi ilmi, että kysytyistä myymälänvarkauksien ehkäisymenetelmistä kaikista eniten heidän varkauskohteidensa valintaan vaikuttaa aktiivinen asiakaspalvelu. Mielenkiintoinen seikka oli myös se, että aktiivisella asiakaspalvelulla oli enemmän vaikutusta varkauskohteen valintaan kuin myymäläpartijan olemassaololla. Teoriaosuudessa käsitellyn rikosten tilannetorjuntaan kuuluvan rikoksenteon riskien lisäämisen osalta työntekijöiden suorittamalla valvonnalla voi siis olla suuremmat vaikutukset kuin muodollisella valvonnalla, jota suorittaa esimerkiksi vartija. Teorian pohjalta kameravalvonnan rikosten tilannetorjunnalliset vaikutukset ilmenevät valvontana, ja valvonta taas sen eri muodoissa vaikuttaisi olevan tehokkain myymälävarkauksia ehkäisevä tekijä riippumatta siitä, tarkastellaanko asiaa liikkeenjohdon vai myymälävarkaiden näkökulmasta. Tämänkin asian puolesta kameravalvonnan tehokkuutta myymälävarkauksien ehkäisyssä voitaisiin nostaa entisestään saamalla potentiaaliset varkaat tiedostamaan enemmän valvonnan olemassaolo, kuten edelläkin on esitetty.

Vaikka kameravalvonnasta oli nähtävissä erittäin selkeitä rikostorjunnallisia vaikutuksia, kameravalvonnan vaikutuksia perustelevat teoriat toteutuivat kuitenkin vain osiltaan. Teorioiden valossa kameravalvonnan vaikutus perustuu pääasiallisesti rikosten tilannetorjuntaan, joka lähtee siis siitä olettamuksesta, että ihmiset tekevät päätöksen rikoksen tekemisestä tai tekemättä jättämisestä tietyissä tilanteissa, ja tähän tilanteeseen liittyvät tekijät vaikuttavat tämän päätöksen tekemiseen. Varastamispäätöksen tekemiseen vaikuttaa rikoksesta saatavan hyödyn, kiinnijäämisen riskin sekä siitä aiheutuvien haittojen välisen tasapainon arviointi, johon kameravalvonnalla on tarkoitus vaikuttaa. Myymälävarkauksista vastaajista 45

prosenttia oli tehnyt varastamispäätöksen itse varkaustilanteessa ja 55 prosenttia oli suunnitellut varastavansa etukäteen. Näiden 45 prosentin pohjalta, jotka olivat varastaessaan ns. tarttuneet tilaisuuteen, lähes puolessa tapauksista kameravalvonnalla on siis mahdollista vaikuttaa enemmän kiinnijäämisen riskin kasvattamiseen varkaustilanteessa siten, että potentiaalinen varas saattaa jättää varkauden tekemättä.

Yksi kameravalvonnan vaikuttavuutta koskettava teoria on myös rutiiniaktiiviteetti-teoria, jonka mukaan rikoksen tapahtumiseen tarvitaan kolmen tekijän kohtaaminen samassa ajassa ja paikassa. Nämä kolme tekijää ovat motivoitunut rikoksentekijä, sopiva kohde rikoksen tekemiseen ja rikoksen estämiseen kykenevän valvojan puuttuminen. Kameravalvonnan kohdalla kysymykseksi nousee se, voidaanko kameravalvonta nähdä rikoksen estämiseen kykenevänä valvojana? Kuten edelläkin on esitetty, olennaisin tekijä kameravalvonnan vaikuttavuudessa on se, uskooko potentiaalinen myymälävaras kameravalvonnan olevan aktiivista. Tämän tutkimuksen tuloksiin pohjautuen pelkän passiivisen kameravalvonnan avulla rutiiniaktiiviteetti-teoriaan pohjautuvia tavoitteita ei siis välttämättä saavuteta, mutta kameravalvonta voidaan nähdä rikokseen puuttumiseen kykenevänä valvojana, mikäli varas kokee kameravalvonnan aktiiviseksi.

Kameravalvonnan vaikutukset perustuvat osiltaan myös rikoksen rationaalisen valinnan teoriaan. Tämän teorian lähtökohtana on se, että rikollinen tavoittelee itselleen hyötyä tekemällä rikoksia ja itse rikokset ovat erilaisten vaihtoehtojen välillä tehtyjä valintoja. Rikollisen päätyessä rikolliseen tekoon hän on tehnyt valintansa järkipäisesti niillä tiedoilla, jotka hänellä on ollut sillä hetkellä käytettävissä. Kameravalvonnan on tarkoitus vaikuttaa kasvattamalla kiinnijäämisen riskiä, jolloin rationaalisesti toimiva potentiaalinen myymälävaras jättää rikoksen tekemättä. Päihteiden käyttö on luonnollisesti suuri tähän rationaalisuuteen vaikuttava tekijä, koska ihminen ei välttämättä toimi päihtyneenä täysin järkipäisesti eikä välttämättä välitä samalla tavalla kiinnijäämisestä. Puolet vastaajista oli varastanut myymälöistä yleensä selvin päin, ja puolet yleensä päihteiden vaikutuksen alaisina, jolloin kameravalvonnan preventiiviset rikostorjunnalliset vaikutukset saattavat menettää merkitystään suuressa osassa varkaustilanteista myymälävarkaan toimiessa päihteistä johtuen epärationaalisesti.

Kaikki kameravalvonnan vaikuttavuutta käsittelevät teoriat ilmentävät kameravalvonnan vaikutuksen hieman eri näkökulmista, mutta kameravalvonnan pääasiallinen vaikutustapa muodostuu joka tapauksessa kasvattamalla kiinnijäämisen riskiä. Tämän asian kohdalla kameravalvonnan vaikuttavuutta heikentää huomattavasti se, että kyselyyn osallistuneista rikollisista 22 % eivät olleet miettineet kiinnijäämisen riskiä varastaessaan ollenkaan, ja keskiarvoisesti vastaajat olivat ajatelleet kiinnijäämistä varkaustilanteessa yhden ja viiden välillä vain 1,6 verran. Tämä ei kuitenkaan heikennä kameravalvonnan reaktiivisia rikostorjunnallisia vaikutuksia.

tuksia esimerkiksi myymälävarkaiden kiinnijäämistä kohdalla, mutta kameravalvonnan preventiivistä puolta tämä asia vähentää huomattavasti.

Puhuttaessa kameravalvonnan tehokkuudesta ja sen vaikutuksista myymälähävikin torjunnassa tämän tutkimuksen tulosten pohjalta on muistettava erottaa kaksi eri näkökulmaa; kameravalvonnan faktiset vaikutukset ja kameravalvonnan vaikutukset verrattuna muihin hävikin torjuntamenetelmiin. Kameravalvonnan faktiset vaikutukset osoittautuivat rikollisten näkökulmasta huomattavasti oletettua pienemmiksi, ja niiden voidaan sanoa olevan osiltaan heikoimmillaan jopa vähäisiä. Verrattaessa taas kameravalvontaa muihin hävikin torjuntamenetelmiin sen vaikuttavuus voidaan nähdä merkittävänä, koska kaikki muutkin myymälähävikin torjuntaan käytettävät menetelmät osoittautuivat rikollisten näkökulmasta oletettua tehotomammiksi. Kameravalvonnan vaikutukset on siis nähtävä huomattavasti tehokkaampina suhteuttamalla ne ympäröivään todellisuuteen muiden myymälähävikin torjunnan mahdollisuuksien kanssa.

Objektiivisen totuuden löytäminen tutkitusta asiasta on kuitenkin erittäin vaikeaa. Tähän tarvittaisiin kuukausien ajaksi seurattava valvontakameraton ympäristö, johon sen jälkeen asennettaisiin kamerat ja verrattaisiin kuukausien ajan muutosta edelliseen. Käytännössä tämä on resurssitarpeen lisäksi lähes mahdotonta jo senkin puolesta, että melkein kaikissa kaupan alan myymälöissä on olemassa jo tänä päivänä kameravalvonta. Kameravalvonnan vaikutukset pohjautuvat myös eri yksilöiden inhimilliseen käyttäytymiseen, joiden välille on äärimmäisen vaikea löytää riittävän suurella varmuudella yleistettäviä kaavoja. Vaikka kameravalvonnan vaikutuksiin liittyykin useita epävarmuustekijöitä, voidaan kuitenkin varmasti todeta, että kameravalvonta on merkittävä rikostorjunnallinen työväline kaupan alalla.

10 Työn arviointi ja jatkotutkimusmahdollisuudet

Alussa tutkimusta hahmotellessa tutkimuksen kohteena olevasta aiheesta kiinnisaaminen sekä sen lähestyminen tuntui vähintäänkin hankalalta. Tahmean alun jälkeen alkuvuodesta 2009 muutaman kuukauden etsimisen seurauksena löytyi kuitenkin väylä niin sanotun vastapuolen, eli rikollisten näkemysten selvittämiseen. Erillisen tutkimusluvan hakemisen jälkeen tutkimuksen suunta alkoi tiivistyä viimeistään siinä vaiheessa kun haastateltavat tutkimukseen löytyivät, ja alussa ollut ongelma siitä, miten tutkittavasta aiheesta voitaisiin saada luotettavaa tietoa, sai tässä vaiheessa käännteensä. Tämä vastapuoli toi tutkimukselle olennaisen lisän, jonka avulla tutkitusta aiheesta saatiin selvitettyä muutakin kuin vain teoreettista tietoa.

Näkisin, että tutkimuksen yksi onnistuneista tavoitteista on kameravalvonnan rikostorjunnallisten vaikutusten selvittäminen useista eri näkökulmista, joiden avulla voidaan päästä lähemmäs objektiivista totuutta. Kysyttäessä kameravalvonnan vaikutuksista turvallisuusorientoituneelta turvallisuusvastaavalta kameravalvonta saattaisi olla täysvarma hävikintorjuntaväline, mutta myymävarkaan mielestä kameravalvonnalla taas ei ole välttämättä mitään merkitystä. Tämän johdosta tutkitusta aiheesta saatiin kokonaisvaltaisempi käsitys yhdistämällä teoria, myymälöiden näkemykset ja kokemukset sekä myymälävarkaiden ajatukset kameravalvonnan vaikutuksista.

Vaikeasta aiheesta johtuen tutkimus laajeni myös huomattavasti alun perin suunnitellusta mittakaavasta. Laajuudesta johtuen myös tutkimuksen aikataulu venyi huomattavasti alkuperäisestä. Tämä oli kuitenkin väistämätöntä, jotta tutkimuksesta oli saavutettavissa siitä tavoittelemani hyöty.

Edelliseen liittyen yhtenä tutkimuksen onnistuneena puolena on myös se, että tästä tutkimuksesta voivat hyötyä kauppaketju X:n lisäksi kaikki, jotka harrastavat vähittäiskaupan liiketoimintaa sekä kaikki ne, jotka harkitsevat kameravalvontaan investoimista. Tästä tutkimuksesta voivat hyötyä osiltaan myös kameravalvonnan jälleenmyyntiä harrastavat yritykset, koska tutkimuksessa käsitellään heidän potentiaalisten asiakkaiden näkemyksiä kameravalvonnasta sekä tuloksia sen todellisista vaikutuksista.

Kauppaketju X:n osalta tutkimuksen luotettavuus muodostui mielestäni hyväksi, koska kyseessä on yksi maamme suurimmista kaupan alan ketjuista, josta saatiin vastaukset 71 prosentilta kaikista ketjun myymälöiden johtajista sekä myymäläkohtaisista turvallisuusvastaavista. Suurin ongelma tutkimuksen luotettavuuteen muodostui kuitenkin Kriminaalihuoltolaitoksen vastaajien vähyydestä kaikkiin myymälävarkaisiin verrattuna. On luonnollisesti mahdotonta päästä lähestymään edes suurinta osaa olemassa olevista myymälävarkaista, mutta saatujen vastausten määrä jäi kuitenkin melko vähäiseksi siihen verrattuna mitä olisi realistisesti voitu saada. Tähän liittyen yksi asia, jonka olisi voinut tehdä tässä tutkimuksessa eri tavoin, olisi ollut tutkimuksen painottaminen enemmän myymälävarkaiden näkemyksiin jolloin olisi saatu enemmän todenmukaista tietoa tutkitusta asiasta. Tämä olisi kuitenkin edellyttänyt Kriminaalihuoltolaitoksen aikaisempaa löytymistä tutkimuksen toteutusväyläksi, jolloin tätä tutkimusosuutta olisi voitu laajentaa nyt käytettyjen Espoon ja Helsingin alueiden lisäksi myös muualle Suomeen. Vaikka myös mm. korrelaatioiden laskeminen muodostui myös etukäteen ajateltua ongelmallisemmaksi useiden asioiden kohdalla, tästäkään ei kuitenkaan muodostunut ongelmia tutkimuksen tuloksien, johtopäätösten tai näiden luotettavuuden kannalta. Kokonaisuudessaan tutkimus onnistui enemmänkin kuin toivotusti.

Tämän tutkimuksen aiheeseen liittyvänä jatkotutkimusaiheena voin esittää esimerkiksi sitä, toteutuvatko tämän tutkimuksen tulokset myös useammissa kaupan alan ketjuissa. Kauppaketju X:n kilpailijoilta voitaisiin tutkia tarkemmin myös käytössä olevien kameravalvonnan toteutustapojen tehokkuutta tämän tutkimuksen tuloksiin pohjautuen. Toisaalta aiheeseen liittyen rikollisten avulla voitaisiin myös selvittää tarkemmin esimerkiksi muiden hävikin torjuntamenetelmien vaikuttavuuksia käyttämällä laajempaa otantaa.

Kameravalvonnan vaikutuksia tutkittaessa aihe on sen verran laaja, että näkisin parhaana tutkimusmenetelmänä edelleen tapaustutkimuksen, ja tiedonkeruumenetelminä haastattelun sekä kyselyn. Kameravalvonnan sekä sen eri toteutustapojen tehokkuutta voitaisiin tutkia vähittäiskaupan myymälöiden lisäksi muissakin ympäristöissä. Tätä opinnäytetyötä on kuitenkin mahdollista hyödyntää yleisesti lähes kaikissa tulevissa tutkimuksissa, jotka koskettavat kameravalvontaa tai kaupan alalla käytettäviä hävikin torjuntamenetelmiä.

Lähteet

- Ahola, A. 2007. Lomaketutkimusprosessi. Teoksessa Viinamäki, L. & Saari, E. (Toim.) Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Helsinki: Tammi.
- Alho, V-M. 2004. Internet-teknologian hyödyntäminen videovalvonnassa. Diplomityö. Espoo: TKK.
- Anttila, P. 2005. Ilmaisu, teos, tekeminen ja tutkiva toiminta. Hamina: Akatiimi.
- Armitage, R. 2002. To CCTV or not to CCTV? A review of current research into the effectiveness of CCTV systems in reducing crime. [PDF dokumentti]. Viitattu 2.12.2008. <<http://www.nacro.org.uk/data/resources/nacro-2004120299.pdf>>
- Aromaa, K. & Laitinen, A. 2005. Rikollisuus ja kriminologia. Tampere: Vastapaino.
- Bennett, T., Graham, J. & Scheinin, M. (toim.) 1998. Rikoksentorjunnan strategioita Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa. Helsinki: Hakapaino.
- Brottsförebyggande rådet 2007. Farrington, D. P. (toim.) & Welsh, B. C. (toim.) Kameraövervakning och brottsprevention, en systematisk forskningsgenomgång. Nordstedts Västerås: Edita
- Cunningham, J.B. 1997. Case study principles for different types of cases, Quality and Quantity. Canada: Springer.
- Fenelly, L. J. & Tyska, L. A. 2000. Physical Security: 150 things you should know. Woburn: Butterworth-Heinemann
- Garland, D. 2000. The New Criminologies of Everyday Life: Routine Activity Theory in Historical and Social Context. Teoksessa Garland, D., Von Hirsch, A. & Wakefield, A. (toim.) Ethical and Social Perspectives on Situational Crime Prevention. Portland, Oregon: Hart publishing.
- Gill, M. 2003. CCTV. Leicester: Perpetuity Press.
- Gill, M. & Spriggs, A. 2005. Assessing the impact of CCTV. Home Office Research Study, nr. 292. Lontoo: Home Office.
- Gottfredson, M. R. & Hirschi, T. 1990. A General Theory of Crime. Stanford: Stanford University Press.
- Hakonen, K. & Kiehelä, H. 1993. Rikostorjunnan perusteet. Helsinki: Sisäasiainministeriön poliisiosasto.
- Halkosaari, A. 2007. Kameravalvonta muutoksessa. Opinnäytetyö. Espoo: Laurea-ammattikorkeakoulu.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. 11. painos. Helsinki: Tammi.
- Järvinen, A. & Järvinen, P. 2000. Tutkimustyön metodeista. Tampere: Opinajan kirja.
- Kameravalvonnan K-menetelmä 2006. Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto. [PDFdokumentti]. Viitattu 20.11.2008 <<http://www.fkl.fi/>>

Keskuskauppakamari & Helsingin seudun kauppakamari 2008. Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta. [PDF dokumentti] . Viitattu 15.2.2008.
<http://www.helsinki.chamber.fi/files/2786/yritysturvaluusselvitys_2008_1.pdf>

Keskusrikospoliisi, rikostietopalvelu 2008. Yrityksiin kohdistuvan ja niitä hyödyntävän rikollisuuden tilannekuva syksy 2008. [word-dokumentti]. [luettu 5.1.2009].
http://www.ek.fi/ytnk08/fi/Elvira/S_2008_yrityksiin_kohdistuvan_rikollisuuden_tilannekuva_syksy.doc

Koskinen, M. & Lalla, M. 2002. Opas myymälärikollisuuden torjuntaan. Helsinki: Edita.

Kruegle, H. 1999. Handbook of Loss Prevention and Crime Prevention. 3. painos. Burlington: Butterworth-Heinemann

KvantiMOTV. Ristiintaulukointi. [www-dokumentti]. [luettu 15.7.2009].
<<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/ristiintaulukointi/ristiintaulukointi.html>>

Laine, M. 2007. Kriminologia ja rankaisun sosiologia. Helsinki: Tietosanoma.

Lee, A. S. 1989. A scientific methodology for MIS case studies. MIS Quarterly 13 No. 1, 33-50.

Länsi-Uudenmaan poliisilaitos. Henkilökohtainen tiedonanto, puhelinhaastattelu 18.3.2009.

Matchett, A.R. 2003. CCTV for Security Professionals. Burlington: Butterworth-Heinemann

Matthews, K., Sivarajasingam, V. & Shepard, J. P. 2003. Effect of urban closed circuit television on assault injury and violence detection. Lontoo: BMJ Journals Department

McLafferty, S. & Williamson, D. 2000. The effects of CCTV on crime in public housing: An application of GIS and spatial statistics. Tutkielma esitetty Amerikan kriminologien järjestön vuosikokouksessa. San Francisco, Lokakuu 2000.

Metsämuuronen, J. (toim.) 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: International Methelp.

Newman, O. 1972. Defensible Space. Crime Prevention through Urban Design. New York: Macmillan.

Nye, F.I. 1958. Family Relationship and Delinquent Behavior. New York: John Wiley.

Poliisin tietovarasto Polstat. Viitattu 17.6.2009.

Rikoksentorjuntaneuvosto. Rikoksentorjunta [www-dokumentti]. [luettu 16.12.2008].
<<http://www.rikoksentorjunta.fi/4704.htm>>

Smart Video Monitoring Solution. IBM. [www-dokumentti]. [luettu 28.8.2009].
<<http://www-304.ibm.com/jct09002c/gsdod/solutiondetails.do?solution=30946&expand=true&lc=en>>

Syrjälä, L. 1994. Tapaustutkimus opettajan ja tutkijan työvälineenä. Teoksessa Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Rauma: Kirjayhtymä.

Syrjäläinen, E. 1994. Etnografinen tutkimuksen opetus: kouluetnografia. Helsinki: Kirjayhtymä.

Takala, H. 1998. Videovalvonta ja rikollisuuden ehkäisy. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Technical Guide to Network Video 2006. Axis Communications. [PDF-dokumentti]. Viitattu 23.10.2008. <<http://www.btinet.bt.com/PDF/axistechguide.pdf>>

Tietosuoja ja tekniset valvontajärjestelmät 2005. Turva-alan yrittäjät ry:n julkaisuja. Espoo: Sähköinfo.

Toimitilaturvallisuus ja sähköiset turvallisuusjärjestelmät. Opas tilojen käyttäjälle. 2004. Suomen toimitila- ja rakennuttajaliiton RAKLI ry:n ja Turva-alan yrittäjät ry:n julkaisuja. Espoo: Sähköinfo.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Valli, R. 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. metodin valinta ja aineistokeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Teoksessa Aaltola, J. (toim.) & Valli, R. (toim.). Jyväskylä: PS-Kustannus.

Valvontaopas. [www-dokumentti]. Viitattu 22.10.2008. <<http://www.dasys.fi/tuki.php?id=kayto>>

VideoSphere analytics. March Networks. 2009. [PDF-dokumentti] Viitattu 28.8.2009. <http://www.marchnetworks.com/Files/VS_VideoAnalytics_DS_A4_10-09.pdf>

Videovalvontajärjestelmät 1999. 2. uusittu painos. Espoo: Sähköinfo.

Vilkka, H. 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Tammi.

Yin, R.K. 1983. Case Research. Design and Methods. Applied Social Research Methods series vol. 5. Lontoo: Sage.

Yksityisyyden suoja kameravalvonnassa. Asiaa tietosuojasta 4/2001. Tietosuojavaltuutetun toimisto. [RTF dokumentti]. Viitattu 5.11.2008. <<http://www.tietosuoja.fi/uploads/eolo2h37.rtf>>

Kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1 Integroitu turvallisuusjärjestelmä	22
Kuvio 2 Kaikki poliisin tietoon tulleet varkausrikokset ja niiden yritykset sekä myymälöihin kohdistuneet varkausrikokset ja niiden yritykset vuosina 2003 - 2008.	50
Kuvio 3 Myymälöihin kohdistuneiden varkausrikosten sekä niiden yritysten osuus kaikista varkausrikoksista sekä niiden yrityksistä vuosina 2003 - 2008.	51
Kuvio 4 Varastamispäätöksen tekohetki	72
Kuvio 5 Kameravalvonnan myymälästä varastamisen vaikeuttaminen	72
Kuvio 6 Huomion kiinnittäminen kameravalvonnan aktiivisuuteen varkaustilanteessa ..	73
Kuvio 7 Aktiivisen kameravalvonnan testaaminen	73
Kuvio 8 Valvontakameroiden kautta seuraamisen testaaminen	74
Kuvio 9 Käsitys myymälöiden domekameroiden jatkuvasta seurannasta	74
Kuvio 10 Kiinnijäämisriskin ajattelu varkaustilanteessa	75
Kuvio 11 Aktiivisen kameravalvonnan merkitys varkauskohteen valinnassa	76
Kuvio 12 Tallentavan kameravalvonnan merkitys varkauskohteen valinnassa	76
Kuvio 13 Myymäläpartijan olemassaolon merkitys varkauskohteen valinnassa	77
Kuvio 14 Tuotesuojauksen merkitys varkauskohteen valinnassa	78
Kuvio 15 Aktiivisen asiakaspalvelun merkitys varkauskohteen valinnassa	78
Kuvio 16 Vastaajien mielestä parhaat myymälävarkauksien ehkäisymenetelmät	79
Kuvio 17 Myymälän omien syiden ja ketjun periaatteiden vaikutukset kameravalvonnan hankintaan	81
Kuvio 18 Kilpailijoihin vertaamisen vaikutus kameravalvonnan hankintaan	81
Kuvio 19 Varcaushävikin ja väkivallan uhan vaikutukset kameravalvonnan hankintaan ..	82
Kuvio 20 Häiriökäyttäytymisen vaikutus kameravalvonnan hankintaan	82
Kuvio 21 Ensisijainen kameravalvonnasta tavoiteltu rikostorjunnallinen vaikutus	83
Kuvio 22 Kameravalvonnan toivotut vaikutukset ulkoiseen ja sisäiseen varcaushävikkiin	84
Kuvio 23 Kameravalvonnan toivottu vaikutus henkilökunnan oikeusturvaan	85
Kuvio 24 Kameravalvonnan toivotut vaikutukset häiriökäyttäytymiseen ja väkivallan uhkaan	85
Kuvio 25 Kameravalvonnan toivotut vaikutukset tapahtumien todentamiseen ja asiakaspalvelun sujuvuuteen	86
Kuvio 26 Kameravalvonnan vaikutukset ulkoiseen varcaushävikkiin	87
Kuvio 27 Kameravalvonnan vaikutukset sisäiseen varcaushävikkiin	87
Kuvio 28 Kameravalvonnan vaikutukset häiriökäyttäytymiseen ja väkivallan uhkaan ...	88
Kuvio 29 Kameravalvonnan vaikutukset henkilökunnan oikeusturvaan	89
Kuvio 30 Kameravalvonnan vaikutukset tapahtumisen todentamiseen ja asiakaspalvelun sujuvuuteen	89

Kuvio 31 Erot kameravalvonnasta toivottujen ja siitä saavutettujen vaikutusten välillä	93
Kuvio 32 Myymälävarkauksien ehkäisyyn käytettävät menetelmät myymälöissä	93
Kuvio 33 Tuotesuojauksen ja aktiivisen asiakaspalvelun merkittävyys käyttöperusteen pohjalta.....	94
Kuvio 34 Kameravalvonnan, vartiointin sekä siisteyden ja järjestyksen merkittävyys käyttöperusteen pohjalta.....	95
Kuvio 35 Kameravalvontaan investoimisen kannattavuus	96
Kuvio 36 Kameravalvontajärjestelmän hankinnan jälkeinen kehittäminen.....	99
Taulukko 1 Myymälöihin kohdistuneet varkaus- ja näpistysrikokset sekä niiden yritykset vuosina 2003 - 2008.....	49
Taulukko 2 Kaikki poliisin tietoon tulleet varkaus- ja näpistysrikokset sekä niiden yritykset vuosina 2003 - 2008.	50
Taulukko 3 Myymälöihin kohdistuneiden varkausrikosten ja niiden yritysten osuus kaikista poliisin tietoon tulleista varkausrikoksista ja niiden yrityksistä vuosina 2003 - 2008.....	51
Taulukko 4 Liikkeeseen murtautumalla tehdyt varkaus- ja näpistysrikokset sekä niiden yritykset vuosina 2003 - 2008.....	52

Kuvaluettelo

Kuva 1 Analoginen valvontaverkko	17
Kuva 2 Digitaalinen valvontaverkko	17
Kuva 3 Kameroiden kuva-alat: K10, K50 ja K120.....	24

Liitteet

Liite 1. Kyselylomake myymälöiden johtajille	112
Liite 2. Kyselylomake myymäläkohtaisille turvallisuusvastaaville	116
Liite 3. Myymälävarkaiden kyselylomake	118
Liite 4. Kauppaketju X:n kyselytutkimuksen saatekirje	121

Liite 1. Kyselylomake myymälöiden johtajille (kysely toteutettu web-kyselynä)

Tutkimus kameravalvonnan rikostorjunnallisista vaikutuksista kaupan alalla

Kyselylomake myymälöiden johtajille

Vastaathan jokaisen kysymyksen kaikkiin kohtiin! Mikäli tarjottu vaihtoehto ei vaikuta kohdallanne, valitse "Ei yhtään". Siirtämällä hiiren joidenkin kysymysten yhteydessä olevan oranssin ? -merkin kohdalle saat lisätietoa kyseisestä kohdasta. Osassa kysymyksistä olevat avoimet tarkentavat kohdat ovat erittäin olennaisia tämän tutkimuksen johtopäätösten tekemisen kannalta, joten vastaathan mahdollisuuksien mukaan myös näihin.

Vastausaikaa on 16.5. asti.

Vastaajan tiedot

Toimipaikkasi numero

1. Kameravalvonnan alkuperäiset hankintasyyt

Mitkä syyt ovat vaikuttaneet kameravalvontanne hankintaan ja minkä verran?

	Ei yhtään	Erittäin vähän	Vähän	Jonkin verran	Paljon	Erittäin paljon
Ketjun periaatteet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Myymälän omat syyt	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Vertailu kilpailijoihin	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Varkaushävikki	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Väkivallan uhka	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Häiriökäyttäytyminen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jokin muu syy	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Jokin muu syy, mikä?

2. Kameravalvonnan toivottu vaikutus

Mihin asioihin kameravalvonnan on toivottu vaikuttavan ja minkä verran?

	Ei yhtään	Erittäin vähän	Vähän	Jonkin verran	Paljon	Erittäin paljon
Ulkoiseen varkaushävikkiin	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sisäiseen varkaushävikkiin	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Häiriökäyttäytymiseen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Henkilökunnan oikeusturvaan, esimerkiksi kassaeroissa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Väkivallan uhkaan	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tapahtumien todentamiseen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Asiakaspalvelun sujuvuuteen, esim. kassajonojen seurantaan	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Johonkin muuhun	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Johonkin muuhun, mihin?

3. Kameravalvonnasta tavoiteltu hyöty

Mikä seuraavista on *ensisijainen* kameravalvonnasta tavoittelemanne hyöty? Valitse vain yksi vaihtoehto.

- Rikoksia ennalta ehkäisevä
- Tilanteisiin reagoiva
- Rikoksia jälkikäteen selvittävä

4. Kameravalvonnan vaikuttavuus

Minkä verran kameravalvonta on vaikuttanut seuraaviin ongelmiin?

	Ei yhtään	Erittäin vähän	Vähän	Jonkin verran	Paljon	Erittäin paljon
Ulkoiseen varkaushävikkiin	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sisäiseen varkaushävikkiin	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Häiriökäyttäytymiseen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Henkilökunnan oikeusturvaan, esimerkiksi kassaeroissa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Väkivallan uhkaan	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tapahtumien todentamiseen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Asiakaspalvelun sujuvuuteen, esim. kassajonojen seurantaan	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Johonkin muuhun	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Johonkin muuhun, mihin?

4.1 Perustele miten nämä vaikutukset ovat ilmenneet:

5. Kameravalvontaan investoimisen kannattavuus

Onko kameravalvontaan investoiminen kannattanut taloudellisesti?

- Kyllä
 Ei

5.1 Millä syillä perustelisit tällä hetkellä kameravalvonnan hankinnan kannattavuuden tai kannattamattomuuden?

6. Menetelmät myymälävarkauksien vähentämiseen

Millä menetelmillä pyritte vaikuttamaan myymälävarkauksien vähenemiseen? Voit valita useamman vaihtoehdon.

- Tuotesuojauksella
- Aktiivisella asiakaspalvelulla
- Kameravalvonnalla
- Vartijoilla (heidän toimintansa tehostamisella tai lukumäärällä)
- Siisteydellä ja järjestyksellä
- Jollain muulla

Jollain muulla, millä?

7. Myymälävarkauksia vähentävien menetelmien merkittävyys

Laita edellä mainitut myymälävarkauksia vähentävät menetelmät tärkeysjärjestykseen käyttöperusteenne pohjalta numeroimalla ne tärkeimmästä merkityksettömpään.

	Tärkeysnumero
Tuotesuojaus	<input type="text"/>
Aktiivinen asiakaspalvelu	<input type="text"/>
Kameravalvonta	<input type="text"/>
Vartiointi	<input type="text"/>
Siisteys ja järjestys	<input type="text"/>
Muu edellisessä kohdassa nimetty menetelmä	<input type="text"/>

Lähetä vastauksesi painamalla tallenna -painiketta. Kiitos ajastasi ja arvokkaista vastauksistasi!

Liite 2. Kyselylomake myymäläkohtaisille turvallisuusvastaaville (kysely toteutettu web-kyselynä)

Tutkimus kameravalvonnan rikostorjunnallisista vaikutuksista kaupan alalla

Kyselylomake turvallisuusvastaaville

Vastausaikaa on 16.5. asti

Vastaajan tiedot

Toimipaikkasi numero

1. Kiinteistön koko

Mikä on koko toimitilanne pinta-ala neliömetreissä?

2. Vartioinnin määrä

Kuinka monta tuntia viikossa myymälässänne työskentelee vartija?

Tuntia / viikko

Yksi vartija paikalla

Kaksi vartijaa paikalla (samanaikaisesti)

Kuinka monta tuntia viikossa teet vartijan työnkuvaan verrattavaa työtä myymälän turvallisuusiesimiehenä?

Tuntia / viikko

Turvallisuusiesimies tekee vartijan työhön verrattavaa työtä

3. Valvontakameroiden määrä

Kuinka monta valvontakameraa myymälässänne on käytössä?

Kpl

Kameroita on käytössä

4. Aktiivisen kameravalvonnan määrä

Kuinka monta tuntia viikossa valvontakameroita seurataan myymälässänne aktiivisesti?

Tuntia / viikko

Kameroita seurataan aktiivisesti yhteensä

5. Aktiivisen kameravalvonnan määrän kehitys

Onko aktiivisen kameravalvonnan määrää vähennetty tai lisätty myymälässänne viimeisen viiden vuoden aikana? Mikäli tietojen pohjalta mahdollista, täytä myös tarkentavat tuntimäärät.

- Vähennetty
- Lisätty
- Määrä pysynyt samana

Kameroita seurattu aktiivisesti vuonna...

	Tuntia / viikko
2004	<input type="text"/>
2005	<input type="text"/>
2006	<input type="text"/>
2007	<input type="text"/>
2008	<input type="text"/>

5.1 Mistä syystä aktiivista kameravalvontaa on vähennetty tai lisätty?

6. Kameravalvonnan hankinnan jälkeinen kehittäminen

Onko kameravalvontajärjestelmää kehitetty hankinnan jälkeen...
(Voit valita useamman vaihtoehdon tässä sekä kohdassa 6.1.)

- Lisäämällä kameroiden määrää
- Uusimalla kameroita parempilaatuisempiin
- Uusimalla tallennin
- Sijoittamalla kameroita uudelleen
- Kameravalvontajärjestelmäämme ei ole kehitetty hankinnan jälkeen

6.1 Jos kameravalvontaa on kehitetty hankinnan jälkeen, mistä syystä?

- Haluttiin parantaa kameravalvontajärjestelmän tehokkuutta
- Toimimattomien laitteiden vuoksi
- Muusta syystä, mistä? (Kirjoita vastauksesi alla olevaan kenttään)

Lähetä vastauksesi klikkaamalla tallenna -painiketta. Kiitos ajastasi ja arvokkaista vastauksistasi!

Liite 3. Myymälävarkaiden kyselylomake

KYSELYLOMAKE MYYMÄLÄVARKAUKSISTA

1. Oletko saanut ajatuksen varastamisesta yleensä itse varkaustilanteessa vai oletko suunnitellut varastavasi etukäteen?

Olen saanut ajatuksen varastaa tilanteessa ☐	Olen suunnitellut varastavani etukäteen ☐
---	--

2. Oletko varastanut myymälästä yleensä selvin päin vai päihteiden vaikutuksen alaisena?

Selväenä ☐	Päihteiden alaisena ☐
-----------------------------------	--

3. Oletko koskaan kokenut, että kameravalvonta on vaikeuttanut myymälästä varastamistasi?

Kyllä ☐	En ☐
--------------------------------	-----------------------------

4. Oletko kiinnittänyt varastaessasi huomiota siihen, että valvoo joku jatkuvasti kameroita?

Kyllä ☐	En ☐
--------------------------------	-----------------------------

5. Oletko koskaan testannut sitä, että valvoo joku jatkuvasti kameroita?

Kyllä ☐	En ☐
--------------------------------	-----------------------------

6. Oletko koskaan testannut sitä, että seuraako joku kameroilla juuri sinua?

Kyllä ☐	En ☐
--------------------------------	-----------------------------

13. Minkä verran myymälän tuotehälyttimet ovat vaikuttaneet varkaukskohteesi valintaan asteikolla nollasta viiteen?

Ei yhtään					Paljon
0	1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐	☐

14. Minkä verran myymälän henkilökunnan herkästi palvelemaan tuleminen on vaikuttanut varkaukskohteesi valintaan asteikolla nollasta viiteen?

Ei yhtään					Paljon
0	1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐	☐

15. Millä keinoilla myymälät voisivat sinun mielestäsi ennaltaehkäistä varkauksia parhaiten?

Tuotehälyttimien avulla	☐
Kameravalvonnan avulla	☐
Vartijoiden avulla	☐
Myyjien aktiivisuudella	☐

Jollain muulla, millä? _____
 _____
 _____

TIETOA VASTAAJASTA

Voisitko vielä mainita joitakin vakavimpia rikosnimikkeitä joista olet saanut tuomion ja esimerkiksi mahdollisen tähän astisen vankeusaikasi (ehdollista tai ehdotonta). Kaikki vastaukset menevät eteenpäin nimettöminä, eikä sinua pystytä yksilöimään niistä millään tavalla.

Rikoksia, joista sinut on tuomittu ja mahdollinen vankeusaikasi:

_____
 _____
 _____

KIITOS ARVOKKAISTA VASTAUKSISTASI!

Liite 4. Kauppaketju X:n kyselytutkimuksen saatekirje

TUTKIMUS KAMERAVALVONNAN RIKOSTORJUNNALLISISTA VAIKUTUKSISTA KAUPAN ALALLA

Olen juuri valmistumassa Laurea-ammattikorkeakoulun turvallisuusalan koulutusohjelmasta, ja teen opinnäytetyötä kameravalvonnan rikostorjunnallisista vaikutuksista. Aihe rajautuu kaupan alaan kohdistuvaan rikollisuuteen. Pääasiallisena tarkoitukseni on toisin sanoen tutkia sitä, mitkä ovat kameravalvonnan todelliset rikostorjunnalliset vaikutukset sekä kameravalvonnasta saavutettavat hyödyt tutkimusympäristössä. Aihe on erittäin ajankohtainen senkin puolesta, että Keskuskauppakamari on arvioinut Suomen kaupan alalle aiheutuvan n. 400 miljoonan euron vuosittaisen rikollisuudesta johtuvan hävikin. Suomessa ei ole myöskään koskaan aikaisemmin tutkittu tätä aihetta, joka tuo vielä huomattavasti lisäarvoa tässä tutkimuksessa tuotettavalle tiedolle.

Tämän tutkimuksen toteutus tapahtuu vertaamalla aihetta käsittelevää teoriapohjaa käytäntöön. Opinnäytetyöni tutkimusosuus kohdistuu kahteen suuntaan, kauppaketju X:ään sekä Kriminaalihuoltolaitoksen asiakkaina oleviin tuomittuihin rikollisiin. Kauppaketju X:n kyselylomake lähetetään kaikille myymälöiden johtajille, ja niissä toimipaikoissa joissa on nimetty erillinen turvallisuusvastaava, osa näistä kysymyksistä suunnataan heille lähettämällä kysymykset suoraan turvallisuusvastaavalle.

Toisena tutkimukseni osana olen haastatellut kasvotusten kahta ns. pidemmän linjan ammattivarasta, joiden haastattelujen pohjalta luodun lomakkeen avulla toteutan kyselyn suuremmalle otannalle laajempaa myymälävarkaustaustaa omaavista rikollisista. Tämän Teille lähetettävän kyselylomakkeen kysymykset pohjautuvat osiltaan näihin kahteen jo tehtyyn haastatteluun ja osiltaan aiheeseen liittyvään teoriaan.

Lopullisia tutkimustuloksia ei yksilöidä millään tavalla vastaajien tai myymälöiden pohjalta. Vaikka kyselylomakkeessa kysytään toimipaikan numeroa, tämä kohta antaa ainoastaan itselleni tietoa siitä ketkä ovat vastanneet. Tavoitteenani tämän työn kohdalla on myös mahdollisimman suuri molemminpuolinen hyöty, ja tutkimusaiheen ollessa kaupan alaan liittyen uusi tämän maan rajoissa tästä työstä seuraa varmasti hyötyä Teidänkin puolellemme.

Ota ystävällisesti minuun yhteyttä kaikissa mahdollisissa tähän tutkimukseen tai kyselylomakkeisiin liittyvissä kysymyksissä. Kiitokset ajastasi jo etukäteen!

Ystävällisin terveisin,
Hannu Huuhtanen
p. 040 7636641
hannu.huuhtanen@laurea.fi